

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АУДИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

ШМІГОЛЬ Дарія Олександрівна

**АУДИТОРСЬКА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І
ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,

**доцент кафедри аудиту та державного
контролю**

Мулик Ярославна Ігорівна

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та аудиту Кафедра аудиту та державного контролю

Затверджую
Завідувач кафедри аудиту та
державного контролю

_____ О.Л.Польова

« _____ » _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студент(у/ці) _____ Шміголь Дарія Олександрівна

на тему «Аудиторська оцінка фінансової стійкості і платоспроможності підприємства»

затверджена Наказом від «26» грудня 2019 р., № 400 м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		
Розділ 1	Теоретичні основи аудиторської оцінки фінансової стійкості і платоспроможності підприємства	
Розділ 2	Методика та організація аудиту фінансової стійкості та платоспроможності	
Розділ 3	Шляхи вдосконалення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності	
Висновки та пропозиції		
Список використаних джерел		

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту « _____ » _____ 2020 р.

Завдання видав керівник « _____ » _____ 2020 р.

Підпис керівника _____

Підпис студента _____

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АУДИТОРСЬКОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
1.1. Сутність понять: фінансова стійкість та платоспроможність	
1.2. Система відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства	
1.3. Аудит – форма фінансово-господарського контролю та його роль в управлінні фінансовою стійкістю підприємства	
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ	
2.1. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	
2.2. Процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	
2.3. Організація і планування аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	
2.4. Методика аудиту фінансової звітності підприємства	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ	
3.1. Управління фінансовою стійкістю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій	
3.2. Вдосконалення інструментів забезпечення внутрішніх контролю та аудиту у зміцненні фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. За умов євроінтеграційних перетворень, впливу глобалізаційних чинників існує нагальна потреба щодо своєчасної адаптації і відновлення стабільності функціонування підприємств, розвитку окремих галузей і регіонів держави. Захищеність інтересів на усіх рівнях управління пов'язана із багаторівневим та багатофункціональним поняттям безпеки. Забезпечення фінансової безпеки пов'язане із потенційними можливостями підприємств зміцнити та примножити виробничий, ресурсний, фінансовий потенціали. В цих умовах особливої уваги набуває фінансова стійкість та платоспроможність підприємства.

Динамічність сучасних умов господарювання і зростання залежності від зовнішніх чинників змушує підприємства приділяти увагу не тільки підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів, а й пошуку потенційних можливостей щодо їхнього нарощування, зміцненню фінансової стійкості та поліпшенню платоспроможності підприємств. Ці потенційні можливості є складовою фінансового потенціалу підприємств, який є базисом у діяльності підприємств і повинен бути зорієнтований на динамічний розвиток. Важливими у процесі формування фінансового потенціалу є не стільки самі фінансові ресурси, скільки їхня структура і дієве поєднання джерел фінансування. Саме тому в основу формування і використання фінансового потенціалу підприємств має бути покладено системний підхід, орієнтований на забезпечення фінансової безпеки з метою своєчасної адаптації до зовнішніх змін.

В таких умовах важливого значення набуває розробка ефективного економічного механізму управління фінансовим потенціалом підприємства, його фінансовою стійкістю та платоспроможністю, його моніторинг, що може забезпечуватись належною аудиторською оцінкою.

Аналіз досліджень і публікацій по темі роботи. Дослідження наукових публікацій свідчить, що вітчизняні науковці й практики за останнє

десятиліття то активно пропагували й досліджували проблематику аудиту, та не безпідставно прагнули до вирішення проблеми шляхом запровадження системи внутрішнього аудиту. Найбільш фундаментальні дослідження питань аудиту здійснювали такі науковці, як М.Т. Білуха, А.В. Бодюк, В.П. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Я.В. Гончарук, З.В. Гуцайлюк, Г.М. Давидов, Н.І. Дорош, Т.М. Ковбич, Н.М. Малюга, Я.В. Мех, Н.І. Петренко, Н.Г. Здирко, О.Д. Шевчук, В.Ю. Фабіянська, Я.І. Мулик, А.Ю.Козаченко та ряд інших

Методику та організацію аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства досліджували такі науковці, як З.О. Винник, Т.А. Городня, І.І. Грицак, С.І. Дерев'янка, С.П. Лозовицький, Є.В. Мних, Я.І. Мулик, М.О. Никонович, М.Ф. Огійчук, С.О. Олійник, С.М. Петренко, Л.Я. Тринька, Я.А. Гончарук, О.А. Петрик, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач, Н.П. Кузик та інші. Проте залишається низка невирішених завдань, таких як формування оперативної інформації, удосконалення методики аудиту фінансової звітності та платоспроможності, яка б дала змогу підприємству відслідковувати своєчасну та повноцінну оплату всіх своїх зобов'язань.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретико-методичних аспектів та рекомендацій щодо аудиторської оцінки фінансової стійкості та платоспроможності.

Реалізація поставленої мети потребує рішення таких завдань:

- 1) Розкрити сутність понять: фінансова стійкість та платоспроможність;
- 2) Охарактеризувати систему відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- 3) Уточнити економічну сутність процесу аудит, як форма фінансово-господарського контролю та охарактеризувати його роль в управлінні фінансовою стійкістю підприємства;
- 4) Дослідити питання інформаційного забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства;
- 5) Висвітлити процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та

платоспроможності підприємства;

6) Оцінити організацію і планування аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

7) Розкрити методикау аудиту фінансової звітності підприємства;

8) Оцінити порядок управління фінансовою стійкістю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

9) Визначити порядок вдосконалення інструментів забезпечення внутрішніх контролю та аудиту у зміцненні фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження є система аудиторської оцінки фінансової стійкості та платоспроможності на прикладі ФГ «Роксолана - К», с. Мельниківці, вул. Дружби, 17, Немирівський район, Вінницька область.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти аудиторської оцінки фінансового стійкості та платоспроможності.

Методи дослідження. В процесі виконання магістерської роботи використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, взаємопов'язаних та послідовно застосованих у загальній логіці фінансового управління: діалектичний метод пізнання, наукової абстракції, індукції та дедукції, системний аналіз – для вивчення фінансового потенціалу підприємства його фінансової стійкості та платоспроможності; статистико-економічний – як основа формування даних та виявлення закономірностей, резервів, факторів впливу на розвиток досліджуваного об'єкта.

Інформаційною базою виступили матеріали наукових досліджень закордонних і вітчизняних провідних учених і фахівців в галузі управління фінансовим потенціалом та аудиту фінансової стійкості та платоспроможності, діагностики фінансового стану, законодавчі та нормативні акти, електронні ресурси, а також фінансова та управлінська звітність підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та вивченні організаційно-методичних рекомендацій з удосконалення аудиту

фінансової стійкості та платоспроможності. Зокрема, набув подальшого розвитку категоріально-термінологічний апарат економічної науки шляхом уточнення поняття «фінансова стійкість», яку визначено як аналітичну інтерпретацію економічної категорії, що характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, залежності від позикових коштів, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та інших соціально- економічних чинників за умов невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дослідження мають прикладний характер та знайшли практичне застосування на підприємстві ФГ «Роксолана - К», с. Мельниківці.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні тези наукового дослідження обговорювались на міжнародній науково-практичній конференції: «Сучасні шляхи стабілізації фінансового-економічного стану країни», що відбулась у м. Львів, 19 вересня 2020 року, де студентка виступила з доповіддю: «Теоретичні аспекти фінансової стійкості підприємства».

Структура та обсяг магістерської роботи. Основний зміст магістерської роботи викладений на 118 сторінках комп'ютерного тексту. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 112 найменувань, містить 10 таблиць, 21 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АУДИТОРСЬКОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність понять: фінансова стійкість та платоспроможність

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є забезпечення стабільності його діяльності з позиції довгострокової перспективи. Фінансова стійкість – це багатогранне поняття, що включає оцінювання різних аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства. Сутність фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів. Оцінювання фінансової стійкості як критерій надійності дає можливість зовнішнім суб'єктам аналізу визначати фінансові можливості підприємства на тривалу перспективу. Фінансова стійкість характеризує результати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, містить необхідну інформацію для інвесторів, відображає здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями та нарощувати економічний потенціал [102].

Фінансова стійкість підприємства визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів. Фінансова стійкість забезпечує стабільну платоспроможність підприємства в тривалій перспективі завдяки збалансованості активів і пасивів, доходів і витрат, позитивних і негативних грошових потоків.

Вперше поняття фінансової стійкості з'явилося у західній економічній думці. Засновниками теорії фінансової стійкості підприємства були К. Клавкі, М. Гехт, Г. Пузор, Л. Brentano, які досліджували фінансову стійкість на прикладі сільськогосподарських підприємств. У їхніх наукових працях правило фінансово сталого господарства було сформульовано досить просто «фінансова стійкість дрібного маєтку полягає в тому, що він має більш серйозний прогрес у своїй діяльності, ніж великий маєток». Те господарство, яке відповідає цьому правилу і вважалось більш стійким фінансово [44, с.

70]. На теренах радянського союзу до найбільш видатних представників теорії «Стійкості дрібного селянського господарства» належали М. І. Туган-Барановський, П. Б. Струве, С. М. Булгаков, М. А. Каблуков, В. М. Чернов й інші. На початку ХХ ст. фінансову стійкість почали пов'язувати з конкурентоспроможністю і платоспроможністю компанії, а найбільший розвиток дослідження економічної суті цього показника відбувався у теорії бухгалтерського обліку та аналізі господарської діяльності.

У сучасних наукових дослідженнях зміст поняття «фінансова стійкість» різними вченими визначається за різними економічними характеристиками.

Розглянемо більш детально точки зору різних вчених щодо розкриття цього питання. Т. В. Донченко визначає фінансову стійкість як якісну характеристику фінансового стану підприємства й характеризує її як здатність підприємства ефективно функціонувати та розвиватися, мати достатній рівень забезпеченості фінансовими ресурсами та ефективно управляти ними, що забезпечує його платоспроможність, прибутковість та рентабельність [27, с.25]. Тобто, науковець фактично ототожнює фінансову стійкість із фінансовим станом підприємства. Т. А. Обущак визначає фінансовий стан підприємства як сутнісну характеристику діяльності підприємств у певний період, що визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати цю діяльність у майбутньому [78, с. 92]. На нашу думку, поняття «фінансовий стан» є набагато ширшим ніж поняття «фінансова стійкість», яка є одним із показників який характеризує його якість поряд з показниками прибутковості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності, рентабельності підприємства, операцій негрошового характеру тощо.

За іншим підходом, під фінансовою стійкістю пропонують розуміти економічний стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг

грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва [54].

З цієї позиції найбільш вдале визначення запропоноване Л.О. Ващенко: «...фінансова стійкість – це один із фінансових станів підприємства, що стає можливий лише за наявності конкретних видів, кількості та якості ресурсів, які є необхідними й достатніми для досягнення поставленої мети» [15]. Відповідно до визначення науковця, можна припустити, що цей стан може бути як позитивним, так і негативним.

На нашу думку, якщо фінансова стійкість за своєю економічною сутністю є фінансово-економічним станом підприємства у конкретний часовий проміжок, на конкретну дату, то забезпечувати належне функціонування підприємства впродовж тривалих відрізків часу має динамічний процес, під яким на рівні фінансової рівноваги господарської діяльності розуміють фінансову стабільність. Тому, для розробки дієвого механізму управління фінансовою стійкістю потребує дослідження економічна сутність поняття «фінансова стабільність», дія якої спрямована на досягнення високих показників фінансової стійкості протягом тривалого періоду.

Представимо аналіз наукових підходів до визначення дефініції «фінансова стійкість» в табл. 1.1. В ній згруповано основні аспекти, які найчастіше виділяють науковці при визначенні економічної сутності дефініції «фінансова стійкість». Проведене дослідження дозволяє виявити такі сутнісні характеристики фінансової стійкості:

- якісно характеризує фінансову діяльність підприємства;
- залежить від результатів виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності підприємства;
- оцінка та аналіз здійснюється ґрунтуючись на облікових даних;
- вимірюється сукупністю показників, які характеризують стан майна підприємства та джерел його формування й ефективність їх використання;

Таблиця 1.1

**Аналіз наукових підходів до визначення дефініції «фінансова
стійкість»**

Основні аспекти в трактуванні	Маркін Ю. П. [55]	Недосекін С. В. [76]	Курочкін Д. В. [45]	Савицька Г. В. [93]	Мамонтова Н. А. [54]	Донченко Т. В. [27]	Ващенко Л. О. [15]	Белікова Т. В. [10]	Тищенко О. М. [100]	Кореніцина Т. [39]	Ковалев В. В. [38]	Алексеєнко Н. В. [2]	Сімах Ю. А. [94]	Ловінська Л. Г. [50]	Костирко Л. А. [41]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
фінансова незалежність	+														
відповідність активів та зобов'язань	+														
фінансові та управлінські цілі	+				+		+								
здатність управління функціонувати		+				+									
баланс активів і пасивів		+		+											
нестабільне внутрішнє і зовнішнє середовище		+	+	+					+						
платоспроможність		+		+						+		+		+	
інвестиційний інтерес		+		+											
допустимий рівень ризику		+	+	+								+			+
баланс фінансових потоків			+		+	+				+					
наявність коштів			+		+										
здатність функціонувати та розвиватися				+		+			+	+		+	+		
економічний стан					+										
перевищення доходів над витратами					+										
безперервний процес виробництва і реалізації					+					+					
фінансовий стан						+	+								

- піддається впливу зовнішніх та внутрішніх чинників;
- оцінка та аналіз не є самоціллю, а є підґрунтям для прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень;
- є методологічною базою для визначення безпечного рівня фінансової безпеки діяльності підприємства.

У цьому сенсі фінансово стійким є підприємство, діяльність якого

характеризується сукупністю таких основних функцій:

- ефективне формування, розподіл й використання фінансових ресурсів, потоків, що сприяє досягненню стратегічних цілей розвитку підприємства;

- динамічна фінансова рівновага, яка припускає структурну відповідність активів та пасивів, і на цій основі збереження відповідного рівня платоспроможності та кредитоспроможності;

- стабільне перевищення доходів над витратами при збалансованості надходжень і платежів (вхідних та вихідних фінансових потоків), що забезпечує збільшення ринкової вартості підприємства на основі зростання чистого дисконтованого грошового доходу;

- достатня частка чистого прибутку і амортизації для забезпечення відтворення продуктивного потенціалу підприємства.

Отже, фінансова стійкість підприємства – це комплексне поняття, яке характеризує постійно стабільний фінансовий стан підприємства при якому ефективно формуються, розподіляються та використовуються фінансові ресурси, забезпечується фінансова незалежність, плато- та кредитоспроможність, розвиток діяльності на поточний та майбутній періоди.

Фінансова незалежність характеризує стан фінансових ресурсів, за якого підприємство може вільно маневрувати грошовими коштами для забезпечення безперервного процесу фінансово-господарської діяльності, а також його оновлення і розширення, тобто задовольняє потреби розвитку суб'єкта господарювання та відповідає вимогам зовнішнього економічного середовища. Стійкий фінансовий стан досягається за достатності власного капіталу, ефективною структурою активів, належного рівня рентабельності з урахуванням операційного і фінансового ризиків, за високої ліквідності, стабільних доходів і широких можливостей залучення позикових коштів [102].

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами та визначається насамперед оптимальним

співвідношенням власного капіталу і зобов'язань. Чим більшу частку в структурі пасивів має позиковий капітал, тим вищим є ризик кредиторів і нижчою ймовірність повернення боргів у випадку банкрутства підприємства-боржника. Співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями є найбільш важливою характеристикою фінансової стійкості підприємства.

Раціональне співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями – це, з одного боку, ключ до фінансової стабільності та надійності підприємства, з іншого – до ефективного використання капіталу. Чим активніше використовує підприємство позиковий капітал, тим більше є потенційних можливостей отримати прибуток. Одночасно зростає ризик невиконання зобов'язань, взятих підприємством під час залучення цього капіталу.

Основна мета аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його фінансовий стан.

Для досягнення цієї мети необхідно дати відповідь на такі запитання [102]:

- 1) наскільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування;
- 2) як змінюється рівень цієї незалежності;
- 3) чи відповідає стан майна і джерел формування капіталу завданням фінансово-господарської діяльності підприємства?

Результатом аналізу фінансової стійкості має бути висновок щодо спроможності підприємства здійснювати ефективну господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, готовності до погашення своїх боргів, а також щодо вірогідності збереження такого стану підприємства.

Користувачами результатів аналізу фінансової стійкості можуть бути засновники підприємства, його менеджмент, ділові партнери, банки.

Оцінюючи фінансову стійкість суб'єкта господарювання, можна зробити певний висновок залежно від мети аналізу (рис.1.1):

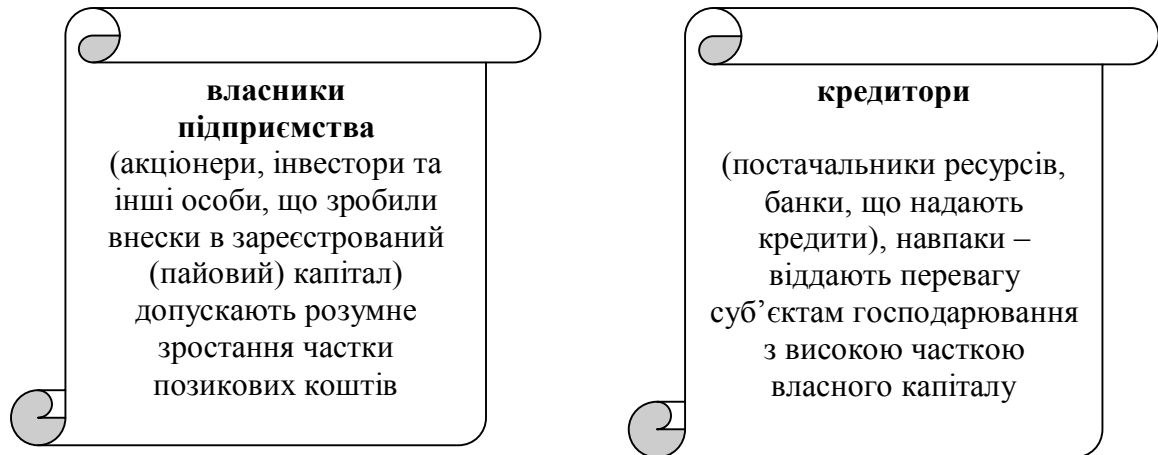

Рис. 1.1. Оцінка фінансової стійкості залежно від мети аналізу

До важливих економічних проблем належить визначення меж фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, відсутності коштів для розвитку виробництва та ефективної діяльності в цілому. Одночасно надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-фінансову діяльність, оскільки гальмує її розвиток унаслідок збільшення витрат підприємства на створення надлишкових запасів і резервів [102].

Із погляду впливу на фінансову стійкість підприємства визначальними факторами є (рис. 1.2):

Наявні методики аналізу фінансової стійкості підприємства передбачають проведення досліджень у декілька етапів, склад і кількість яких, а також порядок розрахунку показників у різних літературних джерелах відрізняються залежно від завдань аналізу і тлумачення поняття «фінансова стійкість».

Зазвичай аналіз фінансової стійкості проводиться у такій послідовності (напрями аналізу) [102]:

- 1) загальне оцінювання фінансової стійкості;

2) розрахунок за даними балансу (звіту про фінансовий стан) системи відносних показників (фінансово-економічних коефіцієнтів), які характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури та стану майна і джерел формування капіталу;

3) розрахунок за даними балансу (звіту про фінансовий стан) системи абсолютних показників, які характеризують забезпеченість запасів джерелами формування і дають можливість визначити відповідний тип фінансової стійкості підприємства;

4) розрахунок за даними звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) і факторний аналіз показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

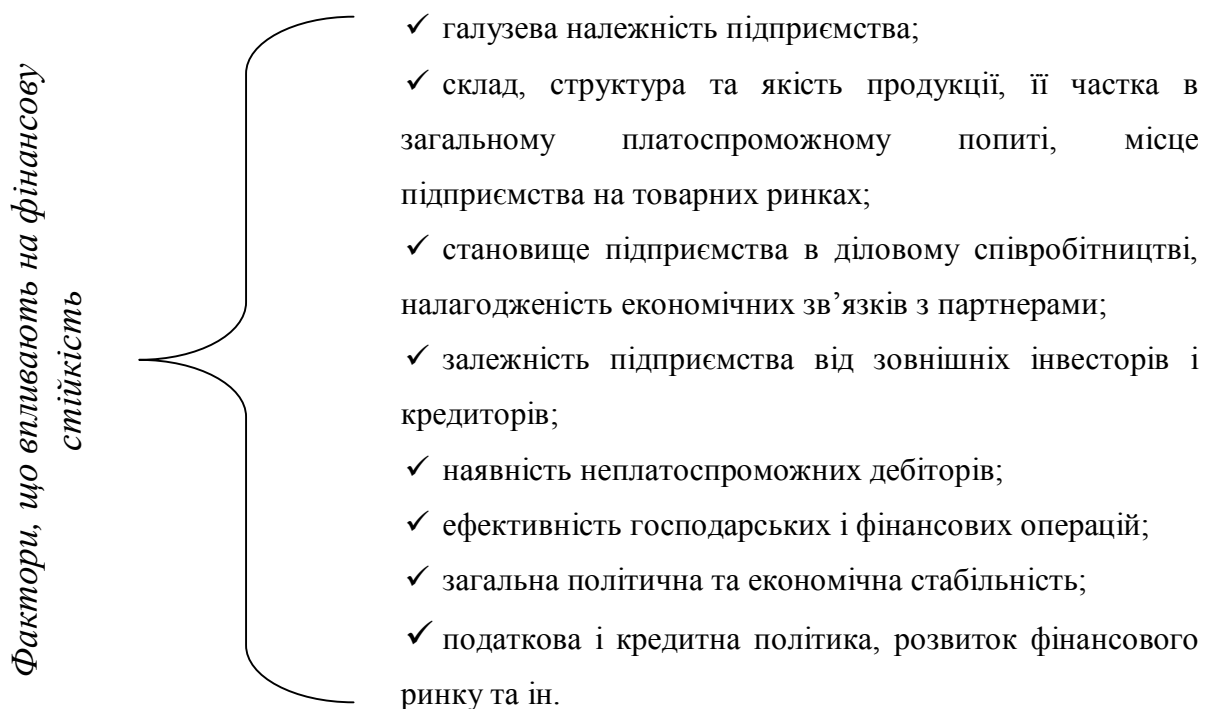

Рис. 1.2. Фактори, що впливають на фінансову стійкість

Загальне оцінювання фінансової стійкості передбачає визначення [102]:

- ⇒ стійкості джерел формування капіталу;
- ⇒ ресурсної стійкості;
- ⇒ стійкості управління.

Дослідження структури пасиву балансу дає змогу встановити можливі причини фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Так, збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого з джерел сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. Наявність нерозподіленого прибутку може розглядатись як джерело поповнення оборотних засобів і зменшення поточної кредиторської заборгованості.

Особлива роль аналізу власного капіталу під час оцінювання фінансової стійкості зумовлена його функціями. Так, зареєстрований (пайовий) і додатковий капітал підприємства дають змогу ефективно організувати процес виробництва продукції, застосовувати прогресивні технології, посилити позиції на ринку. Крім того, власний капітал забезпечує довіру партнерів підприємства (як інших суб'єктів господарювання, так і банків), що визначає можливість отримати від них фінансові ресурси у разі необхідності усунення впливу несприятливих факторів. Якщо частка власного капіталу в пасивах незначна, то кредитори мають певний підприємницький ризик. Отже, власний капітал відіграє роль «буфера», захищає підприємство від банкрутства [102].

Аналіз ресурсної стійкості як складової фінансової стійкості охоплює такі аспекти:

- ✓ рівень співробітництва підприємства із суб'єктами ринкової інфраструктури (підприємствами-постачальниками ресурсів, банками, споживачами продукції тощо);
  - ✓ ступінь інтегрованості підприємства в системі виробничих відносин;
  - ✓ залежність ефективності діяльності підприємства від стану економіки країни;
  - ✓ спроможність підприємства до залучення коштів;
- контроль грошових потоків [102].

Стійкість управління (організаційно-функціональну стійкість) аналізують з погляду адекватності організаційної та виробничої структури підприємства обраній стратегії розвитку і ринковій кон'юнктурі.

Одними з ключових характеристик фінансового стану підприємства є також платоспроможність. У Міжнародних стандартах фінансової звітності зазначається, що інформація стосовно платоспроможності використовується для прогнозування можливостей підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. При цьому платоспроможність пов'язана із забезпеченістю грошовими коштами упродовж більш тривалого періоду для вчасного виконання зобов'язань.

У Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (затверджених наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р., у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.) дається таке визначення: платоспроможність – один з основних якісних показників діяльності підприємства, що визначає спроможність підприємства здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності [56].

Платоспроможність – це наявність у підприємства грошей та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення.

Платоспроможність означає можливості підприємства своєчасно та в повному обсязі задовольняти платіжні вимоги постачальників, сплачувати проценти і повертати кредити, виплачувати заробітну плату, вносити платежі до бюджету, тобто проводити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями. Отже, платоспроможність розглядається як характеристика готовності підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями, строк сплати яких настав.

Явище платоспроможності різноманітне за зовнішніми виявами і наслідками для підприємства. У цьому зв'язку доцільно класифікувати види платоспроможності за окремими ознаками (рис. 1.3).

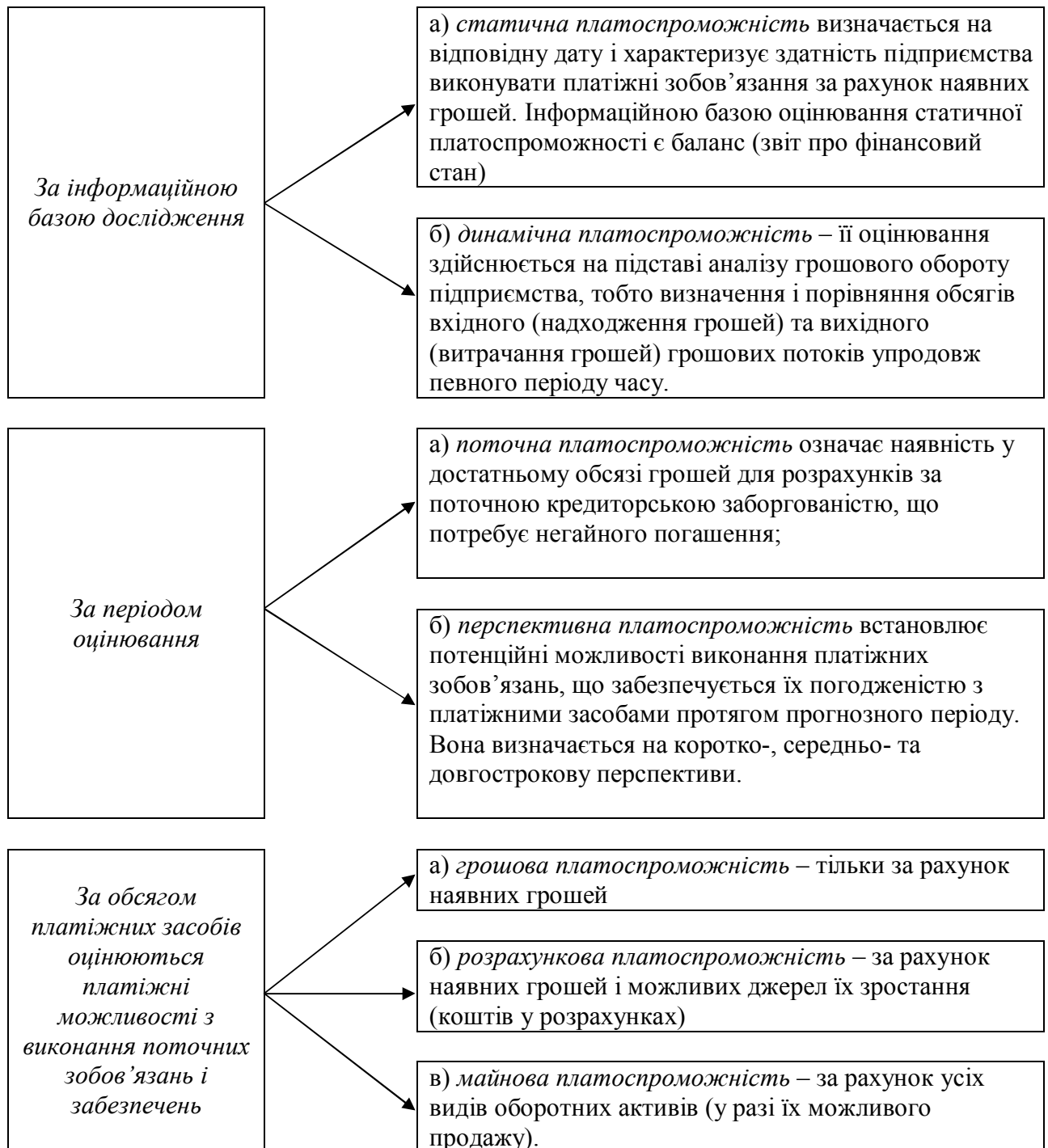

Рис. 1.3. Класифікація платоспроможності підприємства

В аналізі ліквідності та платоспроможності важливим є питання щодо співвідношення цих характеристик фінансового стану підприємства [102].

По-перше, категорії «ліквідність» і «платоспроможність» є взаємопов'язаними. Оцінюючи ліквідність підприємства, мають на увазі наявність у нього оборотних активів, теоретично достатніх для погашення зобов'язань. Ліквідність характеризує здатність суб'єкта господарювання розрахуватися за поточними зобов'язаннями і забезпеченнями шляхом перетворення активів у гроші. Платоспроможність означає можливість підприємства погашати наявними у нього грошовими коштами поточні зобов'язання негайно, за першою вимогою кредиторів.

По-друге, ліквідність балансу, що базується на рівновазі активів і пасивів, є основою платоспроможності підприємства. Іншими словами, ліквідність – це засіб підтримання платоспроможності. Одночасно, якщо підприємство має позитивний діловий імідж і постійно платоспроможне, йому легше підтримувати свою ліквідність.

Таким чином, ліквідність – це необхідна, але ще недостатня умова платоспроможності. Коефіцієнти ліквідності можуть характеризувати фінансовий стан як стабільний, однак це оцінювання виявиться помилковим, якщо в складі оборотних активів значну частку становлять неліквідні матеріальні ресурси і прострочена дебіторська заборгованість.

По-третє, ліквідність менш динамічна порівняно з платоспроможністю. Це зумовлено тим, що в кожному підприємстві складається достатньо стабільна структура майна і джерел формування капіталу, в результаті чого значення коефіцієнтів ліквідності мають незначні коливання у динаміці. Натомість фінансовий стан підприємства з погляду його платоспроможності може характеризуватися суттєвими змінами, що залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, виконання плану реалізації продукції, своєчасного надходження платежів від контрагентів тощо [102].

Отже, ліквідність балансу не тотожна платоспроможності підприємства. Разом із тим в економічній літературі є думка, що платоспроможність має розглядатися у ширшому контексті характеристики фінансового стану, ніж ліквідність, оскільки передбачає не лише здатність перетворення оборотних

активів у засоби платежу, а й фінансову стійкість суб'єкта господарювання [30]. Підприємство може мати ліквідну структуру балансу і водночас бути фінансово нестійким, тому платоспроможність пропонується оцінювати, зважаючи на значення як коефіцієнтів ліквідності, так і фінансової стійкості.

Отже, в результаті дослідження, набув подальшого розвитку категоріально-термінологічний апарат економічної науки шляхом уточнення поняття «фінансова стійкість», яку визначено як аналітичну інтерпретацію економічної категорії, що характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, залежності від позикових коштів, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та інших соціально-економічних чинників за умов невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків.

1.2. Система відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства

Оцінка фінансової стійкості ґрунтується головним чином на відносних показниках – фінансово-економічних коефіцієнтах, які розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу (звіту про фінансовий стан).

У світовій і вітчизняній теорії та практиці використовується система фінансово-економічних коефіцієнтів, які відображають різні аспекти структури активів і пасивів балансу, характеризуючи фінансову стійкість підприємства. За змістом та інформаційним забезпеченням розрахунку відносні показники оцінювання фінансової стійкості доцільно об'єднати у три групи.

1. Показники структури джерел формування капіталу характеризують співвідношення між розділами і статтями пасиву балансу (звіту про фінансовий стан):

- коефіцієнт фінансової автономії (інші назви – коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт незалежності);
- коефіцієнт концентрації позикового капіталу (коефіцієнт фінансової залежності);
- коефіцієнт фінансового ризику (коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, коефіцієнт фінансового левериджу);
- коефіцієнт фінансової стабільності;
- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (коефіцієнт довгострокової заборгованості, коефіцієнт довгострокового залучення капіталу);
- коефіцієнти структури позикового капіталу (коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень, коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень);
- коефіцієнти страхової стабільності (коефіцієнт страхування бізнесу, коефіцієнт страхування власного капіталу, коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу) [102].

2. Показники стану оборотних активів характеризують співвідношення між розділами і статтями активу та пасиву балансу (звіту про фінансовий стан):

- коефіцієнт маневреності власного капіталу (коефіцієнт маневрування власним капіталом);
- коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (коефіцієнт забезпечення власними засобами);
- коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами;
- коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (коефіцієнт мобільності власних оборотних активів) [102].

3. Показники стану основного капіталу характеризують співвідношення між розділами і статтями активу балансу (звіту про фінансовий стан):

- коефіцієнт майна виробничого призначення (коефіцієнт виробничого потенціалу);
- коефіцієнт реальної вартості основних засобів;
- коефіцієнт нагромадження амортизації (коефіцієнт зносу основних засобів і нематеріальних активів);
- коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів [102].

Економічний зміст, порядок розрахунку за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та нормативні значення (оптимальна динаміка) відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Відносні показники оцінювання
фінансової стійкості підприємства [102].**

з/п	Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)	Нормативне значення
<i>Показники структури джерел формування капіталу</i>				
1.1	Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал / Валюта балансу	1495 / 1900	$\geq 0,5$
1.2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Позиковий капітал / Валюта балансу	(1595+1695+1700) / 1900	$< 0,5$
1.3	Коефіцієнт фінансового ризику	Позиковий капітал / Власний капітал	(1595+1695+1700) / 1495	< 1
1.4	Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал / Позиковий капітал	1495 / (1595+1695+1700)	≥ 1
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Довгострокові зобов'язання і забезпечення / Власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595 / (1495+159)	Зниження
1.6	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень	Довгострокові зобов'язання і забезпечення / Позиковий капітал	1595 / (1595+1695+1700)	Зниження
1.7	Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	Поточні зобов'язання і забезпечення / Позиковий капітал	1695 / (1595+1695+1700)	Підвищення

1.8	Коефіцієнт страхування бізнесу	Резервний капітал / Валюта балансу	1415 / 1900	Підвищення
1.9	Коефіцієнт страхування власного капіталу	Резервний капітал / Власний капітал	1415 / 1495	Підвищення
1.10	Коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу	Резервний капітал / Зареєстрований (пайовий) капітал	1415 / 1400	Підвищення
<i>Показники стану оборотних активів</i>				
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти / Власний капітал	(1495–1095) / 1495	> 0,1
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	Власні оборотні кошти/ Оборотні активи	(1495–1095) / 1195	≥ 0,1
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	Власні оборотні кошти / Запаси і поточні біологічні активи	(1495–1095) / (1100+1110)	≥ 0,5
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Гроші та їх еквіваленти / Власні оборотні кошти	1165 / (1495–1095)	Підвищення
<i>Показники стану основного капіталу</i>				
3.1	Коефіцієнт майна виробничого призначення	Основні засоби, інвестиційна нерухомість, запаси, біологічні активи/ Валюта балансу	(1010+1015+1020+ 1100+1110) /1300	Підвищення
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Основні засоби / Валюта балансу	1010 / 1300	Підвищення
3.3	Коефіцієнт нагромадження амортизації	Знос основних засобів і нематеріальних активів / Первісна вартість основних засобів і нематеріальних активів	(1012+1002) / (1011+1001)	Зниження
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Оборотні активи / Необоротні активи	1195 / 1095	Підвищення

Фінансовий стан підприємства багато у чому залежить від оптимальності структури джерел формування капіталу (співвідношення власних і позикових коштів).

Коефіцієнт фінансової автономії характеризує частку власного капіталу в загальній вартості авансованого капіталу. Вважається, що за умови його значення $\geq 0,5$ (або $\geq 50\%$), ризик кредиторів (банків, інвесторів, постачальників) є мінімальним, оскільки у цьому випадку підприємство може всі свої зобов'язання і забезпечення покрити за рахунок власних джерел фінансування. Чим вище значення коефіцієнта фінансової автономії, тим більш фінансово стійким і незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство [102].

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу характеризує частку зобов'язань і забезпечень у валюті балансу та відображає рівень фінансової залежності підприємства від кредиторів. Цей показник доповнює коефіцієнт фінансової автономії – їх сума дорівнює 1 (або 100%). Оцінки коефіцієнта концентрації позикового капіталу обернені до оцінок коефіцієнта фінансової автономії.

У спеціальній літературі існують різні погляди щодо рівня використання позикового капіталу. Найбільш поширеною є думка, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори охочіше вкладають кошти, оскільки воно з більшою ймовірністю може погасити зобов'язання. Проте, наприклад, багатьом зарубіжним компаніям властива висока частка позикового капіталу (до 80%), оскільки основний потік інвестицій надходить від банків. У цьому випадку низьке значення коефіцієнта фінансової автономії буде свідчити про високий рівень довіри до підприємства з боку банків, а отже, і про його фінансову надійність. Натомість високе значення цього показника є певною пересторогою для кредиторів та інвесторів [102].

Коефіцієнт фінансового ризику визначається відношенням позикового капіталу до власного капіталу і відповідно характеризує, скільки позикових коштів підприємство залучило на 1 грн власного капіталу. Чим більше його значення, тим вищий ризик вкладення капіталу в це підприємство. Нормативне значення є меншим 1, а оптимальним вважається такий рівень

коефіцієнта фінансового ризику, за якого третина активів підприємства формується за рахунок позикового капіталу.

Рівень коефіцієнта фінансового ризику залежить від характеру господарської діяльності підприємства та швидкості обігу капіталу, передусім оборотних активів. За високих показників оборотності значення коефіцієнта може суттєво зростати без істотних наслідків для фінансової стабільності підприємства [102].

Нормативи співвідношення позикових і власних коштів не можуть бути однаковими для різних галузей і підприємств. У галузях, де повільно обертається капітал і висока частка необоротних активів, значення коефіцієнта фінансового ризику, як правило, низьке. В інших галузях, де оборотність капіталу висока і незначна частка основних засобів, воно може бути значно вищим.

Рівень коефіцієнта фінансового ризику залежить також від кон'юнктури товарного і фінансового ринків, рентабельності основної операційної діяльності, стадії життєвого циклу підприємства, його фінансової стратегії і т. ін. У цілому динаміка коефіцієнта фінансового ризику визначається змінами: $\frac{3}{4}$ структури активів підприємства (з підвищенням частки необоротних активів і скороченням частки оборотних активів у валюті балансу коефіцієнт фінансового ризику за інших рівних умов має знижуватися, і навпаки); $\frac{3}{4}$ фінансової політики формування активів (консервативної, помірної, агресивної).

Для досягнення мінімальної фінансової стійкості коефіцієнт фінансового ризику має бути обмежений значенням співвідношення оборотних (ОА) і необоротних активів (НА): Коефіцієнт фінансового ризику = $ОА / НА$.

Коефіцієнт фінансової стабільності є оберненим до коефіцієнта фінансового ризику і показує, скільки припадає власного капіталу на 1 грн позикового капіталу. Перевищення власних коштів над позиковими означає,

що підприємство має високий рівень фінансової стійкості та відносно незалежне від зовнішніх джерел фінансування [102].

Показники 1.1-1.4 табл. 1.2 розглядаються як взаємодоповнювані, тобто якщо за фактичним значенням одного з них формулюється висновок щодо фінансової стійкості (або нестійкості) підприємства, то такий самий висновок буде і за іншими коефіцієнтами.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру джерел покриття активів і визначається діленням довгострокових зобов'язань і забезпечень на суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень. Зростання цього показника в динаміці свідчить, з одного боку, про підвищення залежності від зовнішніх джерел фінансування, а з іншого – про збільшення довіри до підприємства з боку кредиторів та інвесторів, підвищення його інвестиційної активності за рахунок залучення довгострокових кредитів.

Коефіцієнти довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень характеризують частку відповідно довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень у позиковому капіталі. Коефіцієнти структури позикового капіталу дають можливість встановити, наскільки підприємство залежить від довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень [102].

Коефіцієнти страхової стабільності показують, скільки коштів резервного капіталу припадає на 1 грн відповідно всього капіталу, власного капіталу та зареєстрованого (пайового) капіталу. Значення коефіцієнтів страхування порівнюють з нормативами, встановленими відповідно до чинного законодавства. Зокрема, в акціонерних товариствах резервний капітал створюється у розмірі, що є не меншим 25 % зареєстрованого капіталу. Розмір щорічних відрахувань до резервного капіталу передбачається установчими документами, але не може бути меншим 5 % суми чистого прибутку.

Показники стану оборотних активів характеризують забезпеченість підприємства власними оборотними коштами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначає частку власного капіталу, вкладену в оборотні активи; характеризує рівень мобільності власного капіталу, а саме ту частину власного капіталу, що перебуває в обігу і забезпечує необхідну гнучкість у використанні коштів для фінансування поточної діяльності. Позитивною є тенденція зростання цього показника. Чим вище його значення, тим підприємство має більше можливостей фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами [102].

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами характеризує частку оборотних активів, які сформовані за рахунок власних фінансових ресурсів. Наявність у достатньому обсязі власних оборотних коштів (не менше 10 % загальної величини оборотних активів) означає здатність підприємства самостійно фінансувати поточну діяльність. Коли цей показник стає меншим 0,1, структура балансу визнається незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами характеризує рівень достатності власних оборотних коштів для формування запасів підприємства. Стійким вважається фінансовий стан підприємства за значення цього коефіцієнта більше 0,5 [102].

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів відображає частку грошей та їх еквівалентів (як високоліквідних активів) у загальній величині власних оборотних коштів. Показники стану основного капіталу характеризують структурні зрушення у складі активів підприємства.

Коефіцієнт майна виробничого призначення характеризує частку активів основної виробничо-господарської діяльності (основних засобів, інвестиційної нерухомості, запасів, поточних біологічних активів) у загальній вартості активів підприємства. Збільшення цього показника свідчить про нарощування виробничого потенціалу підприємства.

Схожий зміст має коефіцієнт реальної вартості основних засобів, який характеризує частку основних засобів (в оцінці за залишковою вартістю) у

майні. Зміна цього показника свідчить про структурні зрушення в активах підприємства.

Коефіцієнт нагромадження амортизації характеризує функціональний стан основних засобів і нематеріальних активів. В оцінюванні цього показника важливо враховувати технічний стан основних засобів, методи нарахування амортизації, достатність нагромадження амортизації для оновлення основних засобів тощо [102].

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів показує, скільки припадає оборотних активів на 1 грн необоротних активів. Цей показник дає змогу оцінити рівень забезпеченості необоротних засобів оборотними коштами.

Розглянуті коефіцієнти далеко не вичерпують усієї системи відносних показників, які використовуються в аналізі фінансової стійкості підприємства. Додатково застосовуються й інші коефіцієнти, що виражають деталізовані структурні зрушення активів і пасивів, взаємозв'язки грошових потоків тощо [102].

Під час розрахунку коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості підприємства необхідно враховувати такі особливості:

- точність розрахунку – до тисячних, але за високих значень коефіцієнта, коли чисельник значно перевищує знаменник, точність зменшується до десятих;
- якщо немає значення чисельника, коефіцієнт дорівнює нулю; якщо немає значення знаменника, коефіцієнт не розраховується;
- за від'ємного значення власного капіталу, не розраховуються показники 1.1, 1.3, 1.4, 1.9, а можливо і 1.5 (табл. 1.2);
- під час розрахунку показників стану оборотних активів визнається величина власних оборотних коштів. Якщо вона є від'ємною, це свідчить про відсутність у підприємства власних оборотних активів на дату складання балансу (звіту про фінансовий стан). У цьому випадку коефіцієнти маневреності власного капіталу, забезпеченості оборотних активів власними

оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами вважаються такими, що дорівнюють нулю, а коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів не визначається [102].

Відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємства, що досліджується, порівнюються:

⇒ із загальноприйнятими нормативними значеннями для оцінювання фактичного рівня фінансової стійкості;

⇒ показниками попередніх періодів для визначення тенденцій у фінансовому стані підприємства;

⇒ показниками інших суб'єктів господарювання, що дає змогу виявити сильні та слабкі сторони підприємства і його фінансові можливості.

Аналіз відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства проводиться за двома напрямками:

- по-перше, порівняння фактичних значень коефіцієнтів, розрахованих на дату складання балансу (звіту про фінансовий стан), із нормативними значеннями (табл. 1.2), що дасть змогу сформулювати висновок про фінансову стійкість, недостатню фінансову стійкість або фінансову нестійкість підприємства за відповідним показником (для показників 1.1-1.4, 2.1-2.3). При цьому слід мати на увазі, що неістотне негативне відхилення фактичного рівня коефіцієнта від нормативного значення свідчить переважно про недостатню фінансову стійкість підприємства. Висновки на основі таких порівнянь мають бути зваженими та враховувати особливості діяльності суб'єкта господарювання;

- по-друге, порівняння фактичних значень коефіцієнтів у динаміці з метою визначення тенденцій у зміні фінансової стійкості підприємства [102].

При цьому формулюється висновок про поліпшення (погіршення) фінансового стану з погляду оцінювання фінансової стійкості підприємства за відповідним відносним показником.

1.3. Аудит – форма фінансово-господарського контролю та його роль в управлінні фінансовою стійкістю підприємства

Усі форми організації соціуму на будь-якому рівні потребують відповідного контролю. Усім об'єктам суспільної діяльності – від маленької фірми до держави в цілому – необхідний облік та контроль. Відсутність контролю або його надмірність призводить до руйнування такого об'єкта.

Однією з основних складових системи державного контролю є фінансово-господарський (економічний) контроль, призначений забезпечувати сталий розвиток господарського комплексу країни, стабільну діяльність її фінансової системи та, відповідно, надійне функціонування інших систем управління, безпосередньо або опосередковано пов'язаних з економічними та фінансовими відносинами.

Аудит – форма фінансово-господарського контролю Згідно зі ст. 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудит фінансової звітності - аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам [89].

У міжнародних стандартах з аудиту поняття «аудит» розкривається як «перевірка фінансових звітів або віднесеної до них фінансової інформації об'єкта незалежно від того, приносить прибуток або ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою вираження подальшої думки» [58].

Розвиваючи цю тему, А. Аренса і Дж. К. Лоббека указують на наступне визначення суті аудиту «це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує і оцінює свідчення про інформацію, яка

підлягає кількісній оцінці і належать до специфічної господарської діяльності, з метою визначення і вираження у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [11]. Дане визначення, у порівнянні з іншими, у більшому ступені розкриває його сутність, але не дозволяє чітко окреслити предмет аудиторського фінансового контролю.

Наприклад, Р. Адамс дав класичне визначення суті аудиту, за яким аудит (auditing) – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, яка піддається кількісній оцінці і стосується специфічної господарської системи, з тим щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації установленим стандартам. Отже Р. Адамс вказує, що аудит суто практична діяльність [1].

Популярною серед зарубіжних економістів є думка Д. Робертсона, як зазначає Рабошук А.В., про те, що аудит – це, в першу чергу, діяльність, спрямована на зменшення підприємницького ризику: «Аудит – це процес зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для користувачів фінансових звітів» [92]. Дане визначення відображає лише деякі з завдань аудиту.

Б. Усач підкреслює, що аудит є незалежною експертизою фінансової звітності комерційних підприємств уповноваженими на те особами (аудиторами) з метою підтвердження її достовірності для державних податкових органів і власників. Іншими словами, аудит – це надання практичної допомоги керівництву й економічним службам підприємства щодо ведення справ і управління його фінансами, а також щодо налагодження бухгалтерського фінансового й управлінського обліку, надання різних консультацій [103].

М. Єржанов визначає аудит як «перевірку законності фінансово-господарської операції, достовірності бухгалтерського обліку та звітності

підприємства незалежно від форм власності шляхом надання контрольних, консультаційних та експертних послуг на платній основі» [31].

Аудит, як підкреслює Н. Гордієнко, відноситься до інтелектуальної діяльності, яка передбачає дослідження фінансово-господарської діяльності з метою її поліпшення та підвищення прибутковості відповідно до замовлень, наданих за угодами між аудиторськими організаціями і суб'єктами підприємницької діяльності [7].

В. Андрєєв пише: «Аудиторська діяльність – це форма фінансового контролю, організована на комерційній основі, поряд з фінансовим контролем, який здійснюється у межах законодавства спеціально уповноваженими на те державними органами» [3]. Однак, фінансовий контроль проводиться не тільки «спеціально уповноваженими на те державними органами», а мають місце також місцевий і внутрішньогосподарський, в тому числі і корпоративний, фінансовий контроль, що здійснюються не тільки органами держави.

А. Ялбуганов вважає, що аудиторську діяльність, аудит можна визначити як ліцензовану підприємницьку діяльність атестованих незалежних юридичних і фізичних осіб (аудиторських організацій та аудиторів) – законних учасників економічної діяльності, спрямовану на підтвердження достовірності фінансової, бухгалтерської та податкової звітності, для зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для зацікавлених користувачів фінансової (бухгалтерської) звітності, що подається підприємством (організацією) власникам, а також іншим юридичним і фізичним особами [109]. Таке визначення видається занадто громіздким і допускає неточності у формулюванні цілей і характеру аудиторської діяльності.

Описуючи історію виникнення і розвитку аудиту В. Сопко, В. Шило, Н. Верхоглядова, С. Ільїна, О. Брадул вважають, що аудит – це необхідна своєрідна експертиза бізнесу, фінансово-господарської діяльності суб'єктів

господарювання, за допомогою якої визначаються критерії достовірності показників фінансової діяльності, ведення обліку та аналізу [96].

На відміну від попередніх авторів, Ф. Бутинець говорить про те ж саме, але вже в іншій термінологічній площині, відзначаючи, що аудит – це підприємницька діяльність, що полягає у виконанні комплексу заходів, необхідних для формування та висловлення думки аудитора про достовірність фінансової звітності суб'єкта господарювання [14].

Історично у світовій практиці законодавство формувалося з урахуванням регулювання власне аудиту – недержавного фінансового контролю, здійснюваного спеціалізованими суб'єктами. Результатом аудиту є звіт про стан фінансової (бухгалтерської) звітності – реальності статей балансу, достовірності бухгалтерського обліку, законності і доцільності господарських операцій.

Аудит спрямований на забезпечення майнових інтересів як конкретних осіб: власників (засновників та учасників), самих юридичних осіб, їх кредиторів, інвесторів, так і інших осіб, які використовують фінансову (бухгалтерську) звітність.

1. Аудит поєднує приватно-правові та публічно-правові засади, при регулюванні цього виду діяльності використовуються як диспозитивний, так і імперативний методи. Так, зокрема, аудит – це форма фінансового контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим правопорушенням, забезпечення фінансової дисципліни, сприяння ефективності використання майна, додержання правил ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової звітності.

Адміністративно-правова інфраструктура детінізації економічних відносин включає адміністративно-правові норми, що визначають об'єкти контролю, суб'єктів контролю, їх функції та адміністративно-процесуальні процедури реалізації цих функцій з метою протидії тіншовим проявам. Такі адміністративно-правові норми закріплені в законах України, підзаконних

нормативно-правових актах (постановах Кабінету міністрів), відомчих нормативно-правових актах (наказах тощо) [24].

Останнім часом багато уваги приділяється підвищенню ефективності системи управління в організаціях, і, перш за все, системі внутрішнього контролю. Це призвело до того, що суб'єкти аудиторської діяльності стали враховувати зміни потреб клієнтів, оптимальний варіант для яких – вирішення комплексу проблем, з якими їм доводиться стикатися в процесі господарської діяльності (фінансово-бухгалтерських, правових, кадрових, маркетингових, управлінських і т.д.) за допомогою одного «радника». Аудитори стали більше займатися консультаційною діяльністю, чим безпосередньо аудитом. Тому аудиторську діяльність нерідко визначають як своєрідну експертизу бізнесу. Суб'єкти аудиторської діяльності надають різного роду супутні аудиту послуги, нерідко в літературі іменуються «консалтинг».

Як вид професійної діяльності консалтинг існує порівняно недавно. Одним із перших професійних консультантів у цій сфері став засновник теорії наукового управління підприємством Фредерік Тейлор (автор відомої системи тейлоризму). Перша фірма з менеджмент-консалтингу «служба дослідження бізнесу» (Business Research Services) була утворена в 1914 р. в Чикаго. У 20–30-х рр. такі фірми з'явилися в Європі (в першу чергу в Англії та Німеччині), в 40–50-і рр. – в інших регіонах світу (Азія, Африка, Латинська Америка) [183]. Ця галузь послуг найбільш розвинена в Північній Америці (США і Канаді), Західній Європі, Японії, Австралії, Новій Зеландії і Сінгапурі. Сьогодні консалтингові послуги зростають не тільки в Україні, але і у всьому світі. Основними причинами цього є конкуренція, структурні перетворення в фірмах, інтернаціоналізація і глобалізація бізнесу.

Підвищується попит на послуги в галузі міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), розробки та впровадження інформаційних систем з ведення бухгалтерської звітності, складеної за міжнародними стандартами, розробки інвестиційних проектів [52].

Однак, у чинному вітчизняному законодавстві, що регулює аудиторську діяльність, не встановлено ніяких критеріїв віднесення послуг до аудиторських, а подано лише приблизний, хоча і докладний перелік послуг, тотожних аудиту. Відсутність такого критерію може мати далекосяжні наслідки, оскільки суб'єктам аудиторської діяльності забороняється займатися будь-якою іншою підприємницькою діяльністю, крім проведення аудиту та надання супутніх аудиту послуг.

Для вирішення цієї проблеми можна звернутися до міжнародної практики. Кодекс етики Міжнародної федерації бухгалтерів визначає принципи, за якими можна відмежувати діяльність, не сумісну з бухгалтерської. Такий підхід, з одного боку, дає аудитору свободу прийняття рішень у ситуаціях, часто складних для формального розмежування, але, з іншого боку, покладає на нього і повну відповідальність.

Аудиторською палатою України має бути прийнято рішення, в якому слід встановити новий перелік супутніх аудиту послуг, а також охарактеризувати їх, і, в разі необхідності (появи нових послуг), вносити до нього зміни постійно. Слід чітко розмежувати послуги, сумісні з проведенням обов'язкового аудиту, та послуги, не сумісні з проведенням обов'язкового аудиту.

Серед практиків досить поширена точка зору, згідно з якою надання (принаймні, понад деякого обсягу) консультаційних послуг з бухгалтерського обліку клієнтам, є порушенням принципу незалежності. На нашу думку, консультування клієнтів не є порушенням принципу незалежності до тих пір, поки аудиторська фірма або аудитор не бере на себе обов'язки ведення або відновлення бухгалтерського обліку на рівні бухгалтерських реєстрів відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [81]. В іншому випадку будь-яка рекомендація щодо виправлення знайденої в процесі аудиту бухгалтерської помилки, відображена в письмовій інформації аудитора керівництву господарюючого суб'єкта, може вважатися неприпустимим

консультуванням. Дана точка зору підкріплюється також положеннями ст. 1 Закону про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність, в якій «аудиторські послуги» аудит, огляд фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності, виконання завдань з іншого надання впевненості та інші професійні послуги, що надаються відповідно до міжнародних стандартів аудиту

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудиторська діяльність – незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг.

Таким чином, поняття «аудиторська діяльність» включає поняття «аудиту» як виду незалежного фінансового контролю, здійснюваного в якості підприємницької діяльності, і «аудиторські послуги». Поняття «аудиторські послуги», має відображати наступні моменти: по-перше, вони здійснюються в режимі підприємницької діяльності, по-друге, не є фінансовим контролем, по-третє, сприяють оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат та збільшення прибутку.

З урахуванням вищезазначеного, можна дійти висновку, аудиторська діяльність – підприємницька діяльність аудиторських фірм і аудиторів, що включає аудит і надання аудиторських послуг, яка здійснюється з метою контролю, раціоналізації й оптимізації фінансової діяльності юридичних осіб та приватних підприємців.

Аудит – підприємницька діяльність з незалежної перевірки бухгалтерського обліку та фінансової (бухгалтерської) звітності юридичних осіб та приватних підприємців (клієнтів) з метою встановлення її достовірності, відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України, з одного боку, з іншого – це вид адміністративно-правового впливу на делікти (правопорушення у фінансовій сфері).

Надання аудиторських послуг – діяльність з надання послуг у сфері фінансів, економіки та права відповідно до стандартів аудиту, затверджених Аудиторською палатою України.

Аудиторський контроль відноситься до зовнішнього фінансового контролю, що здійснюється поряд з державним, місцевим, відомчим фінансовим контролем та контролем власника. У них різні об'єкти та завдання, хоча багато спільного у прийомах, та, по суті, в кінцевій меті – зміцнення фінансової дисципліни.

Об'єктом державного, місцевого та відомчого контролю є, в основному, централізовані грошові фонди, фінансові потоки держави та місцевого самоврядування, аудиту та контролю власника – переважно децентралізовані. Відмінність можна провести і за методами контролю. Для органів державного, місцевого та відомчого контролю – це ревізії, тематичні перевірки для аудиторських фірм та аудиторів – аудиторська перевірка, контролю власника – службове розслідування та тематична перевірка.

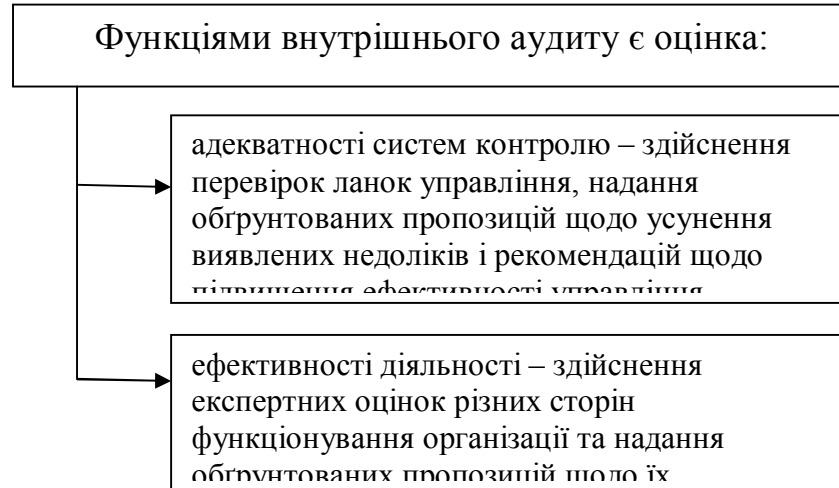

Рис. 1.4. Функції внутрішнього аудиту

Одним із важливих питань удосконалення системи фінансового контролю є використання інформаційних ресурсів систем внутрішнього (внутрішньогосподарського) контролю, однією з яких є внутрішній аудит.

Внутрішній аудит важливий для великих і середніх підприємств, що характеризуються ускладненою структурою і різноманітністю видів діяльності. Під внутрішнім аудитом слід розуміти спосіб організації

внутрішнього контролю функціонування всіх ланок управління організацією, який здійснюється співробітниками спеціалізованого підрозділу з метою допомоги адміністративному апарату організації.

Практична користь від створення відділу внутрішнього аудиту для кожної окремо взятої організації різна. На нашу думку, аргументами щодо доцільності його створення виступають наступні фактори:

1) це дозволить раді директорів або виконавчому органу налагодити ефективний контроль за автономними підрозділами організації;

2) цільові контрольні перевірки та аналіз, які проводяться внутрішніми аудиторами дозволять, виявити резерви виробництва та визначити найбільш ефективні напрями розвитку;

3) внутрішні аудитори, здійснюючи контроль, часто виконують консультативні функції стосовно посадових осіб фінансово-економічних, бухгалтерських та інших служб як в головному відділенні організації, так і в її філіях і дочірніх компаніях.

Менеджмент перевірених економічних суб'єктів зможе скоротити витрати на обов'язковий аудит, не втративши якості отримуваних послуг, і використовувати професійно функціонуючу службу внутрішнього аудиту, яка може надавати інформацію не тільки з питань бухгалтерської звітності, але і відносно інших [46].

Разом із тим, система внутрішнього аудиту не завжди дозволяє досягти цілей, заради яких вона створена. По-перше, це пов'язано з тим, що діяльність суб'єкта має бути ефективною, а створення та підтримку засобів контролю неминуче вимагає витрат, і чим надійніше передбачається контроль, тим вище повинні бути витрати на нього. По-друге, слід враховувати суб'єктивний людський фактор. Оскільки у процесі обліку на господарюючому суб'єкті можуть допускатися помилки та хибно тлумачитися інструктивні матеріали, необхідно визначити у зв'язку з цим ризик системи внутрішнього контролю. Тобто є ймовірність того, що засоби

внутрішнього контролю не будуть своєчасно виявляти суттєві викривлення бухгалтерської звітності [59].

Зовнішні аудитори в Україні, в силу певних обставин, сьогодні взаємодіють з відділами внутрішнього аудиту не так тісно, як їхні закордонні колеги. Так, згідно з чинними нормативно-правовими актами зовнішній аудит проводиться незалежною аудиторською організацією або індивідуальним аудитором, які повинні слідувати і дотримуватись у своїй практичній роботі встановлені законодавчі та інші правила (стандарти) аудиторської діяльності. До кваліфікації незалежних зовнішніх аудиторів висуваються єдині загальноприйняті вимоги, а їх діяльність здійснюється в установленому нормативно-правовими актами порядку.

До вітчизняних внутрішніх аудиторів подібні вимоги не висуваються. Сьогодні український внутрішній аудит істотно відрізняється не тільки від зовнішнього аудиту, а й від внутрішнього аудиту в зарубіжних країнах. Їх відмінність полягає у наступному:

- 1) незалежність внутрішнього аудитора умовна, оскільки визначається його підпорядкованістю в організації. Відсутні правові норми, що підкреслюють незалежність внутрішніх аудиторів від безпосереднього впливу керівництва економічного суб'єкта і його лінійних підрозділів;
- 2) відсутні професійні стандарти діяльності внутрішніх аудиторів;
- 3) немає єдиних вимог до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів.

Слід зазначити, що сьогодні головна відмінність внутрішніх і зовнішніх аудиторів в Україні не в цілях та завданнях, які вони покликані вирішувати, а в тому, що на практиці внутрішнім аудитом на вітчизняних підприємствах називаються служби та підрозділи, які не в змозі виконати функції і завдання, властиві поняттю внутрішнього аудита.

Міжнародний досвід показує, що становлення інституту внутрішнього аудиту проходить ті ж стадії, що й зовнішній аудит. У 1941 р. був створений Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors)

[19]. Інститут був організований для підвищення професійних знань і освіти внутрішніх аудиторів. Інститут внутрішніх аудиторів присвоює звання «присяжний внутрішній аудитор» (CIA). Інститутом був складений етичний кодекс внутрішніх аудиторів, розроблені стандарти з професійної практики проведення внутрішнього аудиту та положення за стандартами внутрішнього аудиту. Представлена інформація з міжнародної практики свідчить, що вітчизняна практика ще далека від ситуації, коли внутрішні аудитори підприємств зможуть виступати достатньо професійними незалежними аудиторами, а зовнішні аудитори повною мірою зможуть використовувати результати внутрішнього аудиту при проведенні аудиторських перевірок.

Особливу роль відіграє внутрішній аудит в банківській системі, у тому числі і в Національному банку. Внутрішній аудит у банку – це незалежна, об'єктивна перевірка та консультування, спрямовані на поліпшення діяльності банку. Внутрішній аудит допомагає банку в досягненні його цілей, забезпечуючи систематичну оцінку та підвищення якості процесу управління. Найважливішою функцією внутрішнього аудиту є незалежна оцінка системи внутрішнього контролю, що включає контроль за складанням фінансової звітності [24]. Внутрішній аудит, в свою чергу, також повинен проходити оцінку незалежної сторони (наприклад, зовнішніх аудиторів, аудиторського комітету).

Після завершення аудиторської перевірки службою аудиту складається аудиторський висновок (звіт), в якому міститься вичерпна думка аудиторів про відповідність представленої фінансової та іншої інформації банку та його установ дійсному стану справ. При цьому аудитори виходять з того, що вони проводять перевірки в інтересах банку і повинні допомагати керівництву банку та його установ краще виконувати їх функції.

2. Підсумовуючи вищезазначене, можемо дійти висновку, що аудит це форми фінансового контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим правопорушенням, забезпечення фінансової дисципліни, сприяння

ефективності використання майна, додержання правил ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової звітності.

Аудит – це вид підприємницької діяльності, бо він, з одного боку, регулюється як і всі інші види підприємницької діяльності, з іншого, як специфічний вид контрольної діяльності стосовно його підприємницької спрямованості має певні адміністративно-правові обмеження.

Таким чином, для досягнення кінцевої мети фінансового контролю необхідна скоординована робота всіх контрольних органів, що входять у підсистеми державного, місцевого контролю та аудиту, тобто зовнішнього контролю, а також внутрішнього контролю. Для цього необхідно:

- 1) покласти на Аудиторську палату України обов'язок розробляти і затверджувати в межах своєї компетенції обов'язкові для виконання всіма організаціями на території України стандарти внутрішньогосподарського аудиту, що встановлюють принципи, правила і способи його організації;

- 2) внести необхідні зміни до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність окремих видів юридичних осіб.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

2.1. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Організація бухгалтерського обліку є ключовим моментом діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Вона передбачає формування такої системи, що давала б можливість фіксувати дані господарських операцій, які здійснюються на підприємстві, аналізувати їх та відображати в системі облікових реєстрів, а також отримувати зведену інформацію у формі фінансових звітів. Ці звіти є джерелом інформації для проведення аудиторського оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, тому бухгалтерський облік повинен бути організований з урахуванням усіх особливостей його діяльності, щоб у звітах відображалась достовірна та точна інформація [43].

Для забезпечення достовірності облікової інформації та складання якісної звітності підприємство вибирає облікову політику. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика є сукупністю принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання фінансової звітності [90].

Вибрана облікова політика відображається в Наказі про облікову політику, який складається у довільній формі, відповідно до діяльності підприємства та форми власності. Наказ є правовим актом, який затверджується керівником товариства для вирішення основних та оперативних завдань, які поставлені перед підприємством. Цей Наказ є розпорядчим та впливає на фінансовий стан підприємства, зокрема фінансову стійкість та платоспроможність [5].

Відповідно до Наказу про облікову політику бухгалтерський облік здійснюється бухгалтерією підприємства, яку очолює головний бухгалтер.

Керівництво суб'єкта господарювання разом з бухгалтерською службою формує облікову політику, окреслюючи чинники, що на неї впливають, а ринкові зміни диктують зовнішні фактори впливу.

Фактори, які повинні бути враховані суб'єктом господарювання під час визначення облікової політики, відображені на рис. 2.1.

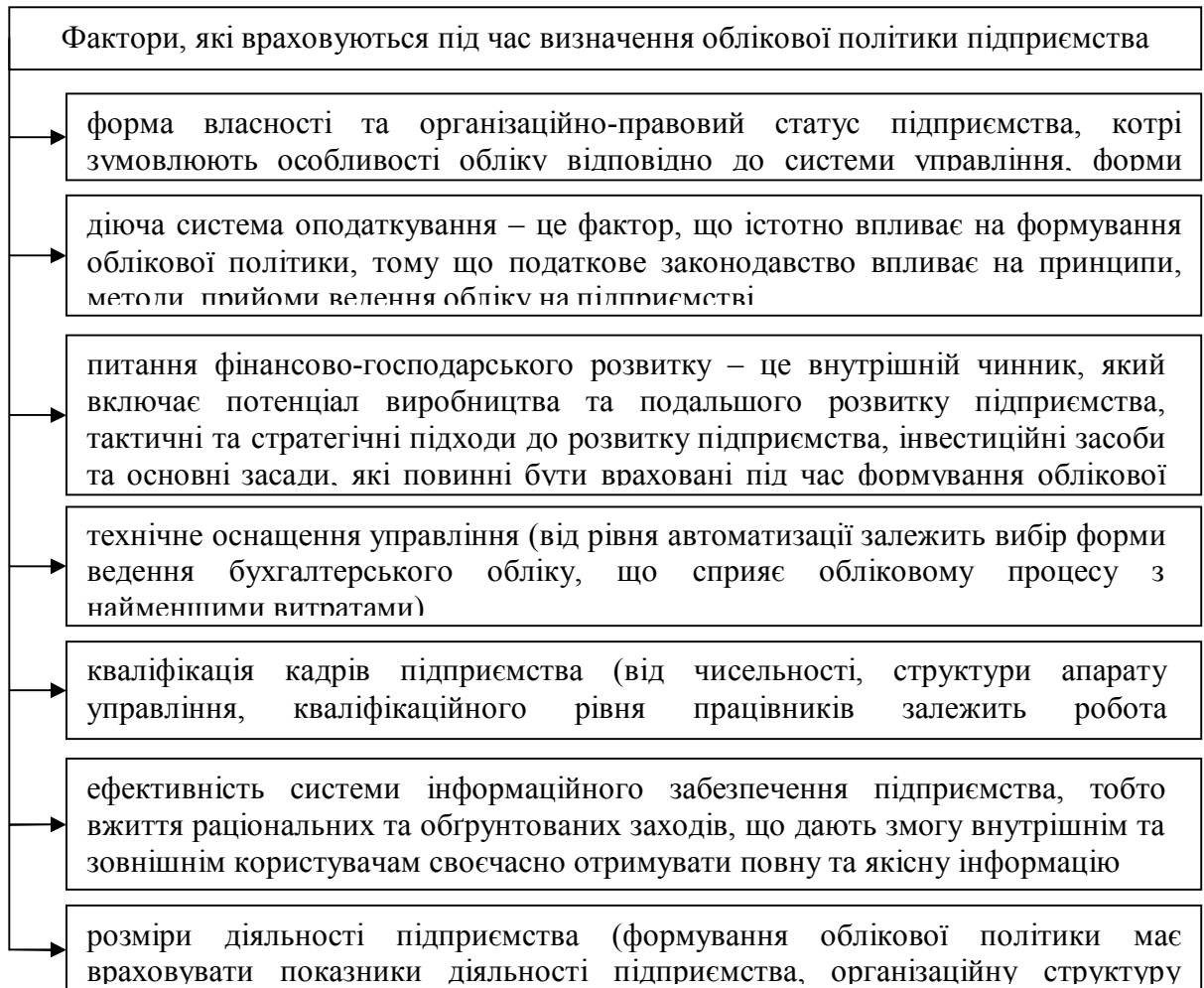

Рис. 2.1. Фактори, які необхідно враховувати під час визначення облікової політики підприємства [12]

Таким чином, підприємству необхідно врахувати зазначені чинники, щоб уникнути помилок, які можуть бути допущені під час формування фінансової звітності, або сприяти зменшенню їх обсягу.

Правильне формування облікової політики має вагомий вплив на розмір доходів, витрат, активів та зобов'язань, що визначає фінансову стійкість та платоспроможність підприємства. До об'єктів облікової політики, які мають

найбільший вплив на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства, належать облік основних засобів (порядок визнання основних засобів, визнання термінів корисної експлуатації, вибір методу нарахування амортизації), облік доходів, облік зобов'язань, облік власного капіталу [107]. Взаємозв'язок елементів облікової політики та показників фінансової стійкості й платоспроможності систематизовано та узагальнено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Взаємозв'язок елементів облікової політики та показників фінансової стійкості й платоспроможності

Об'єкт облікової політики	Відображення у фінансових звітах	Показники	Сфера застосування
Облік оборотних та необоротних активів	Ф. № 1 код рядка 1095 та 1195	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	Фінансова стійкість підприємства
		Індекс постійного активу	
Облік основних засобів	Ф. № 1 код рядків 1010–1012	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт нагромадження амортизації	
Облік грошових коштів	Ф. № 1 код рядка 1165	Поточна платоспроможність	Платоспроможність підприємства
Облік власного капіталу	Ф. № 1 код рядка 1495	Коефіцієнт фінансової автономії	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт фінансової залежності	
		Коефіцієнт маневреності власного капіталу	
		Показник фінансового левериджу	
Облік зобов'язань	Ф. № 1 код рядка 1595 та 1695	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів	
		Коефіцієнт структури позикового капіталу	
Облік доходів	Ф. № 2 код рядка 2350 або 2355	Коефіцієнт стійкості економічного росту	Фінансова стійкість
		Коефіцієнт стійкості економічного зростання	
		Коефіцієнт Бівера	

Отже, Наказ про облікову політику є необхідним документом для організації бухгалтерського обліку на підприємстві, адже він не тільки полегшує ведення обліку, але й є одним із перших документів, який перевіряється під час здійснення аудиту. Він є досить детальним, проте

необхідно відобразити такі елементи, як облік власного капіталу та облік зобов'язань.

Відповідно до Статуту товариства бухгалтерський облік ведеться згідно з нормами, що діють в Україні. Порядок обігу документів встановлюється директором. Також на директора покладено відповідальність за стан обліку та своєчасне подання звітності.

Будь-який факт господарського життя підприємства, що відбувається в процесі діяльності, має бути задокументований. Проте документування фактів господарського життя підприємства здійснюється не стільки працівниками бухгалтерії підприємства, скільки тими особами, які безпосередньо беруть участь у їх здійсненні та мають доручення або дозвіл на їх проведення. Це, зокрема, посадові особи підприємства. Отже, необхідно зобов'язати керівника підприємства забезпечити документування всіх фактів господарського життя підприємства, пов'язаних з одержанням та розподілом доходів, витратами, змінами у складі та стані майна, зобов'язань тощо [9].

Для виконання цих завдань директор товариства задля впорядкування документального фіксування фактів господарських операцій затвердив перелік посадових осіб, які мають право підпису первинних документів та довіреностей на отримання товарно-матеріальних цінностей, укладання угод:

- право першого підпису мають директор, головний інженер товариства;

- право другого підпису має головний бухгалтер підприємства.

Процедура організації процесу документування на підприємстві зображена на рис. 2.2.

Також до обов'язків керівника підприємства належить затвердження графіку документообігу. Документообіг – це сукупність операцій, пов'язаних з передаванням даних, зафіксованих на певних носіях облікової інформації, з одного робочого місця на інше. Графік документообігу оформлюють у вигляді схеми або переліку робіт зі створення, перевірки та оброблення документів, що виконуються кожним підрозділом підприємства, а також усіма

виконавцями із зазначенням їх взаємозв'язку та строків виконання робіт. Графік має забезпечувати оптимальну (мінімальну) кількість підрозділів та виконавців, через які має проходити (опрацьовуватися) кожний первинний документ [9].

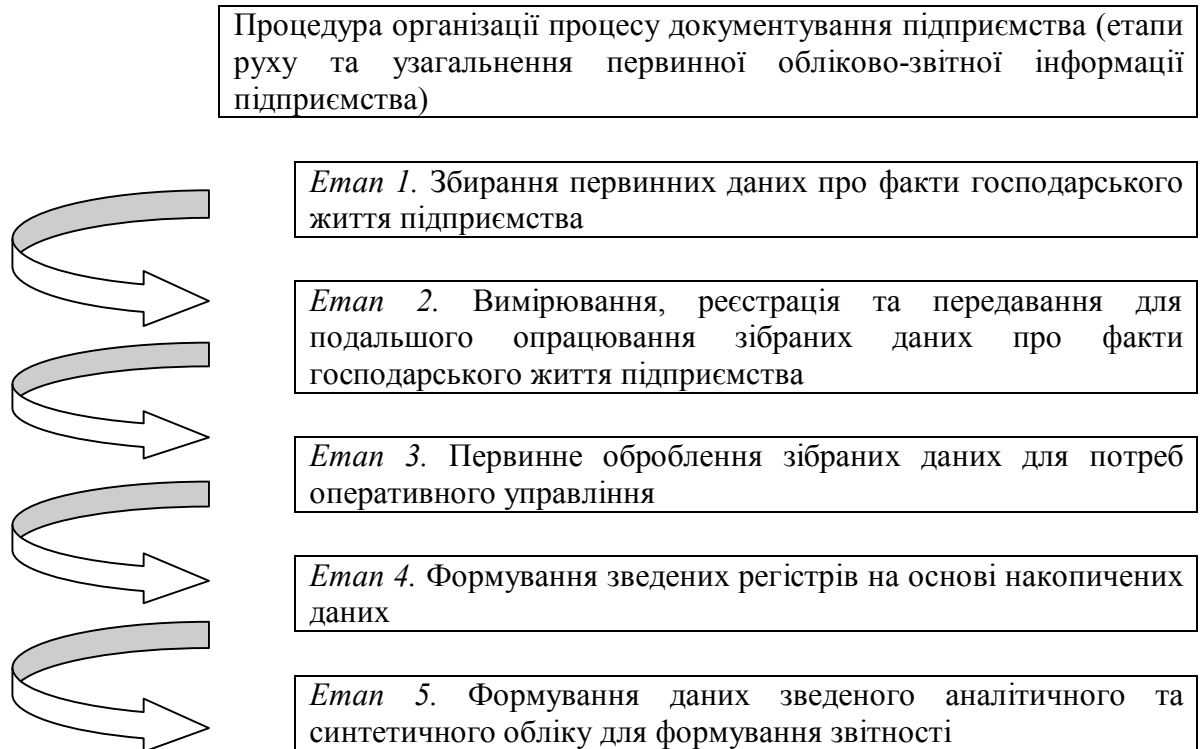

Рис. 2.2. Етапи організації процесу документування

Ведення бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання здійснюється на основі розробленого Робочого плану рахунків, що діє на товаристві та є додатком до Наказу про облікову політику підприємства. Бухгалтерський облік зазвичай ведеться за допомогою програмних продуктів. Переваги та недоліки автоматизованої форми бухгалтерського обліку згруповано на рис. 2.3.

Бухгалтерія підприємства формує велику частину фактографічного інформаційного забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Суб'єкти аудиту, враховуючи мету проведення аудиторської перевірки, самостійно визначають фактографічну інформацію, яку вони будуть використовувати.

Фактографічне забезпечення є сукупністю даних економічного

характеру про операції, які було здійснено у фінансово-господарській діяльності підконтрольного суб'єкта, а саме облікових реєстрів, первинних документів, фінансової звітності [99].

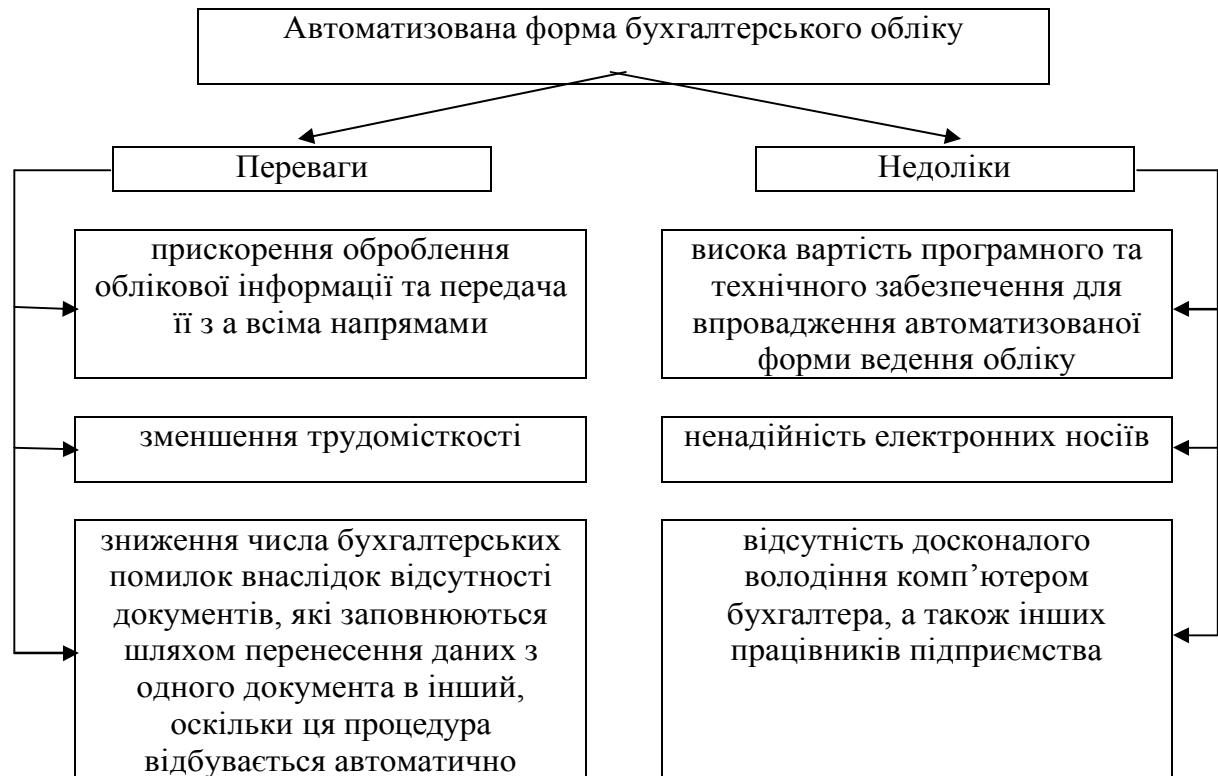

Рис. 2.3. Переваги та недоліки використання автоматизованої форми бухгалтерського обліку

Фінансова звітність є найважливішою частиною інформаційного забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, оскільки на її основі визначається тип фінансової стійкості, розраховуються та аналізуються основні показники фінансової стійкості та платоспроможності, проводяться розрахунок та прогнозування запасу фінансової стійкості, здійснюється факторний аналіз показників.

Документи, на підставі яких формується фінансова звітність під час застосування автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку, відображені на рис. 2.4.

Паперові первинні документи, які вводяться вручну до програмного забезпечення, та електронні документи формують електронний обліковий

регістр, на основі якого формуються фінансова звітність та інша вихідна інформація. Характеристика фактографічного інформаційного забезпечення з аудиту фінансової стійкості та платоспроможності відображена на рис. 2.5.

Рис. 2.4. Процес формування фінансової звітності підприємства [43]

Фактографічне інформаційне забезпечення		
Звітна інформація (фінансова звітність)		
<i>Звіт про фінансовий стан</i>		використовується для розрахунку відносних та абсолютних показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства
<i>Звіт про сукупний дохід</i>		розкриває інформацію щодо доходів, витрат та фінансових результатів усіх видів діяльності, елементів операційних витрат, показників прибутковості акцій; використовується для визначення типу фінансової стійкості
<i>Звіт про рух грошових коштів</i>		узагальнює інформацію щодо надходження, витрачання та залишків грошових коштів підприємства за видами діяльності; використовується для загального оцінювання фінансової стійкості та аналізування показників платоспроможності
<i>Звіт про власний капітал</i>		відображає інформацію щодо змін у власному капіталі; може використовуватись для оцінювання фінансової стійкості підприємства
<i>Примітки до річної фінансової звітності</i>		деталізує інформацію з інших форм фінансової звітності щодо окремих статей; використовується для аналізування окремих показників фінансової стійкості

Рис. 2.5. Характеристика фактографічного інформаційного забезпечення з аудиту фінансової стійкості та платоспроможності

підприємства [43]

Контроль руху грошових коштів доцільно здійснювати на основі платіжного календаря, який є оперативним фінансовим планом та розробляється на місяць відповідно до бюджету руху грошових коштів шляхом узагальнення всіх бюджетів підприємства. Приблизний зміст платіжного календаря підприємства наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Приблизний зміст платіжного календаря підприємства, тис. грн. [43]

Стаття	Період (дні місяця)						Разом
	1–5	6–10	11–15	16–20	21–25	25–31	
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Надходження від операційної діяльності</i>							
Реалізація товарів	1 087	982	1 304	1 171	1 412	1 182	7 138
Погашення дебіторської заборгованості	403	322	280	428	39	121	1 693
Повернення з бюджету ПДВ	–	–	–	–	–	–	–
Інші операційні надходження	0	0	0	2	0	4	6
Підсумок	1 490	1 304	1 584	1 601	1 551	1 307	8 837
<i>Надходження від інвестиційної діяльності</i>							
Реалізація необоротних активів	0	0	139	0	0	58	197
Реалізація фінансових інвестицій	0	0	0	0	0	0	0
Отримані відсотки та дивіденди	0	0	0	0	0	0	0
Інші надходження	0	0	0	0	0	0	0
Підсумок	0	0	139	0	0	58	197
<i>Надходження від фінансової діяльності</i>							
Отримані позики	0	0	0	0	0	0	0
Інші надходження	0	0	0	0	0	0	0
Підсумок	0	0	0	0	0	0	0
<i>Витрачання внаслідок операційної діяльності</i>							
Оплата товарів	1 078	1 015	1 205	1 130	1 208	1 176	6 812
Оплата праці	98	0	0	115	0	0	213
Оплата зобов'язань	220	0	0	0	0	0	220
Відрахування на соціальні заходи	79	0	0	0	0	0	79
Інші витрачання	0	0	0	0	2	1	3
Підсумок	1 475	1 015	1 205	1 245	1 210	1 177	7 327
<i>Витрачання внаслідок інвестиційної діяльності</i>							
Розвиток підприємства	0	0	231	117	0	1 020	1 368
Інші витрачання	0	0	0	0	0	0	0
Підсумок	0	0	231	117	0	1 020	1 368
<i>Витрачання внаслідок фінансової діяльності</i>							
Погашення позик	285	0	0	0	0	0	285
Інші витрачання	0	0	0	0	2	1	3
Підсумок	285	0	0	0	0	0	285
<i>Узагальнення показників платіжного календаря</i>							
Залишок коштів на початок періоду	782	512	801	1 088	1 327	1 668	782
Надходження коштів	1 490	1 304	1 723	1 601	1 551	1 365	9 034
Витрачання коштів	1 760	1 015	1 436	1 362	1 210	2 197	8 980
Залишок коштів на кінець періоду	512	801	1 088	1 327	1 668	836	836
Чистий рух коштів	-270	289	287	274	341	-832	54

Платіжний календар суб'єкта господарювання як критерій контролю

фінансової стійкості та платоспроможності надходжень і витрачань грошових коштів має бути деталізований відповідно до інформаційних потреб управління за днями, тижнями або декадами. Критеріями контролю є показники відхилення фактичних величин надходження та витрачання коштів від аналогічних показників платіжного календаря.

Показники оцінювання ризику неплатоспроможності на основі звіту про виконання платіжного календаря наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Критерії оцінювання ризику зниження або втрати платоспроможності підприємства на основі платіжного календаря [43]

Критерії оцінювання ризику зниження платоспроможності	Характеристика грошового потоку
Дуже високий ризик	Сукупні надходження < Сукупні витрачання
Високий ризик	Операційні надходження ≤ Операційні витрачання
	Чистий рух коштів від операційної діяльності ≤ Термінові виплати*
Звичайний ризик	Операційні надходження > Операційні витрачання
Низький ризик	Сукупні надходження > Сукупні витрачання
	Чистий рух коштів від операційної діяльності ≥ Термінові виплати*
	Чистий рух коштів > 0

* термінові виплати – погашення позик, виплата дивідендів та здійснення інших поточних платежів

Таким чином, з огляду переважно на оперативну інформацію аудит не може ігнорувати дані, джерелом яких є фінансова звітність. Ефективне функціонування та фінансове благополуччя підприємства багато в чому залежать від правильності організації та точності ведення бухгалтерського обліку.

2.2. Процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

В сучасних умовах господарювання, що постійно змінюються, діяльність кожного окремого підприємства є предметом уваги значної

кількості учасників економічних відносин, які зацікавлені в результатах його діяльності. На основі даних публічної фінансової звітності багато осіб можуть здійснити оцінку фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Однак, найважливішим видом контролю, за допомогою якого можна здійснити об'єктивну оцінку рівня стійкості, платоспроможності та перспектив розвитку підприємства в майбутньому, а у подальшому на основі отриманих результатів приймати оптимальні рішення, є аудит. Проведення аудиту сприяє управлінню фінансами підприємства та надає змогу точно здійснювати оцінку фінансової стійкості та платоспроможності підприємства у зв'язку із використанням низки аналітичних процедур.

Здійснення жодної аудиторської перевірки не відбувається без використання процедур та прийомів аудиту. Результати їх виконання виступають джерелом інформації для отримання аудиторських доказів, які у подальшому формуватимуть думку аудитора стосовно об'єкта аудиту. Тому, необхідно здійснити оптимальний вибір процедур та прийомів аудиту для проведення максимально точної аудиторської оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Процедури аудиту — це методичні та послідовні дії аудитора, які спрямовуються на одержання аудиторських доказів стосовно об'єкта аудиту [66].

Аудиторські процедури застосовуються на кожному етапі проведення аудиту. Які саме процедури використовуватимуться на даних етапах аудитор вирішує сам. При цьому, він враховує фактори, що впливають на вибір аудиторських процедур та їх зміст. Дані фактори відображені на рис. 2.6.

Різні автори по-різному визначають та класифікують аудиторські процедури. Так, Лозовицький С.П. здійснює групування аудиторських процедур за двома критеріями: за відношенням до суб'єкта аудиту та за видами перевірок (рис. 2.7) [51].

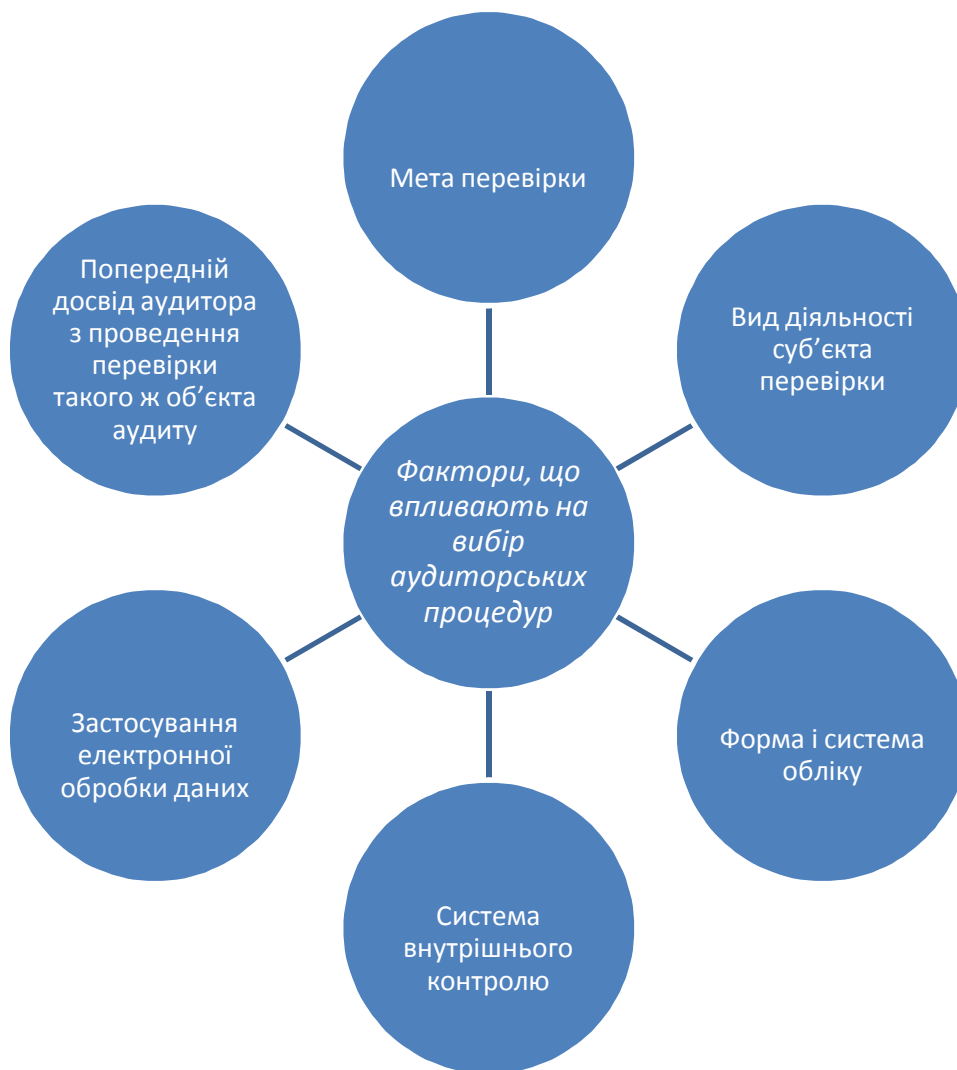

Рис. 2.6. Фактори, що впливають на вибір аудиторських процедур

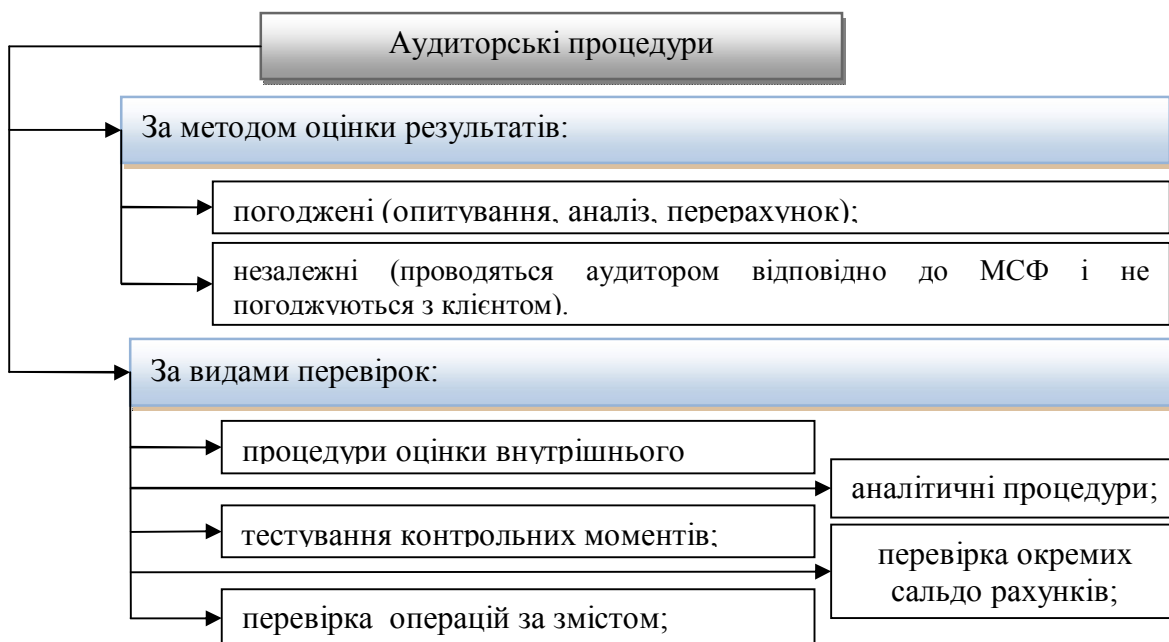

Рис. 2.7. Класифікація аудиторських процедур

Проте, доцільніше використовувати класифікацію, яка наведена в міжнародних стандартах аудиту, а саме: процедури контролю та процедури по суті. Характеристика та види даних процедур наведена на рис. 2.8.

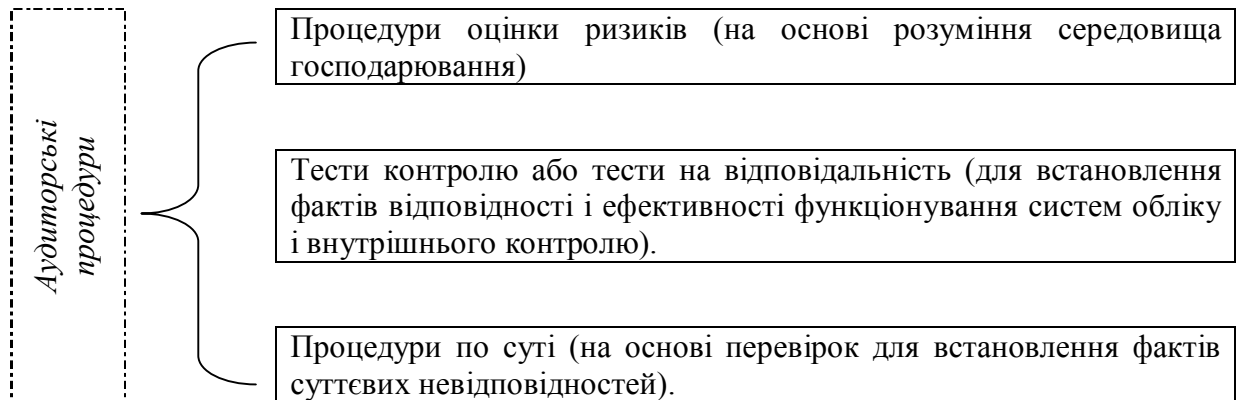

Рис. 2.8. Характеристика аудиторських процедур відповідно до міжнародних стандартів [26]

Відповідно до МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» процедури оцінки ризиків повинні включати: надсилання запитів до управлінського персоналу та інших працівників об'єкта аудиту, які на думку аудитора, можуть володіти інформацією, яка ймовірно, могла б допомогти при виявленні ризиків суттєвого викривлення через здійснення помилок або шахрайства [36].

Тести контролю - це аудиторські процедури, як здійснюються з метою перевірки працездатності і надійності системи внутрішнього контролю й окремих засобів контролю, тобто, вони передбачають отримання інформації про об'єкт аудит, визначеної в контрольному тесті, шляхом проведення опитування, або застосування інших контрольних дій [21].

Основні правила та принципи, якими керується аудитор при складанні та заповненні тестів контролю відображені на рис. 2.9.

Результати, які аудитор отримав в результаті проведення тестування (й інших процедур аудиту) він повинен відобразити у робочих документах. Робочі документи аудитора - це записи, що зроблені аудитором під час усіх етапів процесу аудиту, а також документальна інформація, отримана в

процесу здійснення аудиторської перевірки від третіх осіб, підприємства-клієнта, чи усні відомості, задокументовані аудитором. Інформація, яка відображається в робочій документації повинна бути обґрунтованою, доречною, конкретною та достатньою для того, щоб аудитор зміг висловити свою думку стосовно мети перевірки [83].

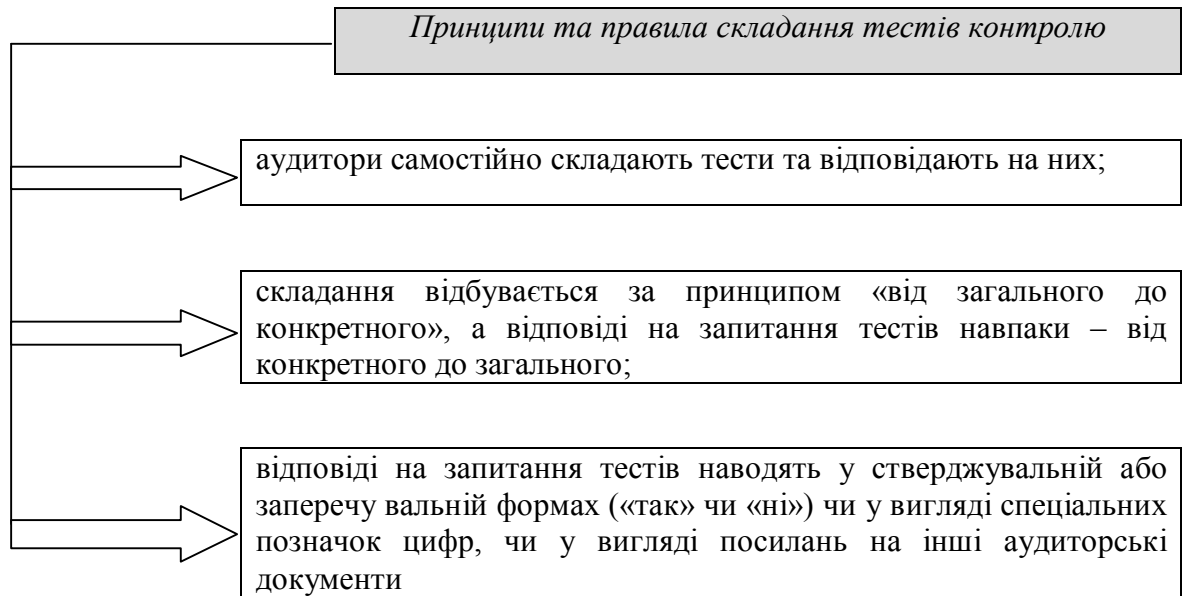

Рис. 2.9. Принципи та правила складання тестів контролю [18]

Процедури по суті - це аудиторські процедури, які мають на меті виявлення суттєвих викривлень на рівні тверджень. Вони включають в себе сім основних процедур, а саме: запит, перевірка, спостереження, підтвердження, повторне обчислення, повторне виконання та аналітичні процедури [49].

Характеристика процедур по суті відображена на рис. 2.10.

Аналітичні процедури в аудиті є одним із способів отримання аудиторських доказів і головним параметром для досягнення якісної перевірки фінансової стійкості та платоспроможності.

Під час виконання аналітичних процедур аудитор має досягти такі цілі:

- отримати достатні отримати достатні і прийнятні аудиторські докази при виконанні аналітичних процедур по суті;
- виконати та розробити наприкінці аудиту такі аналітичні процедури, які допоможуть аудитору при формуванні загального висновку [17],

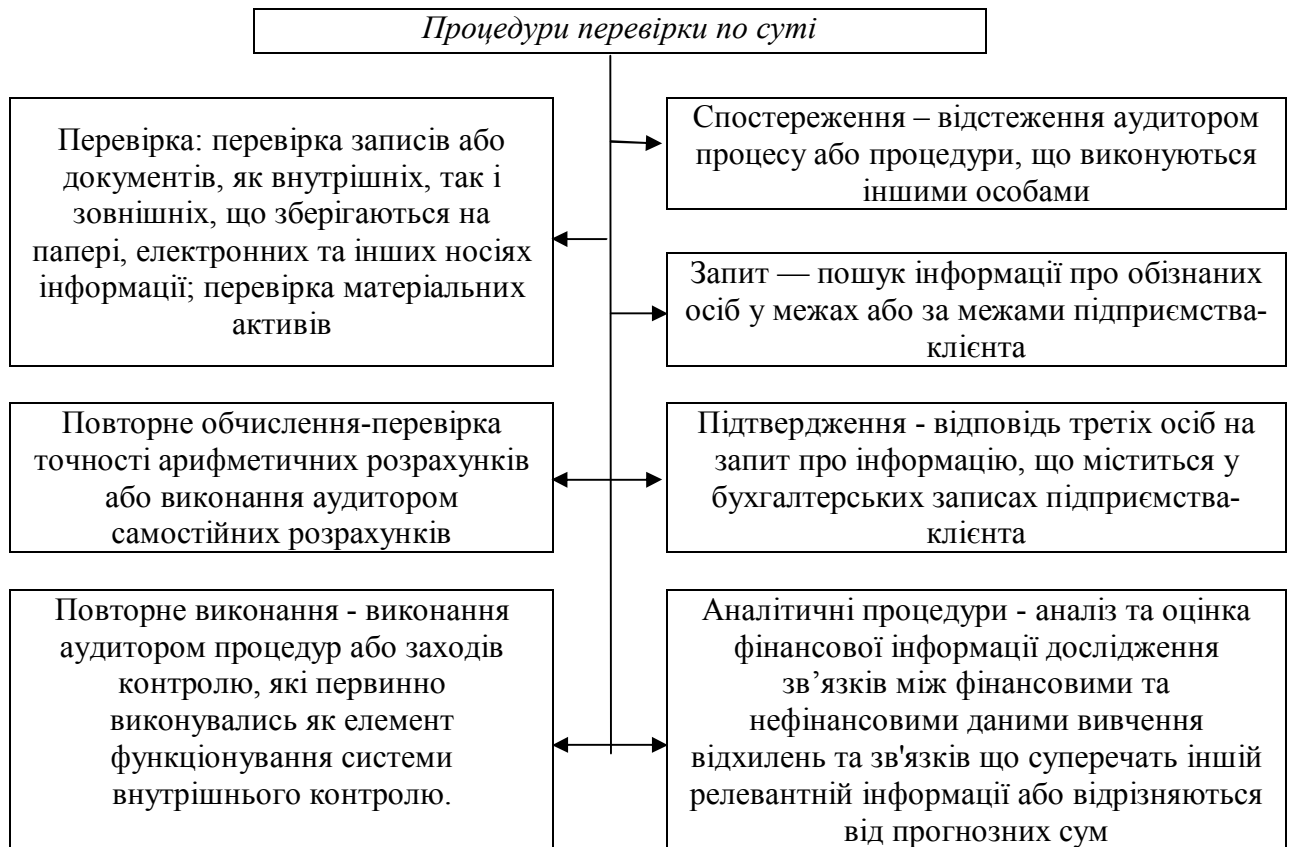

Рис. 2.10. Характеристика та класифікація процедур по суті.

Основні функції аналітичних процедур відображені на рис.2 11.

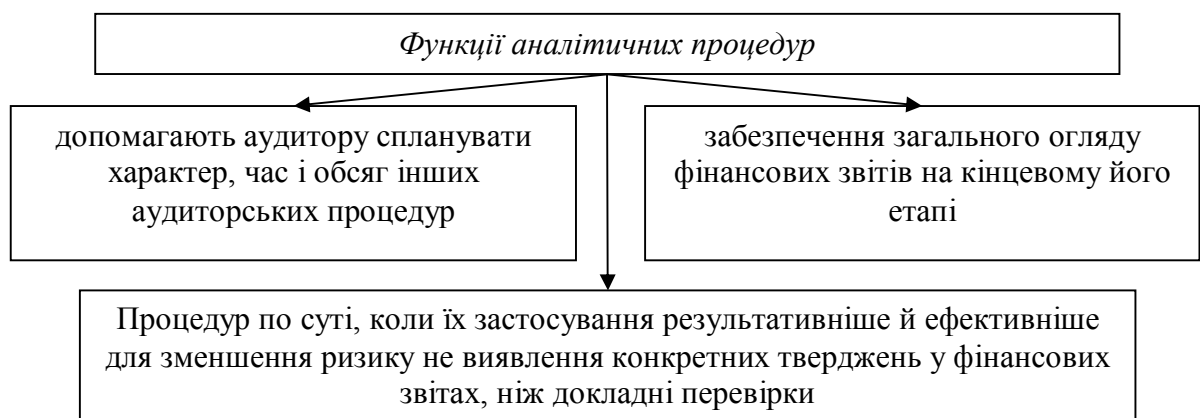

Рис. 2.11. Функції аналітичних процедур

В якості аналітичних процедур для аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства використовують прийоми економічного аналізу методи вертикального, трендового та порівняльного аналізу, балансове узагальнення, факторний та регресійний аналіз, аналіз рядів динаміки Проте, головними методами аналізу за допомогою яких

реалізуються аналітичні процедури в аудиторській діяльності є порівняння, розрахунок відносних та абсолютних величин [4]

Обсяг і складність аналітичних процедур, які використовуються при аудиті фінансової стійкості та платоспроможності, варіюються від простого порівняння до застосування складних прикладних програм. Класифікація даних процедур, із урахуванням складності подана на рис. 2.12

Рис. 2.12. Класифікація аналітичних процедур [36]

Аналітичні процедури фінансової стійкості та платоспроможності підприємства зводяться до таких дій, як порівняння аудитором поточних показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства з:

- нормативними значеннями;
- даними попередніх періодів;
- середньогалузевими показниками та значеннями конкурентів [42].

Зазвичай, розробляються робочі документи для здійснення даних процедур, що полегшують роботу аудитора, а саме: порівняння фінансової стійкості та платоспроможності підприємства порівняно із нормативними значеннями, порівняно із попередніми роками та порівняно із плановими показниками, що дозволяє побачити тенденції зміни даних показників.

Доцільно заповнювати форму робочого документа, за допомогою якого можна порівняти значення показників фінансової стійкості та платоспроможності, які підприємство розрахувало самостійно порівняно із середньогалузевими значеннями.

Робочий документ допоможе аудитору зрозуміти чи підприємство правильно оцінює свій фінансовий стан, в частині фінансової стійкості та платоспроможності.

Після проведення усіх обраних процедур та прийомів аудиту, аудитор на основі їх результатів формує свою думку, тобто складає аудиторський висновок.

Таким чином, основою для проведення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є застосування аудиторських процедур та прийомів. Їх використання зменшує рівень аудиторського ризику, підвищує якість проведення аудиту та скорочує час, який використовується для його проведення. Основними аудиторськими процедурами, які використовуються під час аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є повторне обчислення та повторне виконання, запити, підтвердження та аналітичні процедури.

2.3. Організація і планування аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Успішне функціонування підприємства залежить від рівня фінансової стійкості та платоспроможності. Зміцнення їх рівня є особливо актуальним в умовах нестабільності економіки, адже є основною умовою виживання підприємства, його адаптації до змін у зовнішньому середовищі та реалізації запланованих цілей. Тому сьогодні зростає зацікавленість суб'єктів господарювання у проведенні аудиторської оцінки фінансового стану, зокрема аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Загалом одним із елементів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності виступає аналіз. В таблиці 2.4. представлений аналіз

показників фінансової стійкості та платоспроможності досліджуваного підприємства ФГ «Роксана - К»

Таблиця 2.4

Аналіз показників фінансової стійкості та платоспроможності ФГ

«Роксана - К»

№	Показники	2017	2018	2019	Відхилення (+; -)
1	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,48	0,49	0,55	0,07
2	Коефіцієнт фінансової залежності	0,52	0,51	0,45	-0,07
3	Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	1,07	1,02	0,81	-0,26
4	Коефіцієнт фінансування	0,93	0,98	1,23	0,30
5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,00	0,00	0,23	0,23
6	Наявність власних оборотних коштів, тис.грн.	-1623,0	-2089,8	12045,4	13668,4
7	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,063	-0,072	0,343	0,406
8	Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,008	0,063	0,020	0,011
9	Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,94	0,93	1,59	0,65
10	Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	0,94	0,93	1,14	0,20

З даних таблиці видно, що підприємство має належну фінансову стійкість в 2019 р., в попередні роки її значення було меншим нормативного. Про це свідчить показник фінансової незалежності, який в динаміці збільшився, обернений показник фінансової залежності, свідчить що за період дослідження на підприємстві зменшилась залежність від зовнішніх залучених та позичених джерел. Що позитивно характеризує дане підприємство. Дані таблиці свідчать також, що на підприємстві поліпилась також платоспроможність.

Проведення аудиту є послідовним процесом, що починається з його організації, а завершується формуванням незалежної думки аудитора і

представленням замовникові відповідного підсумкового документа, а саме: аудиторського висновку(при обов'язковому аудиті); додаткового звіту керівництву (при ініціативному аудиті).

Необхідно зазначити, що метою аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є аудиторська оцінка показників фінансової стійкості та платоспроможності, аналіз факторів впливу на ці показники та на основі цієї інформації надання незалежного аудиторського висновку зацікавленим користувачам.

Основними завданням аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є оцінка того, на скільки суб'єкт господарювання залежний від позикових коштів; визначення рівня його незалежності (автономії від зовнішніх джерел фінансування); аналіз показників платоспроможності підприємства; систематизація основних факторів, що зумовлюють передкризовий (кризовий) фінансовий стан підприємства; розроблення конкретних рекомендації, що будуть спрямовані на ефективне використання фінансових ресурсів [66].

Існують різні погляди щодо етапів проведення аудиту. І. Дмитренко пропонує здійснювати аудит фінансової стійкості та платоспроможності підприємства за трьома етапами; розглянемо їх на рис. 2.13.

Планування є найважливішою частиною етапу організації аудиту. Загальний порядок планування регламентується МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», згідно з яким планування – це розроблення загальної стратегії і детального підходу до очікуваного характеру, часу та обсягу аудиту. Належне планування дозволяє зосередити увагу на найбільш важливих ділянках аудиту, що дає можливість виявити потенційні проблеми та виконати роботу більш ефективно у стислий термін. Планування дозволяє також правильно скоординувати роботу всіх членів аудиторської групи [77].

Паперові первинні документи, які вводяться вручну до програмного забезпечення, та електронні документи формують електронний обліковий регістр, на основі якого формуються фінансова звітність та інша вихідна

інформація. Характеристика фактографічного інформаційного забезпечення з аудиту фінансової стійкості та платоспроможності відображена на рис. 2.5.

Рис. 2.13. Структура етапів процесу аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [29]

Процес планування включає декілька пов'язаних між собою етапів, які відображені на рис. 2.14. Як видно з рис. 2.14, на підготовчому етапі планування підприємство (клієнт) повинен надіслати аудиторській фірмі лист-пропозицію (лист замовлення) про здійснення аудиту із зазначеним предметом перевірки.

Підприємство-замовник має оформити письмову згоду для надання аудитору дозволу на попередній огляд документів із метою прийняття рішення про проведення перевірки. Документальну базу для вивчення аудитором має бути сформовано на умовах підприємства-замовника. За

результатами огляду отриманої інформації аудитори виконують внутрішньофірмові розрахунки бюджету часу, кількості працівників, що будуть задіяні у перевірці, здійснюють орієнтовну оцінку обсягу перевірки, вартості послуг, визначають суттєві умови договору на проведення аудиту.

Рис. 2.14. Типова схема процесу планування аудиту [77]

Після розгляду аудиторською фірмою листа замовлення наступним етапом буде оформлення згоди або відмови від проведення аудиторської перевірки. Якщо фірма відмовляється від проведення перевірки, то клієнтові надсилається лист відмова, який містить безпосередньо відмову та її обґрунтування. Якщо ж аудиторська фірма приймає пропозицію про проведення аудиту, то клієнтові надсилається лист-зобов'язання на проведення перевірки [95].

Відповідно до МСА 210 «Узгодження умов завдань з аудиту» в інтересах замовника і виконавця аудита доцільно, щоб аудитор до початку аудиту надіслав лист-зобов'язання [79].

Лист-зобов'язання – це угода між аудиторською фірмою і клієнтом (замовником) про проведення аудиту і надання взаємопов'язаних із ним послуг. У ньому вказується, що саме входить в обов'язки аудитора: аудит, ревізія чи складання звітів із наданням послуг зі складання податкових декларацій чи послуг адміністрації. Також зазначаються терміни завершення аудиту, обов'язки персоналу клієнта щодо надання допомоги у зборі облікових даних і документів. За допомогою листа-зобов'язання клієнт інформується про те, що аудитор не несе відповідальності за виявлення будь-яких оманливих дій. Також він не впливає на відповідальність аудиторської фірми перед сторонніми користувачами фінансової звітності, але воно може вплинути на її юридичну відповідальність перед клієнтом.

Після обміну інформацією на підставі цих двох листів (листа-замовлення та листа-зобов'язання) між замовником і виконавцем укладається Договір на проведення аудиту.

Інформація, яка обов'язково має бути у договорі, листі-зобов'язанні та листі-замовленні, відображена на рис. 2.15.

Договір є підставою для надання аудиторських послуг, він укладається між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником. Договір на проведення аудиту є основним документом, що засвідчує факт досягнення домовленостей між замовником і виконавцем про проведення аудиторської

перевірки. Для того, щоб уникнути неправильного розуміння сторонами взятих на себе обов'язків, умов їх виконання та меж відповідальності, у договорі необхідно максимально чітко зумовити всі суттєві аспекти взаємовідносин, які виникають у зв'язку з його укладенням [7].

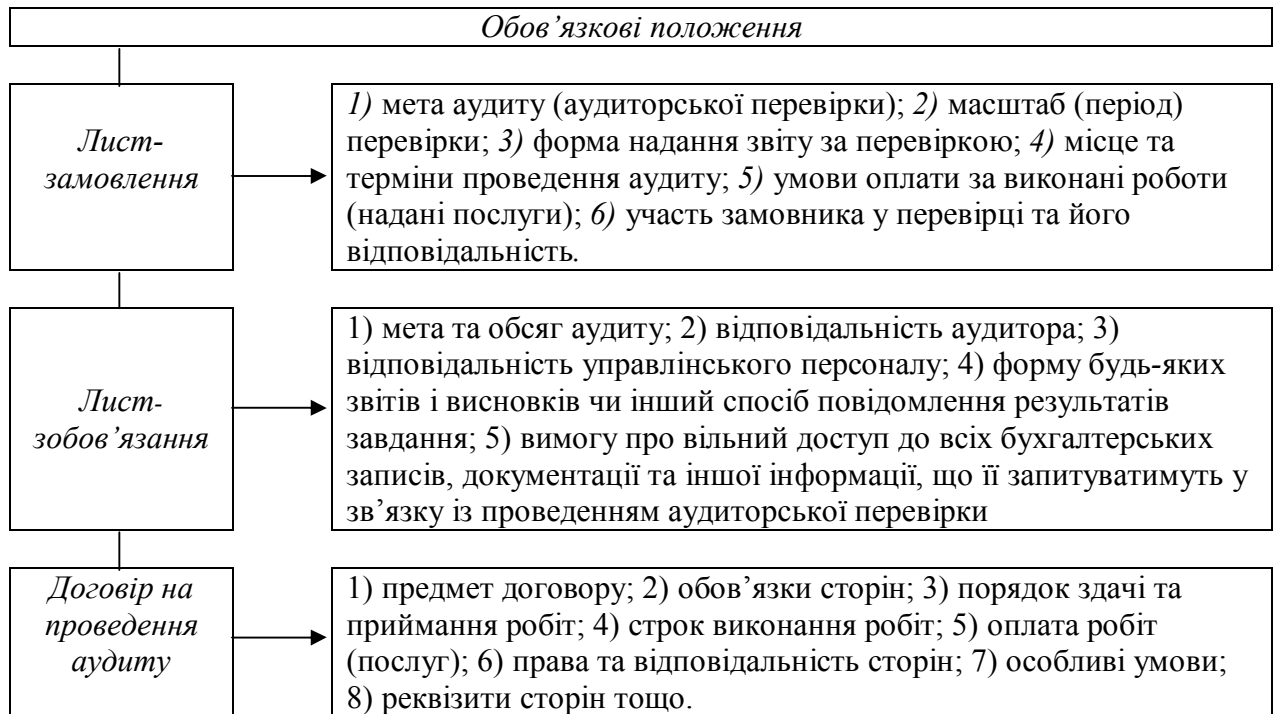

Рис. 2.15. Обов'язкові положення листа-замовлення, листа-зобов'язання та договору на проведення аудиту

Уклавши договір, аудиторська фірма переходить до розроблення загальної стратегії аудиту (загального плану аудиту), плану і програми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Загальна стратегія аудиту встановлює обсяг, час, напрями аудиту. Детальна характеристика змісту загальної стратегії відображена на рис. 2.16.

Згідно з МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», аудитор має задокументувати вибір загальної стратегії проведення аудиту в меморандумі, де будуть описані ключові рішення щодо об'єму, часу і порядку проведення аудиту [29]. Меморандум планування використовується: як документ, яким аудитори керуються при виконанні аудиту; для контролю

та оцінки ступеня досягнення кінцевої цілі; для організації взаємодії між членами аудиторської групи.

Рис 2.16. Зміст загальної стратегії аудиту [7]

До меморандуму можуть бути включені:

- 1) завдання на планування аудиту;
- 2) підсумки планування (загальні відомості, затвердження складу аудиторської групи з виконання договору, загальний план аудиту, бюджет витрат часу, програми аудиту, графік аудиту);
- 3) додатки (інформаційна база планування аудиту, бізнес клієнта) [77].

Перед складанням плану і програми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності необхідно оцінити надійність системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку клієнта, розрахувати величину аудиторського ризику та рівня суттєвості. Щоб оцінити систему внутрішнього контролю клієнта, аудитори детально вивчають кожен із її складників, а саме: політику підприємства, засоби внутрішнього контролю, процедури контролю, контрольний персонал [95].

Відповідно до МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»,

внутрішній контроль є політикою і процедурами, прийнятими керівництвом для сприяння в реалізації цілей підприємства і має такі завдання: впорядковане і ефективне ведення фінансово-господарської діяльності підприємства; забезпечення збереження активів; запобігання і порушення фактів шахрайства; контроль точності й повноти бухгалтерських записів; своєчасне і достовірне формування фінансової інформації тощо [7].

Розуміння системи внутрішнього контролю дозволяє визначити типи потенційних помилок або можливість умисного викривлення фінансової звітності і є основою для визначення часу, характеру та обсягу подальших аудиторських процедур [77].

Аудитор здійснює аналіз тих дій і операцій, які можуть призвести до суттєвих помилок та викривлень фінансової звітності цього підприємства. Аудиторська оцінка суттєвості залишків за бухгалтерськими рахунками і укладеними угодами допомагає аудиторіві вирішити те, які питання і які статті фінансової звітності необхідно проаналізувати, який розмір вибірки використати і які види аналітичних процедур провести. Це дозволить аудиторіві обрати такі процедури аудиторської перевірки, від яких у сукупності можна очікувати скорочення величини аудиторського ризику до прийняттого рівня [7].

Далі на основі загальної стратегії розробляється план аудиту фінансової стійкості та платоспроможності, в якому визначаються конкретні завдання і процедури для кожного об'єкта аудиту, фіксується час, необхідний для кожного напряму або процедури, визначаються аудиторські свідчення. Він є більш деталізованим, ніж загальна стратегія аудиту і доповнює її. План аудиту є набором інструкцій для асистентів аудитора, які виконують аудиторську перевірку, а також засобом контролю за належним виконанням їх роботи.

Він розкриває характер, час та обсяг аудиторських процедур, що повинні виконуватись членами аудиторської групи для отримання достатніх та відповідних аудиторських доказів із метою зменшення аудиторського

ризик до прийнятно низького рівня. Види, зміст та час проведення зафіксованих у плані аудиторських процедур повинні збігатися з показниками загальної стратегії аудиту [6].

План аудиту необхідно деталізувати, щоб аудитор мав можливість на його базі підготувати програму аудиту фінансової стійкості та платоспроможності.

Програма аудиту – це документ із чіткою деталізацією завдань із черговістю їх виконання, за допомогою яких отримують докази для перевірки конкретного замовника. Програма повинна бути деталізованою, щоб можна було використовувати її як інструкцію для виконавців аудиту.

Таким чином, планування є невід’ємною частиною організації аудиту фінансової стійкості та платоспроможності. Основним завданням аудитора на етапі планування є визначення стратегії, тактики й масштабу аудиту. Ретельне планування аудиторської перевірки дає змогу аудиторів без додаткових зусиль зібрати максимально надійні докази, які дозволять йому висловити свою думку із мінімальними витратами на проведення перевірки.

2.4. Методика аудиту фінансової звітності підприємства

В західній практиці аудиту при виборі стратегії використовують два підходи до проведення перевірки фінансової звітності:

- аудит по циклам (цикл отримання доходу, закупівельний цикл, виробничий цикл, цикл реалізації тощо. Цикли можуть бути самостійно розроблені аудиторською фірмою);
- перевірка по статтям фінансової звітності.

Другий підхід, на наш погляд, є переважним з наступних причин: по-перше, перевірка по статтям звітності найбільш прив’язана до самої звітності і може бути легко проконтрольована (за суттєвими статтями звітності і робочими документами аудитора); по-друге, цей підхід є більш звичним для аудиторів України (з минулого досвіду ревізії).

Отже, обираючи стратегію перевірки по статтям звітності, планування аудиту і вибір аудиторських процедур, які будуть використовуватися при перевірці, необхідно пов'язати з формами звітності. Основними формами звітності, які перевіряє аудитор є баланс («Звіт про фінансовий стан») і звіт про фінансові результати («Звіт про сукупний дохід») (аудитор не зобов'язаний і не повинен перевіряти звіт про рух грошових коштів і звіт про власний капітал).

Як відомо, існують два види аудиторських процедур: тести контролю і процедури перевірки на суттєвість. Тести контролю поділяються на процедури досягнення розуміння системи внутрішнього контролю і тести контрольних моментів. Як було досліджено в першому питанні цього розділу, процедури досягнення розуміння системи внутрішнього контролю (СВК) проводяться на стадії планування для визначення попереднього розміру ризику контролю і загального аудиторського ризику – тобто не відносяться до самого процесу перевірки, а тести контрольних моментів проводяться безпосередньо на етапі перевірки СВК, що було розглянуто в попередньому питанні. Що стосується процедур перевірок на суттєвість, які поділяються на детальні тести операцій і сальдо рахунків (скорочено – детальні тести) та аналітичні процедури, то обидва види процедур використовуються безпосередньо в процесі перевірки і отримання аудиторських доказів, тому їх необхідно враховувати в методиці.

Планування аналітичних процедур і детальних тестів відбувається на стадії розробки Плану аудиту. План розробляється виходячи з обраної аудитором загальної стратегії. В західній практиці для вибору аудиторських процедур використовують ABC – матрицю, в якій процедури:

А – аналітичні процедури, процедури;

В – “основні процедури” – домінують аналітичні процедури при незначній частині детальних тестів, процедури;

С – “вичерпні” – домінують детальні тести.

Застосовуючи цю матрицю відповідно до обраного нами напрямку аудиту за формами звітності використання процедур можна розподілити як в табл. 2.4

На наш погляд, цей підхід є дещо обмеженим:

по-перше, при розробці загальної стратегії аудиту і вибору конкретних аудиторських процедур необхідно враховувати не тільки форми звітності, але й етапи аудиту, оскільки на кожному етапі існує різна необхідність в процедурах;

Таблиця 2.4

ABC – матриця аудиторської стратегії

Форми звітності ABC підхід	Баланс	Звіт про прибутки і збитки
A*	Аналітичні процедури	Аналітичні процедури
B	Детальна перевірка	Аналітичні процедури
C	Детальна перевірка	Детальна перевірка

Примітка: * лише аналітичних процедур недостатньо, їх слід доповнити хоча б мінімальною кількістю перевірок на суттєвість.

по-друге, при плануванні аудиту необхідно враховувати фактор часу, тобто коли найкраще застосовувати ті чи інші процедури. Так, процедури А можуть бути виконані в будь-який час фінансового року, що перевіряється, процедури В – за три місяці до закінчення року, процедури С – в кінці року;

по-третє, загальна стратегія аудиту повинна враховувати вибір стратегії для кожного класу операцій або бухгалтерських рахунків, що, в свою чергу, залежить від думки аудитора про ефективність побудови і роботи відповідних процедур контролю і від визначення того, що є найбільш ефективним для перевірки даного класу операцій або сальдо рахунків: тести контрольних моментів, детальні тести або аналітичні процедури.

При розробці аудиторської стратегії оцінюються ризики і суттєвість, що відображається в Плані.

Отже, враховуючи вищевикладене, пропонуємо наступну схему розробки плану. В цій схемі процедури D – тільки аналітичні процедури, а ABC – матрицю інтерпретуємо інакше, ніж в табл.2.4. По-перше, ABC –

матриця – це методологія аудиту, яка відповідає масштабу і часовим обмеженням незалежних аудиторських процедур для оцінки притаманного ризику і ризику контролю; по-друге, в цій матриці процедури А – це переважна частина аналітичних процедур при незначній кількості детальних тестів, процедури В – це переважна частина детальних тестів при незначній кількості аналітичних процедур, процедури С – це тільки детальні тести, причому всі вони застосовуються як до балансу, так і до звіту про фінансові результати.

Зміст ABC – матриці можна пояснити наступним чином: для розробки стратегії і плану аудиту необхідно отримати уявлення про процедури контролю, які застосовуються на підприємстві клієнта, тому попередня оцінка ризику контролю робиться в першу чергу. Ризик контролю повинен бути прийнятим, як високий, якщо аудитор не планує в наступному використовувати тести контролю. За нашими дослідженнями ми зробили висновок, що на аудит будь-якої статті або форми звітності, при якому використовується проведення тестів контролю в поєднанні з тестами на суттєвість, витрачається на 30% часу менше, ніж при використанні тільки тестів на суттєвість. Звідси при розробці плану аудитор повинен, якщо це можливо при існуючій на підприємстві клієнта СВК, встановлювати ризик контролю меншим за максимальний (високий) – низьким або середнім.

Ризик контролю пов'язаний з притаманним ризиком, тому їх не можна оцінювати окремо один від одного. Для вибору аудиторських процедур в залежності від оцінки цих ризиків і розробляється ABC – матриця. Оцінка притаманного ризику відбувається на рівні фінансової звітності, тобто при розробці плану аудитор співвідносить притаманний ризик з суттєвими статтями звітності (сальдо рахунків і класами операцій) на рівні тверджень (параметрів фінансової звітності). На цьому ж рівні проводиться і остаточна оцінка ризику контролю як це було представлено в попередньому питанні. Таким чином, ABC – матриця оперує двома чинниками: притаманний ризик і ризик контролю.

Можна виділити такі чотири можливі варіанта поєднання умов, з урахуванням яких складається План аудиту фінансової звітності і обирається відповідний варіант поєднання аудиторських процедур:

- Ризик контролю високий, а притаманний ризик низький.
- Ризик контролю високий і притаманний ризик високий.
- Ризик контролю низький, а притаманний ризик високий.
- І ризик контролю і притаманний ризик низькі.

При четвертому варіанті ризик виявлення, який є зворотним до ризику контролю і притаманного ризику, буде прийнятий як високий, що означає невеликий обсяг перевірки, який обмежується аналітичними процедурами. На практиці це малоімовірний варіант аудиту в цілому для звітності. Але, на наш погляд, його доцільно використовувється при перевірці несуттєвих статей звітності.

При складанні Плану аудиту після оцінки ризиків розробляється порядок (план) застосування тестів контрольних моментів на етапі перевірки СВК і тестів на суттєвість на етапі перевірки сальдо і операцій. При цьому між формами звітності, оцінкою контролю і суттєвістю та аудиторськими процедурами можна встановити певну залежність, дотримання якої, на наш погляд, підвищить ефективність аудиту фінансової звітності. Цю залежність відобразимо за допомогою матриці стратегії.

Нова матриця вибору аудиторських процедур в залежності від оцінки ризику контролю враховує перші три варіанти умов схеми на рис. 3.1 і, на нашу думку, має виглядати, як в табл. 2.5.

– Притаманний ризик не може бути оцінений як максимальний, оскільки величину впливу зовнішніх факторів об'єктивно оцінити не можливо. На відміну від нього, ризик контролю приймається як максимальний, тобто рівний 100% при умові повної відсутності СВК у клієнта.

– При виведенні залежності між аудиторськими процедурами і розміром ризиків, ми враховували такий зовнішній фактор, як високий рівень

корупції в Україні і по окремих її регіонах. Він означає, що при високому притаманному ризику – при наявності суттєвих статей або незвичайних операцій, при нормальній (середній) ефективності СВК на підприємстві існує ризик діяльності підприємства, який виражається в тому, що певні обставини, наприклад, зміна влади, можуть призвести до неможливості підприємством вести облік, дотримуючись принципу безперервності діяльності. Тому при високому притаманному ризику, на наш погляд, аудитор повинен значно знизити аудиторський ризик за рахунок ризику

Таблиця 2.5

Матриця для вибору аудиторських процедур залежно від розміру притаманного ризику і ризику контролю

Оцінка притаманного ризику	Оцінка ризику контролю			
	Обмежений (низький)	Середній	Високий	Максимальний
Низький	А	А	В	В
Середній	А	В	В або С	С
Високий	В або С	С	С	С

контролю і ризику невиявлення, збільшивши кількість детальних тестів.

– Вибір В або С в двох випадках (див. табл. 2.5) залежить від розміру аудиторського ризику (АР), обсягу суттєвої статті і співвідношення суттєвості цієї статті з загальною суттєвістю.

Використання матриці і аналітичних процедур (процедур D) для виведення залежності між аудиторськими процедурами, формами звітності і суттєвістю ми представили також у вигляді таблиці (див. табл. 2.6).

– Як вже було визначено в попередніх питаннях, при оцінці суттєвості аудитор має виходити з розміру припустимої помилки, яку він може собі дозволити при конкретних обставинах. Це співвідноситься з суттєвістю, яка визначається по кожній статті звітності, тому першочерговим фактором, який

впливає на вибір процедури перевірки, на наш погляд, є розмір припустимої помилки, прийнятої аудитором при визначеному розмірі AP.

– Розмір припустимої помилки впливає на обсяг перевірки в зворотній залежності, а обсяг перевірки в свою чергу вимагає відповідних процедур, тобто, чим менше обсяг перевірки (при великій припустимій помилці), тим менше потрібно детальних тестів, оскільки достатньо визначити незвичайні статті або операції, і тільки після цього провести детальні тести. Що стосується несуттєвих статей, то в західній практиці в даному випадку їх майже не перевіряють, але ми вважаємо за необхідне провести аналітичні процедури, а вже за їх результатами визначати наступні дії.

Таблиця 2.6

ABCD – матриця для вибору аудиторських процедур залежно від розміру суттєвості і форми звітності, що перевіряється

Суттєвість \ Форми звітності	Баланс	Звіт про фінансові результати
1. Припустима помилка велика		
1.1. Стаття суттєва	А	А
1.2. Стаття несуттєва	А	D
2. Припустима помилка обмежена		
2.1. Стаття суттєва	С	В
2.2. Стаття несуттєва	В	В

– Перевіряючи Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), в першу чергу проводять аналіз показників звіту для визначення тенденцій їх змін, а вже потім, якщо необхідно, детальні тести. Це пояснюється специфікою статей Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), які містять в собі узагальнену інформацію по класам операцій і оборотам рахунків.

Використовуючи табл.2.5. і табл.2.6 уточнюється перелік і порядок застосування тестів на суттєвість і складається План аудиту по кожній дефініції звітності. Дефініцією звітності може бути об'єкт обліку (основні засоби, запаси, дебіторська заборгованість, кредити банків, капітал тощо) або

параметр звітності. Після складання Плану аудитор повинен приступити до тестування сальдо рахунків і класів операцій.

За результатами аналізу отриманих на попередніх етапах даних, встановлюється достатність доказів і достовірність отриманої інформації, на основі прямих або непрямих свідчень, визначаються умови проведення тестування і обираються методи перевірки.

Для ефективного проведення аудиту, на нашу думку, необхідно дотримуватися наступних правил:

- якщо існують всі або більшість умов, які дозволяють використовувати вибірку, потрібно використовувати вибірку. При цьому, якщо сукупність однорідна і аудитор забезпечений всіма необхідними засобами використовується статистична вибірка. В інших випадках – нестатистична;

- якщо в звітності містяться суттєві статті з великою кількістю операцій, то використовуються методи специфічного відбору.

- якщо є певні сумніви щодо надійності аудиторських доказів або достовірності даних, отриманих на попередніх етапах аудиту, аудитор використовує метод відбору специфічних статей або суцільну перевірку, якщо витрати на її проведення не перевищують витрат на зниження аудиторського ризику іншим способом;

- якщо за допомогою аналітичних процедур були виявлені незвичайні тенденції або суттєві статті з невеликою кількістю операцій по цих рахунках використовується суцільний метод або нестатистична вибірка;

З урахуванням зазначених правил проведення дослідження дозволило нам визначити залежність вибору методу перевірки від основних умов (ефективність системи внутрішнього контролю, розмір статті, загальна суттєвість тощо), яку ми представили в табл. 2.7.

Ця методика на практиці дозволить зменшити витрати аудиту на проведення додаткових тестів, вибрати більш привабливий метод проведення перевірки і тим самим підвищити ефективність аудиту.

Таблиця 2.7

Методика вибору методу перевірки статті звітності

Умова вибору методу	Методи перевірки			
	Суцільна	Відбір специфічних статей	Вибірка	
			Вид вибірки	Обсяг
1	2	3	4	5
Ризик контролю високий	Якщо стаття суттєва і мала кількість операцій	Якщо стаття суттєва, а кількість операцій значна	Нестатистична в будь-якому разі може бути використана	Великий
Ризик контролю низький	-	Стаття суттєва	Статистична	Невеликий
Зростання притаманного ризику	Якщо вибірка неможлива	-	Будь-яка	Збільшення
Стаття суттєва: - Велика кількість операцій - Мала кількість операцій	- Якщо високий ризик	Статті, вищі за певну суму -	Нестатистична Нестатистична	Великий Невеликий
Стаття несуттєва	-	-	Статистична	Невеликий
Збільшення аудитором величини припустимої помилки	-	-	Будь-яка	Зменшення
Наявність операцій з пов'язаними особами	Якщо мала кількість	По суттєвим операціям	Нестатистична	Залежно від ризику
Наявність незвичайних тенденцій	Тільки якщо мала кількість і для суттєвих статей	Обов'язково по суттєвим статтям	Нестатистична	Збільшення по цим статтям або операціям
Прийняття рішення щодо суттєвих подальших подій	Аналогічно попередньому	Статті, вищі за певну суму	-	-
Наявність ознак шахрайства	Якщо вибірка не доцільна	Відбір підозрілих статей	Нестатистична	Збільшення
Високі притаманний ризик і ризик контролю, невелика кількість суттєвих за вартістю статей	Якщо інше не можливо	-	Нестатистична	Збільшення

Спочатку розглянемо методику практичного застосування вибірки в аудиті фінансової звітності. На даному етапі аудитор перевіряє сальдо рахунків і класи операцій. Сальдо рахунків відносяться до балансу, а класи

операцій – до звіту про фінансові результати. В будь-якому випадку, на наш погляд, краще використовувати кількісне вибіркоче спостереження.

Вибіркове дослідження проводиться в декілька етапів:

□ Вибір завдання для перевірки.

На наш погляд, розробка процедури вибіркової перевірки фінансової звітності повинна базуватися на загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку. В нашому випадку будемо використовувати параметричну модель фінансової звітності, представлену в першому розділі.

Звідси при виборі напрямку перевірки аудитор обирає параметри, які він буде перевіряти: реальність, визнання, право власності, відповідність часу та місця.

При цьому необхідно враховувати розподіл параметрів між Балансом (Звіт про фінансовий стан) і Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). За одну перевірку можна дослідити одразу кілька параметрів звітності, вибір яких залежить від об'єкта, що перевіряється.

За результатами проведених досліджень і з урахуванням принципу суттєвості ми виділили основні об'єкти перевірки. В додатку В представлений розподіл параметрів фінансової звітності пооб'єктно. Використовуючи цю таблицю можна перевіряти кожний об'єкт окремо, але ми пропонуємо використовувати причинно-наслідковий зв'язок, який покладено в основу звітності [91].

При цьому для зменшення ризику невиявлення відхилення від встановлених параметрів, елементи, на які екстраполюється висновок на основі причинно-наслідкового зв'язку з перевіреними елементами, можна дослідити на відповідність обов'язковому параметру визнання – достовірну оцінку. Якщо при подібній перевірці будуть знайдені відхилення, даний елемент перевіряється по всім параметрам. Можливий варіант аудиту звітності на основі зазначеного взаємозв'язку представлений на рис.2.17.

Це найбільш широкий варіант використання параметричної моделі звітності, оснований на двох елементах.

звітності і напрямком аудиторського дослідження буде представлений нижче.

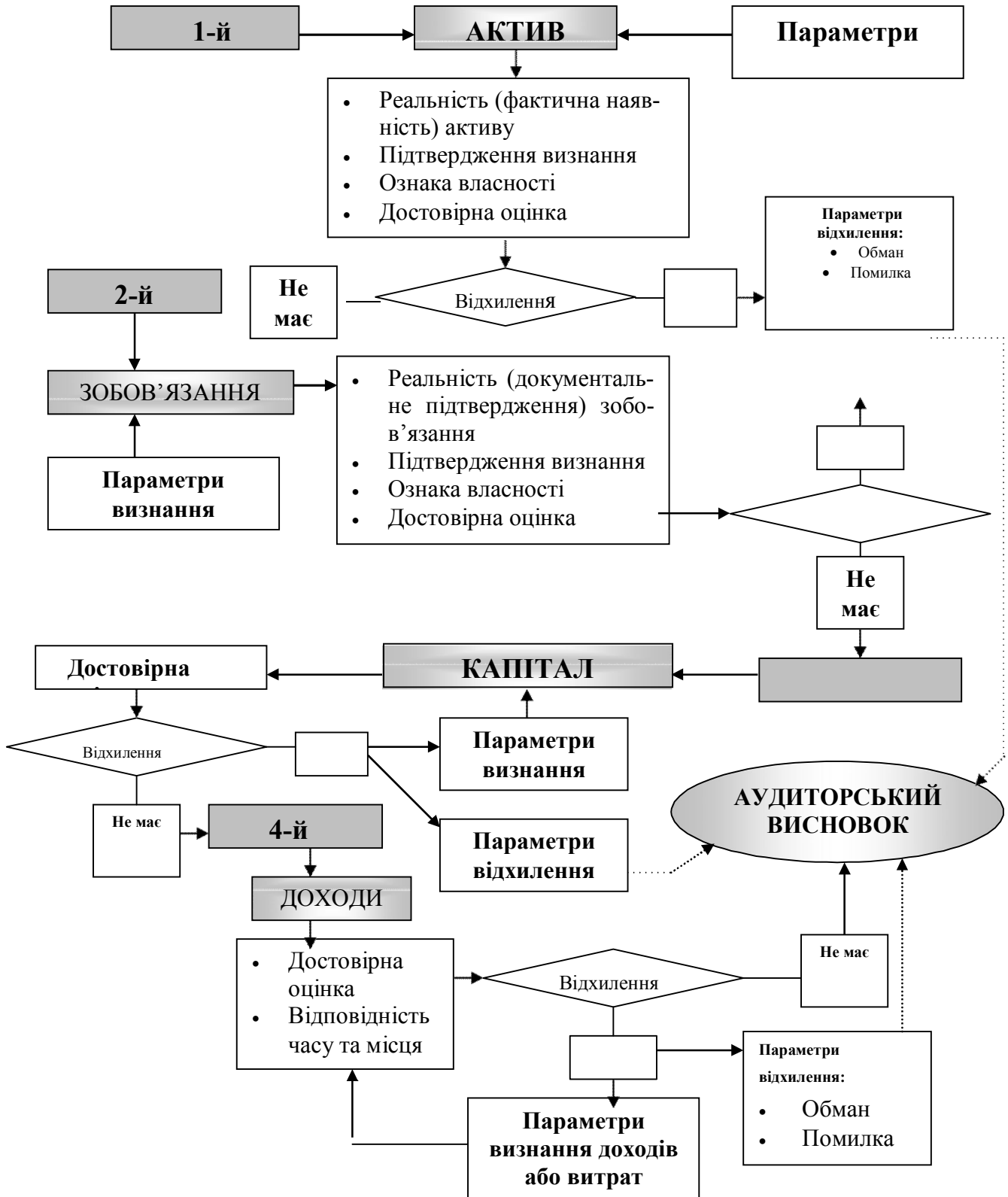

Рис.2.17. Варіант вибіркової аудиторської перевірки відповідності елементів звітності параметричним критеріям

Генеральна сукупність повинна відповідати обраному напрямку перевірки, тобто параметру звітності. Існує два напрямки дослідження: від первинних документів до звітності і навпаки. Взаємозв'язок між параметром

Вибіркова перевірка може бути організована й іншим способом. За кваліфікацією аудитора і його власним досвідом даний варіант вибіркової перевірки може бути скорочений до одного основного елемента, наприклад, капіталу, оскільки за концептуальною основою сучасних стандартів, капітал є основним елементом фінансової звітності. Він формується на основі операцій з активами і зобов'язаннями, і в свою чергу є чинником визначення розміру доходів і витрат підприємства.

- Вибір виду вибірки.

Виходячи з необхідних умов використання і вище вказаних правил перевірки аудитор вибирає статистичну або нестатистичну вибірку.

Одним з найефективніших, на наш погляд, методом є монетарна вибірка. Визначення генеральної сукупності.

Для формування представницької вибірки з генеральної сукупності необхідно виключити індивідуально значимі елементи, наприклад, всі суттєві за розміром елементи. Інакше кажучи, необхідно стратифікувати сукупність

– поділити її на підсукупності (страти) за певними ознаками. Цей метод дозволяє підвищити однорідність сукупностей і застосувати до них статистичне вибіркове дослідження.

- Визначення обсягу вибірки.

Обсяг вибірки залежить від кількох факторів. В спеціальній літературі [8] розроблено багато рекомендацій щодо визначення обсягу вибірки. Ми рекомендуємо виходити з проведеної в попередньому питанні оцінки ризиків. Для цього необхідно перевести оцінку ризиків в коефіцієнти: так $PAR = 0,1$, PR – залежно від підприємства, $RK = 1$, якщо контроль неефективний або аудитор не проводив оцінку RK . Тоді, ризик невиявлення (RH) розкладається на дві складові: ризик неефективності детальних тестів (RD) і ризик неефективності аналітичних процедур (PA).

Якщо аудитор не буде використовувати аналітичні процедури, $PA = 1$. При $PK \rightarrow 1$, PD буде зменшуватись. Оскільки обсяг вибірки величина зворотна до PD , при зменшенні PD обсяг вибірки буде наближатися до максимального, що означає суцільну перевірку, що може бути неефективно.

Отже аудитор повинен самостійно встановлювати PD , виходячи з власного досвіду. Коригування пропонуємо робити за допомогою тестів контролю або аналітичних процедур. На цьому етапі аудитор також повинен задати припустимий рівень погрішності, тобто кількість викривлень в генеральній сукупності, яку він вважатиме припустимою і надасть безумовно-позитивний висновок. Звичайно цей рівень визначається виходячи з професійного судження аудитора. Ми пропонуємо визначати цей рівень виходячи з наступного принципу: кількість помилок повинна оцінюватись за розміром суттєвості, адже дві-три помилки за величиною шкоди можуть перевищувати межу суттєвості.

Визначити метод відбору елементів вибірки.

Р. Адамс [6] виділяє три методи: неформальний або інтуїтивний метод, метод випадкового відбору і систематизований метод. При першому методі обираються елементи вибірки на основі власного досвіду аудитора, при методі випадкового відбору використовуються таблиці випадкових величин, при систематизованому методі, який на наш погляд є найбільш прийнятним, спочатку розраховується інтервал вибірки шляхом ділення кількості елементів сукупності на кількість елементів вибірки, і формується вибірка шляхом відбору елементів через розрахований інтервал, починаючи з довільно обраного елемента генеральної сукупності.

- Здійснення тестування обраних елементів.

- Оцінка результатів тестування. Проводиться в три етапи:

Перший етап. Визначення відхилень (кількість і сума по модулю).

Другий етап. Проекція погрішності на всю сукупність (методом різниць, методом середньої величини елементів або пропорційним методом).

Третій етап. Визначення, наскільки фактична виявлена погрішність відрізняється від припустимої.

При здійсненні вибіркового дослідження аудитор завжди стрічається з проблемою зменшення ризику вибіркового методу, який обумовлений тим, що висновки, які може зробити аудитор на основі вибірки можуть відрізнятися від висновків, які б він зробив, якби тій самій процедурі підлягали всі елементи генеральної сукупності [52]. При використанні статистичних прийомів дослідження аудитор може розрахувати цей ризик. В інших випадках ми пропонуємо не оцінювати цей ризик, а розглядати різні фактори, які впливають на розмір вибірки (припустиме відхилення, оцінка притаманного ризику і ризику контролю тощо).

На етапі вибіркового дослідження аудитор проводить тестування сальдо рахунків і класів операцій. Аналогічне тестування тільки до іншого обсягу елементів сукупності проводиться і при застосування суцільної перевірки і при відборі специфічних статей. Вибір тестів залежить від параметрів фінансової звітності і об'єктів, що перевіряються. При цьому враховуються тип аудиторських доказів, які найкраще охарактеризують інформацію, що перевіряється.

Все вищевикладене є складовою частиною пропонованої нами методики аудиту фінансової звітності. Ця методика являє собою перелік послідовних кроків, за якими аудитор повинен, використовуючи запропоновані вище локальні методики і матричні форми, при перевірці фінансової звітності акціонерних товариств зробити наступне:

– Ознайомитись з бізнесом клієнта і попередньо оцінити аудиторський ризик і притаманний ризик, як елемент першого, на основі представленого в попередньому питанні алгоритму.

– Ознайомитись з системою внутрішнього контролю клієнта і системою бухгалтерського обліку. Провести процедури опитування (анкетування), спостереження. Визначити ризик контролю на основі представленої матриці попередньої оцінки.

– Провести попередній аналіз фінансової звітності і визначити суттєві статті. Встановити розмір суттєвості на основі методики, запропонованої в другому питанні цього розділу.

– Розробити План аудиту – визначити аудиторський підхід: системно орієнтований або підтверджуваний. Рекомендуємо спочатку розрахувати ризик невиявлення. Якщо він дуже низький, то провести тести контролю і уточнити оцінку ризику контролю, а потім знов розрахувати ризик невиявлення. При виборі стратегії аудиту пропонуємо орієнтуватися на статті звітності.

– Розрахувати ризик невиявлення на основі оцінки притаманного ризику і ризику контролю за формулою.

– За допомогою оцінки ризиків і суттєвості визначити співвідношення аналітичних процедур і детальних тестів.

– Провести аналітичні процедури і визначити рахунки і класи операцій, які вимагають ретельного тестування.

– Вибрати метод дослідження на основі професійного судження.

– Провести відбір елементів для тестування. По суттєвим статтям стратифікувати сукупність. Якщо елементів дуже багато: підсукупність зі суттєвими за розміром елементами перевірити суцільно, інші – на основі вибірки або відбору статей на основі власного судження. По значимим статтям (з точки зору їх впливу на рішення користувача) і по статтям, обраним по результатами аналітичних процедур провести перевірку методом відбору специфічних статей. По всім іншим статтям провести вибіркове дослідження.

– Провести тестування відібраних елементів відповідно до обраного на попередньому етапі методу (вибірково, суцільно чи методом відбору специфічних статей).

– Встановити відхилення від запланованих критеріїв суттєвості, рівня погрішності, припустимого аудиторського ризику. Визначити суттєвість відхилень.

– Оцінити достатність і достовірність отриманих доказів і надіслати керівництву лист з вимогою пояснення відхилень, якщо вони необхідні, або отримання від керівництва листа-подання.

– За результатами дії керівництва, на основі наведеної в другому питанні розділу методики вибрати вид аудиторського висновку.

– Провести аналітичні процедури для визначення тенденцій в діяльності підприємства на основі фінансової звітності за період, що перевіряється. Визначити суттєві події і провести перевірку подальших подій після дати балансу. За результатами аудиту подальших подій внести, якщо необхідно, коригування в аудиторський висновок.

– Визначити можливість підприємства продовжувати свою діяльність в наступному звітному році і зазначити це в аудиторському висновку

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

3.1. Управління фінансовою стійкістю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій

Стратегічним чинником забезпечення фінансової та економічної безпеки діяльності підприємства, подолання кризових ситуацій, зростання ділової активності та інвестиційної привабливості є ефективна організація управління фінансовою стійкістю. В сучасних умовах господарювання якісна організація процесу управління фінансовою стійкістю підприємства обґрунтовано вважається однією з найбільш важливих економічних проблем, оскільки будь яке суттєве відхилення від нормативного значення показників фінансової стійкості свідчить про наявність недоліків діяльності суб'єкта господарювання. Так, низький рівень фінансової стійкості не забезпечує належного рівня платоспроможності й кредитоспроможності, а показники високого рівня фінансової стійкості можуть свідчити про високий рівень запасів чи грошових коштів, які не використовуються за належною оборотністю.

Вихідною точкою забезпечення належної фінансової стійкості підприємства є побудова дієвого методичного інструментарію управління з урахуванням етапів організації управлінського впливу, відповідальних осіб, функціональних обов'язків та терміну виконання кожного етапу. Це можна забезпечити шляхом формування внутрішніх регламентів підприємства, які закріплюють зміст та обсяги робіт, що виконуються на кожному з етапів. Розроблену організаційну схему послідовності етапів управління підприємством на основі моделі фінансової стійкості представлено на рисунку 3.1.

Для забезпечення цілісності, безперервності та циклічності процесу стратегічного управління підприємством торгівлі на базі моделі аналізу

фінансової стійкості в даній послідовності враховано всі функції обліково-економічних служб починаючи від формування в обліковій системі вхідного масиву даних, їх обробки та аналізу в інформаційно-комунікаційному підрозділі до розробки корпоративної політики стійкого розвитку та оцінки економічної ефективності заходів з підвищення фінансової стійкості.

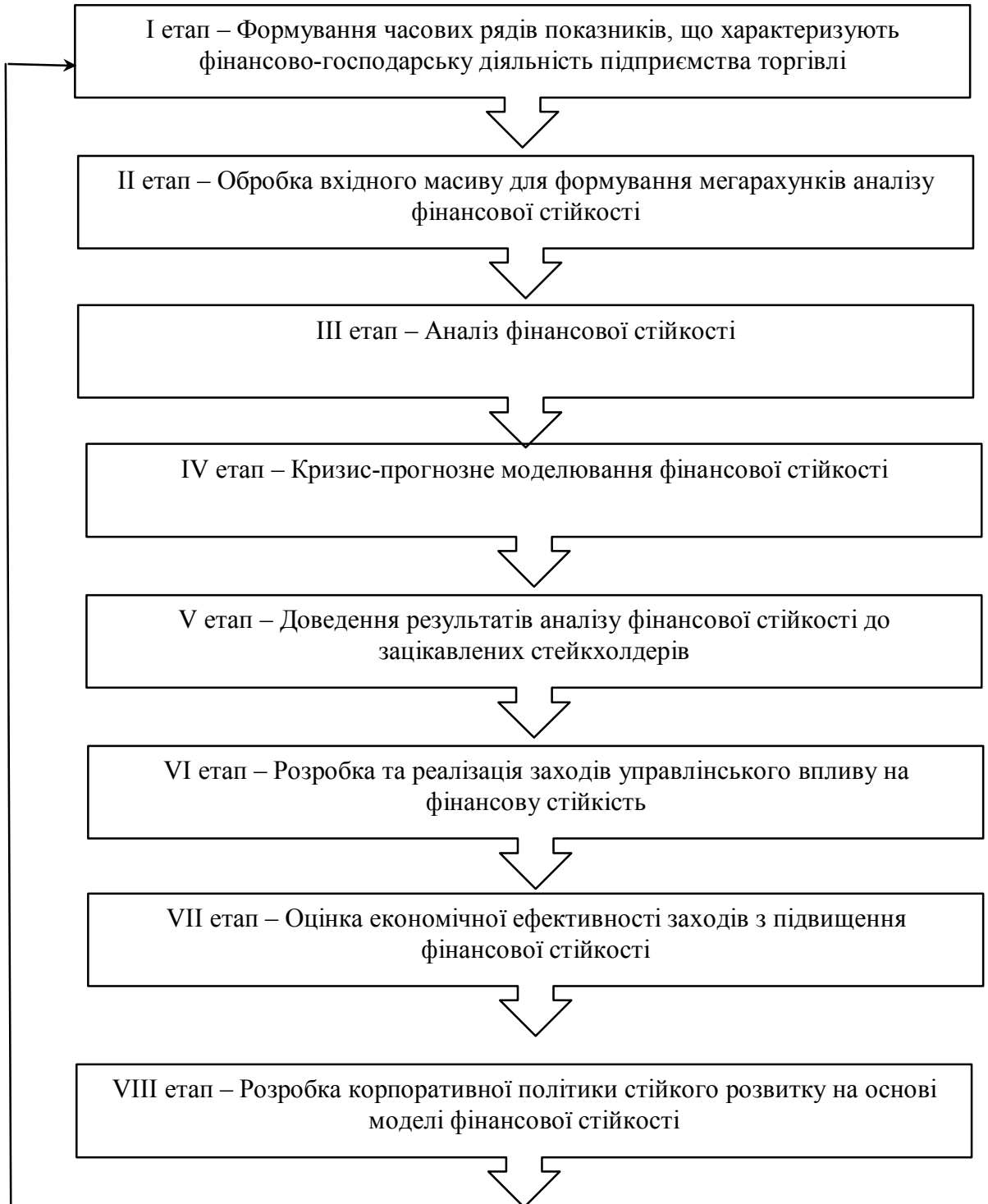

Рис. 3.1. Організаційна послідовність управління підприємством на основі моделі фінансової стійкості

Реалізація наведених етапів управління підприємством, що ґрунтується на моделі фінансової стійкості можлива лише за достатньої оперативності надходження інформації про фінансовий стан підприємств, що може бути досягнуто шляхом використання сучасних інформаційних технологій. При цьому, важливе значення матиме не лише процес автоматизованого проведення аналізу фінансової стійкості, а й організаційні питання щодо його здійснення та імплементації відповідних програмних засобів у обліково-звітну систему підприємства а також процес аудиту фінансової стійкості.

У разі мануального фінансового управління оперативний контроль над індикаторами фінансової стійкості зазвичай залишається недостатньо налаштованим, особливо у міжзвітні періоди.

За відсутності оперативної інформації про стан активів та пасивів, рух грошових коштів у розрізах статей бюджету, центрів фінансової відповідальності та інших аналітичних мегарахунків аналізу фінансової стійкості, керівництво підприємства може отримувати інформацію про наявність негативних змін лише пост-фактум, коли немає можливості вжити превентивних заходів із упередження загроз сталому розвитку підприємства. Застосування спеціалізованої системи управління фінансовою стійкістю дозволяє вирішити широке коло різноманітних завдань у сфері фінансового управління: забезпечити процеси бюджетного планування на основі єдиної моделі фінансової стійкості підприємства, здійснювати моніторинг поточного виконання показників прогнозного балансу та бюджету доходів і витрат, а також оперативне фінансове управління, включаючи внесення коригувань стратегічних планів стійкого розвитку на основі моделі фінансової стійкості; формувати календар руху грошових коштів підприємства; отримувати оперативну інформацію про динаміку мегарахунків аналізу фінансової стійкості у будь-яких аналітичних розрізах. Тому в обліковій політиці підприємства доцільно врахувати основні вимоги, методичні основи та інструментарій автоматизації процесу реалізації бухгалтерського інжинірингу вхідного масиву даних, формування показників

аналізу фінансової стійкості, процесу поширення результатів аналізу фінансової стійкості серед стейкхолдерів, а також прийняття стратегічних рішень з управління підприємством на базі такого аналізу та аудиту (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Забезпечення фінансової стійкості в системі стратегічного управління підприємством

Пропонуємо імплементацію інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління підприємством здійснювати за такою послідовністю:

I етап – визначення вимог до формування єдиного інформаційного простору підприємства торгівлі;

II етап – перелік технічних засобів для автоматизації облікової системи та фінансового аналізу, розробка технічних завдань та алгоритму впровадження програмного продукту автоматизації процесу аналізу фінансової стійкості;

III етап – стандартизація вимог до інтерфейсів аналізу фінансової стійкості;

IV етап – опис інформаційної технології децентралізованого формування індикаторів фінансової стійкості на основі обробки мегарахунків бухгалтерського обліку;

V етап – визначення структури й порядку взаємодії зовнішнього і внутрішнього інформаційного полів, які впливають на фінансовий стан підприємства;

VI – опис багаторівневої інтерпретації топологічних ознак показників фінансової стійкості у загальній системі стратегічного управління підприємством.

Сформулюємо реалізацію визначених етапів імплементації інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління підприємством.

Дослідивши підходи до визначення сутності поняття «інформаційний простір» та його властивості, І. П. Отенко та М. І. Чепелюк виділяють два напрямки до розуміння його змісту. Першим є сукупність різних за своєю природою компонентів, таких як інформаційні ресурси, інформаційне середовище, організаційна структура підприємства, персонал тощо. Другий напрямок характеризує інформаційний простір як комплекс компонентів єдиної природи незалежно від способів або засобів відображення цих компонентів [80].

На нашу думку, більш обґрунтованим є підхід до розуміння сутності єдиного інформаційного простору підприємства. В умовах євроінтеграції для вітчизняних підприємств з'являються можливості представити продукцію на нових ринках збуту, що вимагає використання різноманітних сучасних засобів комунікації у бізнес-середовищі та інформаційних технологій для ефективного діалогу з різними групами стейкхолдерів: споживачами – через своєчасне поширення необхідної інформації про нову продукцію чи програми лояльності; постачальниками – для вчасного здійснення розрахункових операцій та контролю дотримання договірних умов; фінансово-кредитними установами та фіскальним органам – для вчасного погашення фінансових та податкових зобов'язань тощо. Зазначене актуалізує формування єдиного інформаційного простору підприємства, який дозволить підвищити ефективність бізнесу, шляхом виключення багаторазового введення та дублювання даних за господарськими операціями для передачі інформації різним стейкхолдерам, мінімізації ймовірності помилки при багаторазовій обробці однієї і тієї ж фінансової та аналітичної інформації,

оптимізації документообігу, дотримання платіжної дисципліни, забезпечення можливості автоматичного аналізу та перевірки інформації як на етапі введення її в інформаційну систему, так і на етапі контролю.

Запропонована структура єдиного інформаційного поля підприємства торгівлі наведена на рисунку 3.3.

Як видно, структурно інформаційне поле формується із декількох взаємопов'язаних контурів. У першому контурі здійснюється фінансове планування (бюджетування), яке здійснюється за чотирма основними напрямками: ретроспективним, стратегічним та поточним, кожному з яких властиві певні форми розроблених фінансових планів. Реалізація фінансових планів (бюджетів) на торговельному підприємстві забезпечується складання платіжного календаря.

За допомогою функціональних можливостей платіжного календаря обліково- фінансові підрозділи торговельного підприємства здійснюють оперативне управління грошовими потоками, контролюють вчасність виконання розрахункових та платіжних зобов'язань, оперативно фіксують зміни платоспроможності, та як наслідок, фінансової стійкості торговельного підприємства. Дистанційне обслуговування своїх рахунків торговельне підприємство може здійснювати із використанням модуля «Клієнт-Банк», який є додатковою можливістю за договором на розрахунково-касове обслуговування з банком для усіх операцій, передбачених договором.

Модуль забезпечує ефективний і безпечний зв'язок з банківською установою шляхом використання захищених каналів зв'язку мережі Інтернет та дозволяє підвищити ефективність управління грошовими потоками підприємства шляхом оперативного доступу до фінансових ресурсів; уможливлення здійснення безготівкових платежів у національній та іноземній валюті без відвідування банку; цілодобового доступу до рахунків; можливості інтеграції з програмними модулями, які використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку підприємства.

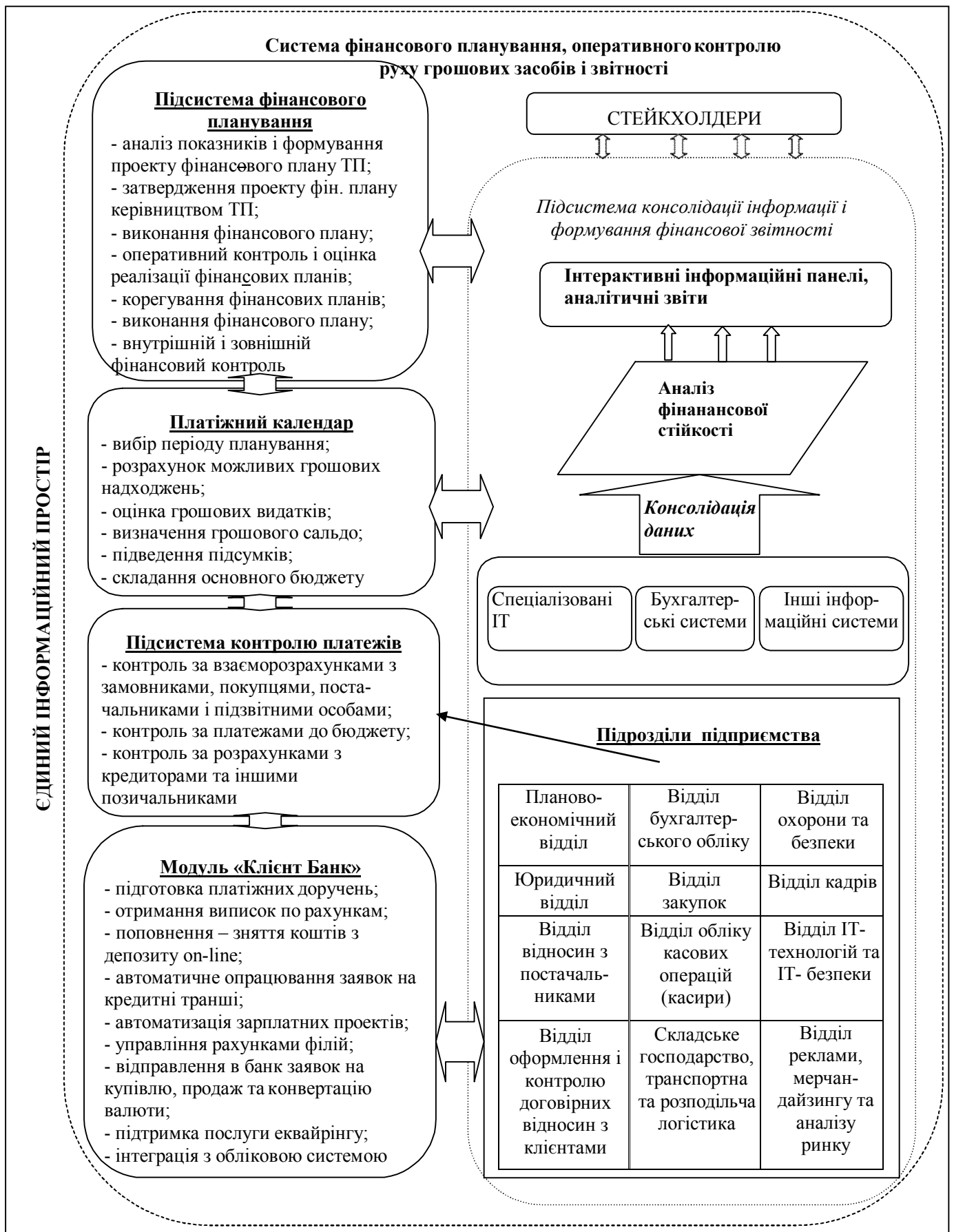

Рис. 3.3. Концепція єдиного інформаційного поля стратегічного управління підприємствами на базі моделі фінансової звітності

У другому контурі, який складають структурні підрозділи підприємства, за допомогою корпоративних інформаційних систем та модулів консолідації даних необхідно забезпечити дієвий механізм передачі інформації про фінансові та інші показники діяльності кожного з підрозділів до єдиного сховища даних. Групування всього спектру інформації в єдиному сховищі даних у подальшому дозволяє не лише обмінюватися документами між підрозділами підприємства та здійснювати вчасно їх обробку, але і представляє можливість організації не обмеженого доступу кожного користувача за технологією Інтернет/Інтранет до інформаційних ресурсів у рамках їх доступу, повноважень та компетенції.

Під час формування інфраструктури інформаційних технологій підприємства для функціонування на кожному етапі, слід звернути увагу на вибір конкретних видів програмного забезпечення, для того, щоб програмні засоби були сумісними та дозволяли здійснювати колективну обробку інформаційних ресурсів і сформувати єдине інформаційне поле. Крім того, персоналу необхідно відслідковувати тенденцію швидкого морального старіння інформаційних технологій, що вимагає безперервного процесу формування єдиного інформаційного простору, інформатизації окремих торговельних бізнес-процесів й процесів управління підприємством. Особливо це актуально для торговельної галузі у зв'язку із швидким розвитком електронної торгівлі, постійним удосконаленням обладнання, появою інноваційних методик продажу товарів.

Дієвість та ефективність функціонування єдиного інформаційного поля залежить від якості та технічних особливостей засобів, які використовуються для автоматизації облікової системи та проведення фінансового аналізу.

Аналіз діяльності підприємства в автоматизованому середовищі передбачає розрахунок показників, які відображають процес формування й використання його фінансових ресурсів, що є інформаційним джерелом для проведення оцінки фінансової стійкості підприємства.

В. В. Лазоренко до основних цілей фінансового аналізу відносить:

виявлення змін показників фінансового стану; визначення факторів, які впливають на фінансову стійкість підприємства; оцінку кількісних та якісних показників фінансового стану; оцінку поточної діяльності підприємства; визначення тенденцій зміни господарської діяльності підприємства [47].

На сучасному ринку комп'ютерних програм представлені III класи програмних засобів автоматизації фінансового аналізу: I – універсальні аналітичні програми, II – спеціалізовані облікові програми з модулем для фінансового аналізу (аналітичні пакети), III – ERP – системи (Enterprise Resource Planning – управління ресурсами підприємства), які комплексно автоматизують процеси планування, бухгалтерського обліку, контролю та аналізу всіх основних бізнес-процесів та вирішення бізнес завдань в масштабі всього торговельного підприємства.

Серед проаналізованих програмних продуктів до універсальних аналітичних програм I класу відносяться «ІНЕК-Аналітик», «Audit Expert» та «Project Expert»; облікових програм з модулем для фінансового аналізу II класу – «1С:Управління підприємством для України» та «Парус-Підприємство»; ERP – системи II класу представлені Програмним комплексом ERP «Галактика» з модулем «Фінансовий аналіз» та Hansa World. Для вибору найбільш прийняттого програмного продукту для автоматизації фінансового аналізу на підприємстві проведено оцінку можливостей аналітичного програмного забезпечення шляхом виділення їх функціональних контурів відносно різних задач аналізу (табл. 3.1).

Результати проведеного функціонального аналізу програмних продуктів доцільно співставити з наступним етапом імплементації інформаційно-комунікаційних технологій в процес управління торговельним підприємством, а саме стандартизацією вимог до інтерфейсів аналізу фінансової стійкості .

Для цілей даного дослідження проаналізуємо найбільш пристосовані до потреб аналізу фінансової стійкості програмні продукти в рамках кожного класу.

**Функціональні можливості аналітичних програм аналізу
фінансово-господарської діяльності**

Програма / характеристики	«ІНЕК-Аналітик»	Audit Expert	Project Expert	«1С:Управління підприємством для України»	«Парус-Підприємство» модуль «Управління фінансами»	Програмний комплекс ERP «Галактика», модуль «Фінансовий аналіз»	Hansa World
Перетворення інформації фінансової звітності в розширений звіт	+	-	-	+	+	+	-
Врахування галузевої приналежності підприємства	+	-	-	+	+	-	-
Можливість експорту з обліковими програмами: 1 С Галактика Парус	-	+	-	+	+	+	-
Можливість аналізувати фінансову звітність, складену за: МСФЗ US GAAP НП(С)БО	-	-	-	+	+	+	+
Вбудовані готові шаблони типових договорів	-	-	-	+	+	-	-
Зміна шаблонів введення початкової інформації	+	+	+	+	-	+	+
Здійснення середньострокового планування і бюджетного фінансування	-	+	+	-	+	-	+
Аналіз ефективності використання ресурсів підприємства	+	-	-	-	+	-	+
Аналіз і планування торгових операцій	-	-	-	+	-	-	-
Аналіз руху грошових потоків	+	+	+	+	+	+	+
Аналіз основних засобів	-	-	+	+	-	+	-
Аналіз матеріальних ресурсів	-	-	-	-	+	-	-
Аналіз фінансових результатів	+	+	+	+	+	+	+
Аналіз собівартості продукції	-	-	-	+	+	-	-
Аналіз готової продукції	-	-	-	-	+	-	-
Аналіз економічного потенціалу підприємства	+	-	-	+	-	+	-
Аналіз резервів	-	-	-	-	-	-	-
Автоматичне формування висновків	-	+	-	+	-	-	-
Можливість побудови графіків і діаграм	+	+	+	+	+	+	+
Розрахунок фінансових коефіцієнтів	+	+	-	+	-	+	+
Можливість використання інтегральних методик	-	+	+	+	-	-	-
Вимога наявності на комп'ютері Microsoft Office	-	-	-	-	-	-	+
Можливість створення власних методик для аналізу	+	+	+	+	-	+	-
Можливість виведення даних англійською мовою	-	+	+	+	-	-	-
Наявність довідкових матеріалів для роботи з програмою	+	+	-	+	+	+	-
Можливість завантажити з Інтернет-сайту програми демоверсію (повністю програму)	+	+	+	-	-	-	+

В першому класі доцільно виділити найбільш повнофункціональний

програмний продукт для автоматизації аналітичних функцій, а саме програму «ІНЕК – Аналітик». Програма дозволяє проводити всебічний фінансово-економічний аналіз поточного стану підприємства, ефективності діяльності, ризикованості бізнесу і фінансової стійкості підприємства, довгострокових й короткострокових перспектив платоспроможності, якості управління підприємством. До недоліків програмного продукту можна віднести: високу вартість; аналіз даних лише балансів і звітів сформованих за стандартами GAAP (Generally Accepted Accounting Principles, США), IAS (International Accounting Standards, ЄС), російських положень (стандартів) бухгалтерського обліку; не вбудовано інструменти для здійснення факторного аналізу прибутку та аналізу ефективності використання ресурсів підприємства. Тому дана програма може бути рекомендована до використання у великих торговельних корпораціях із інвестиціями нерезидентів, які ведуть облік за відповідними стандартами та мають достатні фінансові можливості для її придбання й обслуговування.

При виборі програмного продукту для автоматизації аналітичних функцій другого класу, доцільно орієнтуватися на ті програми, які використовуються на підприємстві для ведення бухгалтерського обліку, оскільки це дозволить автоматично експортувати необхідні дані для аналізу фінансової стійкості та її аудиту.

Дослідження інформаційних систем і технологій, які використовуються на аграрних підприємствах показало, що серед них на яких бухгалтерський облік автоматизовано, переважна більшість використовує програмні продукти фірми «1С» .

Потужна і гнучка система звітів, яка дозволяє оперативно аналізувати й безперервно контролювати показники фінансової стійкості з урахуванням специфіки підприємств торгівлі представлена конфігурацією «1С:Управління підприємством для України».

Програмний продукт дозволяє здійснювати постійний моніторинг діяльності та аналізувати господарські операції підприємства майже за всіма

напрямами, зокрема: формування аналітики за фіксованими роздрібними цінами; аналітичні дані про попит й пропозицію на ринку; аналіз потреб складу в товарах; наскрізний аналіз і встановлення взаємозв'язків між замовленнями клієнтів й замовленнями постачальникам; аналіз наслідків, до яких може призвести невиконання замовлень постачальниками; аналіз різноманітної інформації про клієнтів; аналіз прибутковості в цілому й по кожному клієнту, регіону, ринку і групі товарів; аналіз незавершених й планування майбутніх угод з покупцями і потенційними клієнтами; інтегрований ABC та XYZ-аналіз відносин з клієнтами; аналіз і оцінка ефективності рекламних й маркетингових акцій; аналіз стану складських запасів у будь-яких аналітичних розрізах; аналіз виробничої діяльності; аналіз поточного стану заборгованості; аналіз кадрового складу; аналіз витрат підприємства; аналіз стану взаєморозрахунків з працівниками торговельного підприємства тощо.

«1С:Управління підприємством для України» з використанням спеціального інструмента «Монітор ефективності», який включає комплект попередньо налаштованих показників ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, що може бути доповнений відповідно до потреб і завдань конкретного користувача.

Перевагою програми є те, що після аналізу ключових показників фінансової стійкості, автоматично визначають напрями покращення значень кожного показника фінансової стійкості.

В останньому класі програмних продуктів найбільш пристосованим до вітчизняної обліково-звітної та аналітичної практики є програмний комплекс ERP «Галактика», в якому для аналізу фінансової стійкості передбачено модуль «Фінансовий аналіз».

Крім аналізу фінансової стійкості модуль дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан підприємства на підставі даних зовнішньої звітності, таких як: Баланс (звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) та інші, у тому числі складених за міжнародними

стандартами фінансової звітності й виявити перспективи його подальшого покращення. При відповідних налаштуваннях модуля можна провести експертизу будь-яких економічних показників господарської діяльності підприємства, провести економічний аналіз документів внутрішньої звітності, які характеризують фінансові потоки й ресурси, визначити поточні та прогностичні показники фінансової стійкості з врахуванням впливу коефіцієнта фінансового ризику. Проте суттєвим недоліком програмного продукту є значна ціна модуля «Фінансовий аналіз», який є найдорожчим у програмному комплексі ERP «Галактика».

Таким чином, проведений аналіз засобів для автоматизації фінансового аналізу показав, що вибір програмного продукту для автоматизації аналітичних функцій на торговельному підприємстві залежить від фінансових можливостей, розмірів, обсягів діяльності, кількості філій та структурних підрозділів, пакету інформаційно-комунікаційних технологій які вже використовуються на підприємстві та інших чинників.

Вважаємо, що найбільш прийнятним програмним засобом для вітчизняних аграрних підприємств є програма «1С:Управління підприємством для України», яка одночасно дозволяє автоматизувати весь процес управління господарськими операціями, й одночасно проводити аналіз як фінансової стійкості, так і всієї фінансово-господарської діяльності.

3.2. Вдосконалення інструментів забезпечення внутрішніх контролю та аудиту у зміцненні фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Формування нових векторів фінансового контролю у забезпеченні фінансової безпеки на підприємстві, зміцнення фінансової стійкості та поліпшення платоспроможності передбачає, з одного боку, розширення можливостей для керівників з акцентом на забезпечення автономії їхньої діяльності, а з іншого – підвищення фінансової відповідальності, досягнути якої можливо, в першу чергу, за рахунок організування внутрішнього аудиту

на підприємствах як одного з вирішальних інструментів забезпечення належного рівня фінансової безпеки на підприємствах, що займаються виробничою діяльністю.

Сьогодні визначною характеристикою функціонування вітчизняних підприємств, перед якими відкривається низка можливостей для забезпечення ефективного розвитку, є системна адаптація чинної нормативно-правової бази до загальних стандартів Європейського Союзу, з одного боку, а з іншого – врахування наслідків кризових явищ та воєнних дій на Сході України, що негативно відображаються на вітчизняній економіці у цілому. У зв'язку із цим існує постійна необхідність у підтриманні стабільності їхньої фінансової безпеки та вчасному виявленні загроз, які можуть зрушити рівновагу найважливіших параметрів фінансової системи країни та, відповідно, підприємств. Виходячи із цього, розроблення та ефективне використання дієвої системи фінансового контролю з відповідним інструментарієм, що використовується для належного забезпечення фінансової безпеки підприємств, зміцнення їх фінансової стійкості, є запорукою якісних зрушень у їхній діяльності та передбачає своєчасне виявлення загроз у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Як свідчить зарубіжна практика, значних успіхів у своєму функціонуванні досягають підприємства в тих країнах, які здійснили перетворення в системі фінансового контролю і запровадили якісно нову модель фінансового контролю, що ґрунтується на застосуванні внутрішнього контролю у поєднанні із внутрішнім аудитом і передбачає відповідальність керівника та управлінську підзвітність. Через це дане твердження є актуальним і для вітчизняних підприємств, адже їхня діяльність поширюється на такі процеси, як закупівля, постачання, реалізація послуг, залучення фінансування, маркетинг тощо, по відношенню до яких спрямовуються контрольні дії.

Водночас сьогодні типовою негативною рисою на сучасному етапі реалізації вітчизняного внутрішнього аудиту є низький рівень усвідомленості

щодо необхідності його застосування керівниками організацій, підприємств, установ тощо. Існують непоодинокі випадки, коли вище керівництво та власники підприємств чи організацій розуміють під аудитом виключно діяльність, спрямовану на перевірку бухгалтерської звітності.

Основні завдання здійснення внутрішнього контролю полягають у перевірці господарських операцій структурних одиниць підприємства, спрямованої на запобігання перевитратам ресурсів підприємства, досягнення запланованих результатів на підприємстві, впровадження прогресивних технологій виробництва, економії сировини, паливно-енергетичних ресурсів тощо. Разом із тим внутрішній контроль реалізовує й інші не менш важливі завдання: інформує суб'єктів контролю про процеси, які відбуваються на підприємстві; забезпечує прийняття оптимальних рішень із загальних і спеціальних питань розвитку підприємства; здійснює оцінювання ефективності прийнятих рішень, забезпечення оперативного і результативного їх виконання; допомагає своєчасно виявити та знизити негативний вплив тих чинників, які перешкоджають ефективному веденню виробничої діяльності й не забезпечують досягнення підприємством поставлених цілей; забезпечує визначення основних векторів та пріоритетів діяльності підприємства або його окремих виробничих підрозділів; здійснює виокремлення тих служб і підрозділів підприємства, а також визначення їх функціонального навантаження, які забезпечують досягнення поставленої мети й ефективність діяльності підприємства.

Внутрішній контроль поширюється на всі стадії господарської діяльності на підприємстві: постачання, виробництво та збут, реалізацію. Виконання контрольних дій покладено на працівників бухгалтерії на чолі з головним бухгалтером. У повноваження бухгалтера входить не лише відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій, а й реалізація контрольних дій за господарськими процесами. Разом із тим підґрунтям для проведення аудиту у вітчизняному правовому полі, зокрема внутрішнього, є застосування міжнародних стандартів аудиту, що забезпечує

наближення норм і принципів його функціонування до світових стандартів та вимог.

Відповідно до МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» [16], діяльність внутрішнього аудиту регламентується як діяльність з оцінки, яку організовує підрозділ суб'єкта господарювання, або надається як послуга. Також, згідно із цим стандартом, діяльність підрозділу внутрішнього аудиту передбачає наявність таких складників, як реалізація моніторингу внутрішнього контролю, перевірка фінансової та операційної інформації, спостереження за дотриманням законів та нормативних актів, управління ризиками.

Отже, згідно із Міжнародними стандартами внутрішнього аудиту, внутрішній аудит дає змогу підприємству досягти поставлених цілей та завдань, що передбачає систематизованість та послідовність дій, спрямованих на оцінку та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю й корпоративного управління [57].

Внутрішній аудит, будучи однією з форм внутрішнього контролю на підприємстві, стимулює працівників здійснювати свою діяльність відповідно до вимог чинної системи нормативно-правового регулювання, а також розробленої підприємством внутрішньої політики, основних положень, інструкцій та планів розвитку, що забезпечують ідентифікацію ризиків і розроблення заходів щодо їх нейтралізації для недопущення непередбачених витрат чи втрати репутації підприємством.

Отже, за результатами досліджень доцільно стверджувати, що сьогодні формування та розвиток ефективного механізму забезпечення фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки на вітчизняних підприємствах, зміцнення їх фінансової стійкості, залежать від максимально ефективного впровадження внутрішнього аудиту як невід'ємного складника системи внутрішнього контролю.

Ураховуючи позитивний іноземний досвід, на сучасних підприємствах взаємозв'язок внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту залежно від їх

спрямованості та мети мають різні види (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Схема взаємозв'язку внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у забезпеченні результативності діяльності підприємства

Використання представлених на рис.3.4 видів внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту на підприємствах сприятиме своєчасній ідентифікації загроз фінансовій безпеці в процесі використання фінансових ресурсів останніми.

Від можливостей правильного організування роботи та компетентного застосування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту залежать умови сталого функціонування та розвитку всіх найважливіших господарських операцій на підприємстві.

Вивчення позитивного зарубіжного досвіду в аспекті формування дієвих інструментів щодо ефективного проведення внутрішнього контролю на підприємстві дає підстави використати у своїх дослідженнях системний підхід, який можуть застосувати ті підприємства, які прагнуть досягнути поставлених цілей, ефективно підтримувати функціонування і контроль системи управління підприємством та забезпечувати стійкість і рівновагу його фінансової безпеки.

Притримуючись системного підходу, внутрішній контроль та ключовий його складник – внутрішній аудит мають включати основні методи, інструменти, важелі та заходи їх забезпечення, а також рівні, на яких цей процес реалізується, для підвищення фінансової безпеки підприємства та забезпечення стійкості й стабільності його фінансового стану.

Виходячи із цього, запропонована нами система внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у забезпеченні фінансової безпеки та зміцнення фінансової стійкості підприємства (рис. 3.5), спрямована на розроблення та реалізацію таких завдань:

– оцінювання системи внутрішнього контролю в контексті відповідності та повноти інформації, дотримання вимог чинного законодавства, раціонального використання та збереження ресурсів, забезпечення ефективності та результативності у діяльності окремих підрозділів;

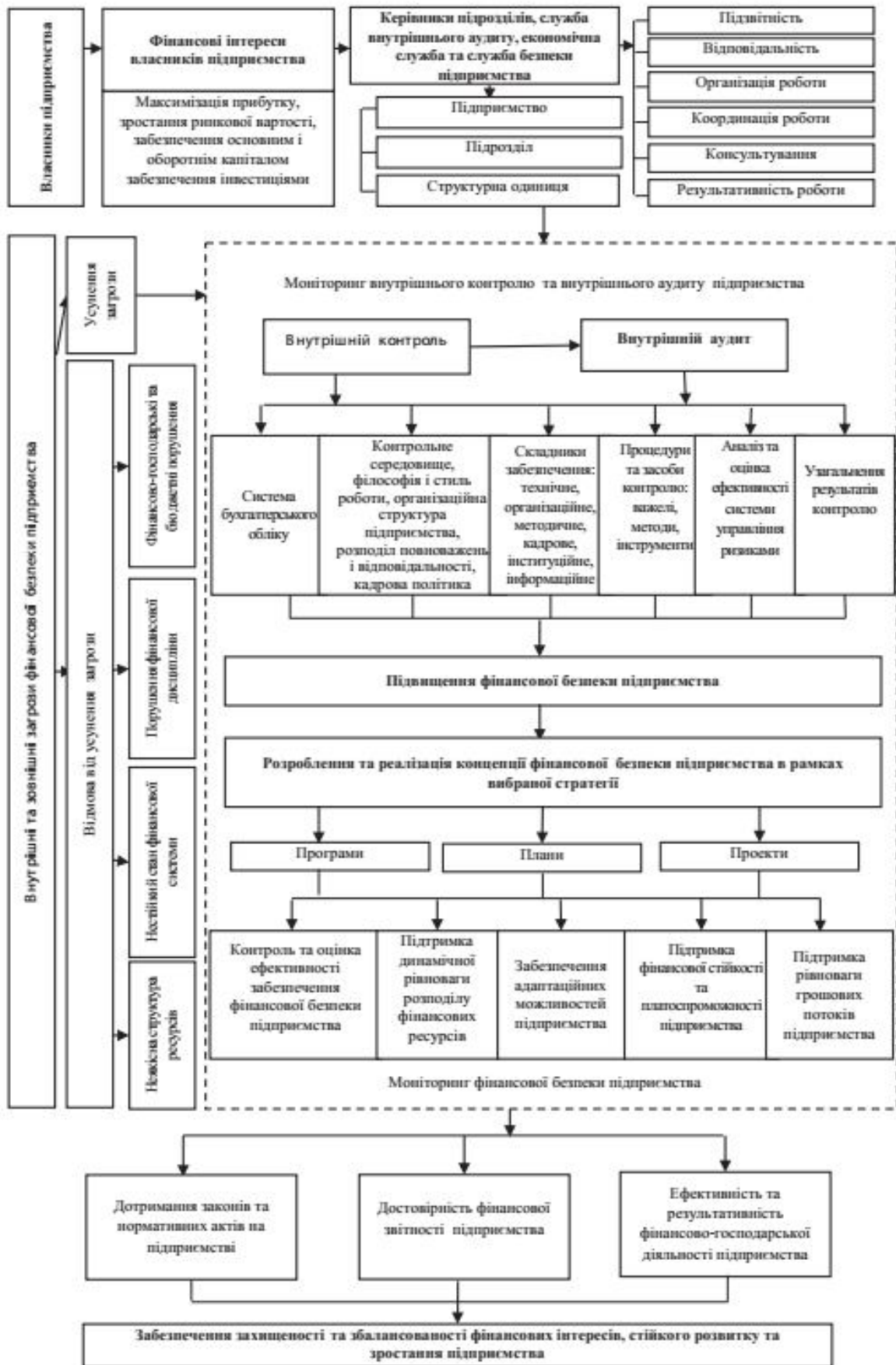

Рис. 3.5. Система внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у забезпеченні фінансової безпеки підприємства

– здійснення аналізу та оцінювання ефективності системи управління ризиками (на основі пошуку та виявлення можливих неправомірних дій у процесі ведення фінансово-господарської діяльності) та використання найбільш прийнятних методів усунення ризиків для забезпечення фінансової безпеки на підприємстві.

На кожному з етапів проведення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, а також забезпечення фінансової безпеки підприємства відбувається моніторинг, тобто постійне оцінювання якості роботи цієї системи протягом певного періоду часу.

Зазначене вище дає підстави стверджувати щодо доцільності проведення внутрішнього контролю та його невід'ємного складника – внутрішнього аудиту для підвищення фінансової безпеки на рівні підприємства, а тому є базисом для формування механізму фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, за результатами досліджень формування ефективного механізму фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки підприємства має фокусуватися на зміні підходів на національному рівні в напрямі побудови ефективної системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту як невід'ємних складників цієї системи, вирішення проблемних питань у цій сфері та розроблення превентивних заходів щодо їх виникнення у майбутньому. Крім того, нагального вирішення потребує питання щодо переосмислення форм реалізації фінансового контролю та його наближення до європейських вимог. Системна адаптація фінансового контролю на законодавчому рівні передбачає розроблення необхідних законодавчих актів та нормативних документів, методичних рекомендацій у галузі внутрішнього контролю, підвищення рівня професійної підготовки фахівців та спеціалістів із фінансового контролю, формування єдиного підходу до їх структурної організації, а також оцінки й результативності їхньої діяльності відповідно до визначених кваліфікаційних вимог.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом магістерської роботи є теоретичне узагальнення та вирішення науково-практичного завдання, яке полягає в розвитку теоретико-методичного забезпечення та розробці практичних рекомендацій щодо аудиторської оцінки фінансової стійкості та платоспроможності, що дозволило досягнути поставленої мети та зробити такі висновки.

Проведений аналіз поняття «фінансова стійкість» дозволив виявити такі її сутнісні характеристики: якісна оцінка фінансової діяльності підприємства; залежність від результатів виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності; сукупність показників, які характеризують стан майна підприємства, джерел його формування, ефективності їх використання; залежність від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників; методологічна база для визначення безпечного рівня фінансово стійкої діяльності підприємства. Базуючись на результатах проведеного аналізу, фінансову стійкість запропоновано визначати як аналітичну інтерпретацію економічної категорії, яка характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, залежності від позикових коштів, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та інших соціально- економічних чинників в умовах невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків.

Оцінка фінансової стійкості ґрунтується головним чином на відносних показниках – фінансово-економічних коефіцієнтах, які розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу. У світовій і вітчизняній теорії та практиці використовується система фінансово-економічних коефіцієнтів, які відображають різні аспекти структури активів і пасивів балансу, характеризуючи фінансову стійкість підприємства. За

змістом та інформаційним забезпеченням розрахунку відносні показники оцінювання фінансової стійкості доцільно об'єднати у три групи: показники структури джерел формування капіталу характеризують співвідношення між розділами і статтями пасиву балансу (звіту про фінансовий стан); показники стану оборотних активів характеризують співвідношення між розділами і статтями активу та пасиву балансу (звіту про фінансовий стан); показники стану основного капіталу характеризують співвідношення між розділами і статтями активу балансу (звіту про фінансовий стан).

Визначено, що аудит це форми фінансового контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим правопорушенням, забезпечення фінансової дисципліни, сприяння ефективності використання майна, додержання правил ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової звітності. Аудит – це вид підприємницької діяльності, бо він, з одного боку, регулюється як і всі інші види підприємницької діяльності, з іншого, як специфічний вид контрольної діяльності стосовно його підприємницької спрямованості має певні адміністративно-правові обмеження. Для досягнення кінцевої мети фінансового контролю необхідна скоординована робота всіх контрольних органів, що входять у підсистеми державного, місцевого контролю та аудиту, тобто зовнішнього контролю, а також внутрішнього контролю. Для цього необхідно: 1) покласти на Аудиторську палату України обов'язок розробляти і затверджувати в межах своєї компетенції обов'язкові для виконання всіма організаціями на території України стандарти внутрішньогосподарського аудиту, що встановлюють принципи, правила і способи його організації; 2) внести необхідні зміни до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність окремих видів юридичних осіб.

Встановлено, що фінансова звітність є найважливішою частиною інформаційного забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, оскільки на її основі визначається тип фінансової стійкості, розраховуються та аналізуються основні показники фінансової стійкості та платоспроможності, проводяться розрахунок та

прогнозування запасу фінансової стійкості, здійснюється факторний аналіз показників. В процесі дослідження охарактеризовані документи, на підставі яких формується фінансова звітність під час застосування автоматизованої форми ведення обліку. Визначено, що з огляду на оперативну інформацію аудит не може ігнорувати дані, джерелом яких є фінансова звітність. Ефективне функціонування та фінансове благополуччя підприємства багато в чому залежать від правильності організації та точності ведення бухгалтерського обліку.

Визначено, що основою для проведення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є застосування аудиторських процедур та прийомів. Їх використання зменшує рівень аудиторського ризику, підвищує якість проведення аудиту та скорочує час, який використовується для його проведення. Основними аудиторськими процедурами, які використовуються під час аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є повторне обчислення та повторне виконання, запити, підтвердження та аналітичні процедури.

Встановлено, планування є невід'ємною частиною організації аудиту фінансової стійкості та платоспроможності. Основним завданням аудитора на етапі планування є визначення стратегії, тактики й масштабу аудиту. Ретельне планування аудиторської перевірки дає змогу аудиторів без додаткових зусиль зібрати максимально надійні докази, які дозволять йому висловити свою думку із мінімальними витратами на проведення перевірки.

В результаті дослідження запропонована методика аудиту фінансової стійкості та платоспроможності. Ця методика являє собою перелік послідовних кроків, за якими аудитор повинен, використовуючи запропоновані локальні методики і матричні форми, при перевірці фінансової звітності підприємств зробити наступне:

– Ознайомитись з бізнесом клієнта і попередньо оцінити аудиторський ризик і притаманний ризик, як елемент першого, на основі представленого в попередньому питанні алгоритму.

– Ознайомитись з системою внутрішнього контролю клієнта і системою бухгалтерського обліку. Провести процедури опитування (анкетування), спостереження. Визначити ризик контролю на основі представленої матриці попередньої оцінки.

– Провести попередній аналіз фінансової звітності і визначити суттєві статті. Рівень фінансової стійкості.

– Розробити План аудиту – визначити аудиторський підхід: системно орієнтований або підтверджуваний. Рекомендуємо спочатку розрахувати ризик невиявлення. Якщо він дуже низький, то провести тести контролю і уточнити оцінку ризику контролю, а потім знов розрахувати ризик невиявлення. При виборі стратегії аудиту пропонуємо орієнтуватися на статті звітності.

– Розрахувати ризик невиявлення на основі оцінки притаманного ризику і ризику контролю за формулою.

– За допомогою оцінки ризиків і суттєвості визначити співвідношення аналітичних процедур і детальних тестів.

– Провести аналітичні процедури і визначити рахунки і класи операцій, які вимагають ретельного тестування.

– Вибрати метод дослідження на основі професійного судження.

– Провести тестування відібраних елементів відповідно до обраного на попередньому етапі методу (вибірково, суцільно чи методом відбору специфічних статей).

– Встановити відхилення від запланованих критеріїв суттєвості, рівня погрішності, припустимого аудиторського ризику. Визначити суттєвість відхилень.

– Оцінити достатність і достовірність отриманих доказів і надіслати керівництву лист з вимогою пояснення відхилень, якщо вони необхідні, або отримання від керівництва листа-подання.

– За результатами дії керівництва вибрати вид аудиторського звіту.

– Провести аналітичні процедури для визначення тенденцій в діяльності підприємства на основі фінансової звітності за період, що перевіряється. Визначити суттєві події і провести перевірку подальших подій після дати балансу. За результатами аудиту подальших подій внести, якщо необхідно, коригування в аудиторський висновок.

– Визначити можливість підприємства продовжувати свою діяльність в наступному звітному році і зазначити це в аудиторському звіті.

Проведений аналіз засобів для автоматизації фінансового аналізу та аудиту показав, що вибір програмного продукту для автоматизації аналітичних функцій на підприємстві залежить від фінансових можливостей, розмірів, обсягів діяльності, кількості філій та структурних підрозділів, пакету інформаційно-комунікаційних технологій які вже використовуються на підприємстві та інших чинників. Вважаємо, що найбільш прийнятним програмним засобом для вітчизняних аграрних підприємств є програма «1С:Управління підприємство», яка одночасно дозволяє автоматизувати весь процес управління господарськими операціями, й одночасно проводити аналіз як фінансової стійкості, так і всієї фінансово-господарської діяльності.

Таким чином, за результатами досліджень формування ефективного механізму фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки підприємства має фокусуватися на зміні підходів на національному рівні в напрямі побудови ефективної системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту як невід’ємних складників цієї системи, вирішення проблемних питань у цій сфері та розроблення превентивних заходів щодо їх виникнення у майбутньому.

Крім того, нагального вирішення потребує питання щодо переосмислення форм реалізації фінансового контролю та його наближення до європейських вимог. Системна адаптація фінансового контролю на законодавчому рівні передбачає розроблення необхідних законодавчих актів та нормативних документів, методичних рекомендацій у галузі внутрішнього контролю, підвищення рівня професійної підготовки фахівців та спеціалістів

із фінансового контролю, формування єдиного підходу до їх структурної організації, а також оцінки й результативності їхньої діяльності відповідно до визначених кваліфікаційних вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова А.О., Бершов Д.М. Оцінка ефективності інвестиційних проектів. *Фінанси України*. 2014. №9. С. 52-57
2. Алексеенко Н. В. Управление устойчивым развитием промышленных предприятий. *Економіка і організація управління*. 2009. Вип. 2(6). С. 50–60.
3. Андреев В.Д. Практический аудит: справ. пособ. М.: Экономика, 1994. 366с.
4. Андрейцева І. А. Аудиторські процедури як методичний прийом аудиту. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. 2013. Вип. 8. С. 200—203.
5. Андреева Є.Д. Формування облікової політики та шляхи її вдосконалення. *Управління розвитком*. 2014. № 9. С. 14–16.
6. Аудит банков: уроки, усвоенные из кризиса: матеріали дослідження Інституту присяжних бухгалтерів Англії та Уельсу. 2010р. URL: http://www.icaew.com/index.cfm/route/171482/icaew_ga/Faculties/Financial_Services/Financial_Services_Faculty_home/Audit_of_Banks_Stakeholder_Feedback/pdf
7. Аудит: методика і організація : навч. посібник / Н. І. Гордієнко, О. В. Харламова, Ю. І. Мізік, О. О. Конопліна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 319 с.
8. Барановська Т.В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика: дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / Барановська Тетяна Василівна. – Житомир, 2009. – 224 с.
9. Безверхий К.В. Облікові документи як первинна складова обліково-звітної інформації підприємства. *Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки*. 2013. № 1. С. 11–18.
10. Белікова Т. В. Оцінка фінансового стану підприємств побутового

обслуговування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05 – економіка торгівлі та послуг. Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2006. 20 с.

11. Брюханов М.Ю. Концепция поддержания капитала как способ влияния на стоимость элементов отчетности: URL: <http://www.finman.ru/articles/2010/2/4500.html>

12. Бурова Т.А. Інформаційні основи облікової політики та шляхи їх удосконалення. *Науковий вісник Полісся*. 2016. Вип. 2. С. 73–78.

13. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології та практики : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2011. 772 с.

14. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник [для студентів вищих навчальних закладів] Житомир: ПП “Рута”, 2003. 444с.

15. Ващенко Л. О. Інформаційне та методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, 2005. 20 с.

16. Використання результатів роботи внутрішнього аудитора: Міжнародний стандарт аудиту 610. URL: www.minfin.gov.ua.

17. Винник З. Аналітичні процедури як метод отримання аудиторських доказів. *Аудитор України : Офіційне видання Аудиторської палати України*. 2013. №6. С. 27-34.

18. Візіренко С. В. Методичні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. №4. С. 170-176.

19. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2007. 522 с.

20. Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК І ЦБ

НААН України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018 № 3. (31). С. 18-34.

21. Грицак І. І. Аудиторські докази: вимоги, процедури отримання та процес оцінювання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.14. С. 173-183.

22. Гудзенко Н.М., Коваль Н.І., Плахтій Т.Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру та поповнення фінансової звітності. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики* 2018 №5. (33) 2018. С. 102 – 113.

23. Даньків Й.Я. Алгоритм прийняття управлінських рішень на основі аналізу спеціалізованої фінансової звітності. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Луганськ, 2013. № 10 (128) (частина 2). С. 45-53., с. 7

24. Даньків Й.Я. Економічний зміст прибутку та облік його використання в умовах трансформування економіки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: "Економіка"*. 2005. Вип. 18. С. 222-229.

25. Даценко Г. В. Основні інструменти забезпечення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у підвищенні фінансової безпеки підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво : наук.-вироб. журн. / Класич. приват. ун-т*. Запоріжжя, 2019. № 3(108). С. 99–104.

26. Дмитренко І. М. Аудит (за міжнародними стандартами] : навч. посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 398 с.

27. Донченко Т. В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2010. № 1. Т. 1. С. 23–27.

28. Дрозд І.К., Шевчук В.О. Державний фінансовий контроль. Київ : Імекс-ЛТД, 2007. 304 с.

29. Экономический анализ: учебник / Ю. Ионова, И. Косорукова, А.

Кешокова и др.; под общ. ред. И. Косоруковой. Москва: Московская финансово-промышленная академия, 2012. 432 с.

30. Економічний аналіз : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.

31. Ержанов М.С. Аудит-1: Учебник. Алматы: Бастау, 2005. 382 с.

32. Живко З.Б., Ревак І.О., Живко М.О. Контрольно-ревізійна діяльність: навч. посіб. Київ: Алерта, 2012. 496 с.

33. Здирко Н.Г Мулик Я.І. Державний фінансовий контроль в системі забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* № 7. 2019. С. 112-122.

34. Здирко Н.Г. Проблемні аспекти аудиту ефективності виконання бюджетних програм. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. №12. С. 13-19.

35. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Г.М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай. –К.: “Хай-Тек Прес”, 2011. –428 с.

36. Кашперська О. Використання автоматизованих інформаційних систем у процесі фінансового аналізу підприємств. *Економічний аналіз.* 2012. Т. 11(4). С. 98-102.

37. Киш Л.М., Клочко О.В., Потапова Н.А. Інформаційні системи і технології управління організацією. Навчальний посібник. Вінниця: Мулик Т. О. Методичні підходи до аналітичного забезпечення управління доходами. *Агросвіт.* 2020. № 6. С. 77–86. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.6.77.

38. Ковалев В.В. Анализ баланса или как понимать баланс: учеб. практ. пособие. М.: Проспект, 2008. 448с.

39. Кореніцина Т. Моделювання фінансово-економічної стійкості торговельних підприємств. *Економічний аналіз.* 2012 рік. Випуск 11. Частина 2. 286–291.

40. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація : монографія. Київ: Інформ.-аналіт. агентство, 2007. 429 с.

41. Костирко Л. А. Аналіз потенціалу фінансової в системі управління вартістю підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 4 (221). 122 с.
42. Коцеруба Н. В. Процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства / Н. В. Коцеруба // *Формування ринкових відносин в Україні*. - 2018. - № 5. - С. 84-91.
43. Коцеруба Н. В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27(1). С. 78-83.
44. Криштопа І. І. Стратегічний облік об'єднаного бізнесу: методологія, моделювання, організація : монографія. Кривий Ріг, 2016. 464 с.
45. Курочкін Д. В. Методи оцінки фінансової стійкості підприємства. *Сучасна економіка*. 2011 № 1 с. 107–112.
46. Лазаришина І.Д. Принципи економічного аналізу: дослідження окремих питань системності та узгодженості. *Вісник УДУВГП*. 2004. Вип. 2 (26). Час. 1. С.102-107.
47. Лазоренко В. В. Інформаційні технології оцінки фінансової стійкості підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. ТНЕУ. Тернопіль : «Економічна думка», 2017. Том 27. № 2. С. 156-161.*
48. Левицька С.О. Управлінський і внутрішньогосподарський облік: завдання, мета і ефективність впровадження. *Бухгалтерський облік і аудит. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія : «Економічні науки»*. 2009. № 2. С. 27–35.
49. Лемішко О. Теоретико-методичні засади визначення параметрів фінансової стабільності підприємства. *Економіст*. 2014. №6. С. 64-66.
50. Ловінська Л. Г. Фінансова стійкість організацій як індикатор економічного потенціалу. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. Вип. 1(23). 252 с.
51. Лозовицький С. П. Аудит : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Лозовицький ; Укоопспілка, Львів, комерц. акад. Львів : «Магнолія

2006», 2011. 466 с.

52. Малюга Н.М. Принципи обліку в нормативних актах: суперечності а їх пояснення. Вісник національного університету водного господарства та природокористування. 2004. Вип. 4 (28). 318с.

53. Малюга Н.М., Легенчук С.Ф., Головка О.В. Лауреати Нобелівської премії з економіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей. Житомир: ЖДТУ, 2006. 208с.

54. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): Автореф. дис. Інститут економічного прогнозування НАН України К.: Науковий світ, 2001. 17 с.

55. Маркін Ю. П. Економічний аналіз: навч. посіб. Москва: Видавництво «Омега-Л», 2011. 450 с.

56. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.). URL: <http://www.me.gov.ua>.

57. Методологічні вказівки з внутрішнього аудиту в державному секторі України / Міністерство фінансів України. Київ, 2017. 147 с.

58. Методы финансового анализа, наиболее часто используемые в современных условиях финансовыми менеджерами и аналитиками / материалы исследования журнала ЭкспертСистемс. URL: <http://www.expert-systems.com/articles/447>. с. 9

59. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 “Подання фінансових звітів” [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://minfin.kmu.gov.ua/document/92418/МСБО_1.pdf

60. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення. Збірник наукових праць.

Економічні науки: Серія “Облік і фінанси”. Вип. 13 (49). Частина 1. Луцьк: РВВ ЛНТУ. 2016. С. 107-118.

61. Мулик Т. О., Гордієнко М. І. Методичні підходи до управлінського аналізу в умовах інтеграційних процесів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 7-19.

62. Мулик Т. О., Здирко Н. Г. Методичний інструментарій аналізу публічних закупівель. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7727>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.3.68

63. Мулик Т. О., Материнська О. А., Пльонсак О. Л. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

64. Мулик Т. О., Мулик Я.І. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. Вінниця: РВВ ВНАУ. 2016 (13). № 9. С. 91-102.

65. Мулик Т.О. Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Управлінський аналіз: сутність та значення у прийнятті рішень. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 4. 2019 . С.144-154.

66. Мулик Я. І. Аудит фінансової стійкості підприємства: проблеми та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 884-888.

67. Мулик Я. І. Аудиторська діяльність в Україні: сучасний стан, реформування та розвиток. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 37–47. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.37

68. Мулик Я.І. Аудит фінансової стійкості підприємства: проблеми та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua>.

69. Мулик Я.І. Григораш М.В. Роль внутрішньогосподарського контролю у збереженні комерційної таємниці. *Агросвіт*. № 8. 2018. С. 17-22.

70. Мулик Я.І. Домбровська В.В. Внутрішньогосподарський контроль фінансової безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. Режим доступу до статті: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018>

71. Мулик Я.І. Ліквідність підприємств як елемент управління фінансовою безпекою: методичне та інформаційне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 42-52

72. Мулик Я.І. Оцінка фінансової стійкості як інструменту управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Житомир: ЖДТУ, 2015. № 2 (72). С. 283-291.

73. Мулик Я.І. Порогові значення показників фінансового стану та їх формування для визначення рівня фінансової безпеки молокопереробних підприємств України. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 28. Ч. 4. Чернівці: БДФЕУ, 2015. С. 184-190.

74. Мулик Я.І. Стан та перспективи розвитку аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 2 (30). 2018. С. 106-115.

75. Мулик Я.І. Цуркан А.О. Внутрішньогосподарський контроль в системі управління аграрним підприємством. *Ефективна економіка*. № 3. 2018. Режим доступу : http://www.economy.naykasom.ua/pdf/3_2018/7.pdf

76. Недосекін С. В., Іванов М. А. Фінансовий стан підприємства: сутність та організація в сучасних умовах. URL: <http://www.rgazu.ru/db/vestnic/2011%281%29/economics/020.pdf>

77. Никонович М., Редько К. Аудит: підручники / за ред. Є. Мниха. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 748 с.

78. Обушак Т. А. Сутність фінансового стану підприємства. *Актуальні*

проблеми економіки. 2013. № 9. С. 92-97.

79. Огітчук М., Утенкова К. Організація і методика аудиту: навч. посіб. Київ: Алерта, 2016. 304 с.

80. Отенко І. П., Чепелюк М. І. Формування інформаційного простору підприємств у міжнародному бізнес-середовищі. *Бізнес Інформ*. 2016. № 9. С. 236-240.

81. Панова Н.А. Интеграция управленческого и бухгалтерского учета. *Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты*. 2007. №10. С. 27.

82. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // База даних «Законодавство України». URL: www.rada.gov.ua.

83. Подолянчук О. А. Сутність процедур одержання аудиторських доказів. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 1 -2 [2]. С. 60-63.

84. Подолянчук О.А. Облікова інформація та її якісні характеристики відповідно до облікових стандартів. *Економіка. Фінанси, Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №8. С. 79-90.

85. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року №246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

86. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879.

87. Правдюк Н. Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.

88. Правдюк Н.Л., Плахтій Т.Ф. Необхідність оцінки якості фінансової звітності. *Облік і фінанси*. 2017. – № 3 (77). – С. 52-58.

89. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII

90. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

91. Прудковський В. Деформація учетних процесів. Як правильно підійти к формуванию учетних процесів при виході компанії на нові ринки или расширениі масштабів бізнесу. *Фінансист*. 2008. № 7. С. 29

92. Рабошук А.В. Сущність и назначеніе стандартів бухгалтерського учета и отчетності. *Бухгалтерський учет, анализ и контроль: теорія, методологія, організація. Результати наукових досліджень проблем бухгалтерського учета и контролю Житомирської бухгалтерської наукової школи*: Монографія. Житомир: ЖГТУ, 2007. 448 с. С. 161-183

93. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. 4-е вид., випр. і доп. К. : Знання, 2005. 662 с.

94. Сімех Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. Т. X. 2007. № 1. С. 12–16.

95. Сокольська Р., Зеліман В., Єрьоміна О. Формування документального забезпечення на стадії планування аудиту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8. С. 192–196.

96. Сопко В. Економіко-правові основи й напрями уніфікації і адаптації термінології бухгалтерського обліку та контролю для потреб міжнародної стандартизації. *Фінанси України*. 2006. № 8. С. 33.

97. Стефанюк І.Б. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації й визначення системи. *Фінанси України*. 2009. № 11. С. 12–19.

98. Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в 168 Україні [Електронний ресурс] / схвалена Методологічною радою з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України, протокол № 133 від 22 серпня 2007 року. Режим доступу: www.rada.gov.ua.

99. Сухарева Л.О. Вибіркові дослідження в загальній системі аудиту: методичний аспект. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Економічні науки*. 2013. № 3. С. 147–153.

100. Тищенко О. М., Норік Л. О. Моделювання оцінки та

прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Проблеми економіки та управління*. 2009. № 640. С. 406 – 415.

101. Томчук О.Ф. Теоретичні аспекти системи аналітичного забезпечення *Інфраструктура ринку*. 2019. № 35. С. 484-492.

102. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2016. 430 с/

103. Усач Б.Ф. Аудит: навч. посіб К.: Знання-Прес, 2002.

104. Фабіянська В.Ю., Гуцаленко О.О. Екологічний аудит та його місце в екологічній стратегії європейського союзу. *Slovakinternationalscientificjournal*. 2019. Vol.1, №33. P. 15-27.

105. Федоришина Л.І. Витоки розвитку економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії*. Науковий журнал. 2016. Випуск 11. С. 234-239.

106. Шміголь Д.О. Теоретичні аспекти фінансової стійкості підприємства. Сучасні шляхи стабілізації фінансового-економічного стану країни: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19 вересня 2020 року). ГО «Львівська економічна фундація» Львів2: ЛЕФ,2020, С. 94-98.

107. Юрченко І.С. Оцінка впливу облікової політики на фінансовий стан підприємства. *Управління розвитком*. 2014.№ 3. С. 112–114.

108. Юрчук Н. П. Інформаційні системи і технології як інновація у системі управління бізнес-процесами. *Ефективна економіка*. 2018. №5
Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

109. Ялбулганов А.А. Постатейный комментарий Федерального закона «Об аудиторской деятельности» М.: Ось, 2001. 98 с.

110. Aleskerova Y., Mulyk T., Fedoryshyna L. Improving credit protection analysis methods report of main agricultural enterprises / *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4 № 2. P. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-1-7>.

111. Gutsalenko L., Wasilewski M., Mulyk T., Marchuk U., Mulyk Ya.

Accounting control of capital investment management: realities of Ukraine and Poland. *Economic annals-XXI*. 2018. № 170 (3-4). P. 79-84.
DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V170-14>

112. Kozachenko A., Panadiy O., Chudak L. Applied aspects of the distribution of spendings for management accounting and control. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. T. 5, № 4. C. 116-121.